

บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา

นางสาวสิริพร สงบธรรม

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-03-0181-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLE OF LOCAL RADIO PROGRAMME AND
SONGKHLA'S CIVIL SOCIETY

Miss Siriporn Sa-ngobtam

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Mass Communication

Department of Mass Communication

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2001

ISBN 974-03-0181-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา
โดย นางสาวสิริพร สงบธรรม
สาขา การสื่อสารมวลชน
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติ กันภัย

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์.ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติ กันภัย)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปารีชาติ สถาปัตานนท์)

สิริพร สงบธรรม : บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา (THE ROLE OF LOCAL RADIO PROGRAMME AND SONGKHLA'S CIVIL SOCIETY)

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติ กั้นภัย . 124 หน้า.

ISBN 974-03-0181-9

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา รวมทั้งการวิเคราะห์การก่อเกิดประชาคมที่เป็นโครงสร้างรองรับการปฏิรูปสื่อตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้วยวิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก, การสำรวจภาคสนาม และการใช้แบบสอบถาม ให้ได้รับผลการวิจัยในครั้งนี้

ผลการวิจัยพบว่า รายการวิทยุเพื่อชุมชน มีบทบาทเป็นเครื่องมือในการทำหน้าที่แจ้งข้อมูลข่าวสารเท่านั้น ไม่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของผู้รับฟังได้

รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา มีลักษณะตามแนวคิดของวิทยุชุมชน ด้านการเข้าถึงสื่อ แต่ยังมีได้เข้าถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมในระดับรายการ หรือระดับสถานีวิทยุกระจายเสียงเลย ทั้งนี้คงเป็นไปได้ ตามโครงสร้างใหม่ของ มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในอนาคต

การศึกษา การก่อเกิดของประชาคมสงขลา พบว่า สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีความสำคัญ ในการก่อเกิดประชาคมสงขลา ในแง่ของการมีกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมรณรงค์ร่วมกัน

การก่อเกิดและคงอยู่อย่างต่อเนื่องของประชาคมสงขลา เกิดจากความเข้มแข็งของกลุ่มบุคคลแกนนำ ได้แก่ นางพรธนิภา ไสตติพันธ์ุ นางอัมพร ศรประสิทธิ์ นายไพฑูรย์ ศิริรักษ์ ที่มีบทบาทสำคัญ อันเป็นเอกลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลาอย่างแท้จริง

ภาควิชา สื่อสารมวลชน

ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา สื่อสารมวลชน

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา 2544

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4285303528 : MAJOR MASS COMMUNICATION

KEY WORD : LOCAL RADIO PROGRAMME / SONGKHLA'S CIVIL SOCIAL

SIRIPORN SA-NGOBTAM : THE ROLE OF LOCAL RADIO PROGRAMME AND

SONGKHLA 'S CIVIL SOCIETY. THESIS ADVISOR : ASST. PROF. DR. KITTI

GUNPAI, 124 pp. ISBN 974-03-0181-9

This thesis focuses at studying the role of the local radio programme and Songkhla's civil society. It also analyzed the organization of the Songkhla's civil society in relation to the media reconstruction according to the Clause 40 the constitution 1997.

The methodology of this thesis were, the depth interview, field surveys and the questionnaire to concluded the summary.

The finding show that the local radio programme functions only the tool for the media of local news. It does not play the role in behavior change of the audience.

The Songkhla local radio programme can be accessed but not opened to participation among people in the province.

The starting and the progress of the Sonkhla's civil society owe some groups of people in Songkhla's civil society individually, Pannipa Sotthibandhu, Amporn Sornprasit, Paitoon Siriruk. They play the important role in participating in problem resolution of the province.

Department Mass Communication

Field of study Mass Communication

Academic year 2001

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จากความเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดีของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติ กัมภักย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้ความกรุณามีข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็นอย่างเต็มที่แม้จะด้วยช่วงเวลาที่ย่ำแย่

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา แก้วเทพ ที่กรุณาเป็นผู้จุดประกายความคิด ความหวังในการเข้าศึกษาต่อในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์ ที่กรุณาเป็นกรรมการและกำลังใจในการแก้ไข

และ ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ที่กรุณาเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ จนลุล่วงอย่างดีเยี่ยม

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา มาให้ผู้วิจัยในทุกระดับชั้น

ขอขอบคุณคุณพรธนิภา ไสตติพันธ์ ที่กรุณาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และน้องปอผู้เป็นธุระเรื่องการบันทึกเทปรายการวิทยุ ขอขอบคุณอาจารย์อัมพร ศรประสิทธิ์ และชาวสงขลาที่น่ารักทุกท่าน ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลและช่วยเหลือ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอบคุณคุณประสาน สุขใสและทีมงานฟักสภาพาคใต้ ที่ให้ความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

ขอบคุณสมาชิกในครอบครัวทุกคน ที่ร่วมเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

ขอบคุณน้องบัว น้องบอล น้องปู น้องน้ำ น้องกุ้ง และพี่ ห้องสมุด คณะนิเทศศาสตร์ ทุกคนที่ช่วยเหลือด้านข้อมูล และการจัดพิมพ์

ทุกท่านจะอยู่ในความทรงจำของผู้วิจัยตลอดไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สิริพร สงบธรรม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ญ
บทที่	
1. บทนำ	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ปัญหำนำการวิจัย.....	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ข้อสันนิษฐานการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
นิยามศัพท์.....	8
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเรื่องประชาคม.....	10
แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	12
แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนและลักษณะวิทยุเพื่อชุมชน.....	21
ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน.....	26
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
Conceptual Framework.....	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3. ระเบียบวิธีวิจัย	
แหล่งข้อมูล.....	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	37
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	38
การนำเสนอข้อมูล.....	38
4. การก่อเกิดประชาคมสงขลา.....	39
โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น.....	39
โครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลในประชาคมสงขลา.....	45
โครงสร้างการสื่อสารในจังหวัดสงขลา.....	74
5. การดำเนินการและทัศนคติของผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา.....	83
การก่อเกิดรายการวิทยุเพื่อชุมชน เงินทุนในการดำเนินการ และพัฒนาการของผู้ส่งสาร.....	83
รูปแบบ เนื้อหา ในการนำเสนอ.....	88
ทัศนคติของผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา.....	99
อุปสรรคและปัญหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยประชาคมสงขลา.....	107
6. สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	112
สรุป.....	112
อภิปรายผล.....	114
ลักษณะของการก่อเกิดประชาคมสงขลา.....	114
ลักษณะของการมีส่วนร่วม.....	115
ลักษณะอิทธิพลของสื่อประเภทวิทยุ และความเป็นสื่อเพื่อชุมชน.....	116
ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต.....	120
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	120
รายการอ้างอิง.....	122
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	124

สารบัญตาราง

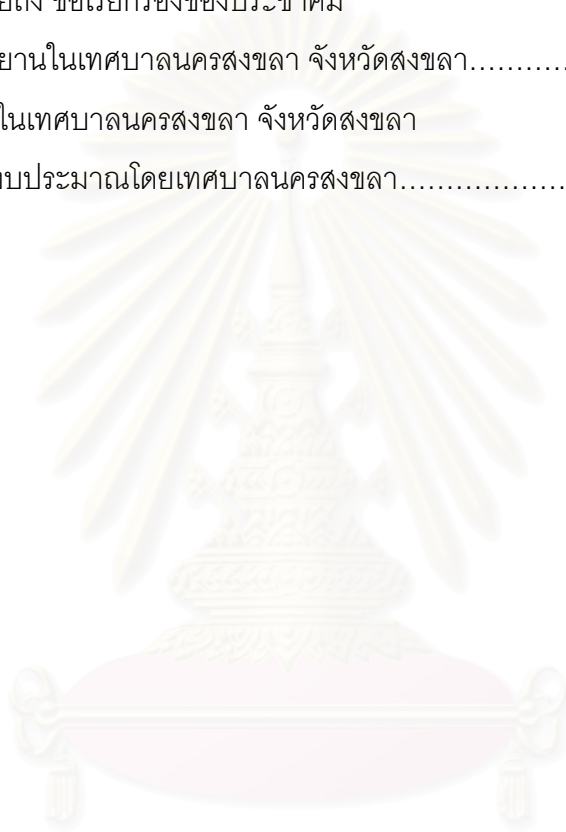
ตารางที่

หน้า

1. กลุ่มบุคคลที่เข้ามารวมกันเป็นประชาคมสงขลา.....	69
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา ระบบ FM. จำนวน 9 แห่ง.....	75
3. สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา ระบบ AM. จำนวน 6 แห่ง.....	77
4. ประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการเช้าวันนี้ เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา.....	89
5. ประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการเช้าวันนี้ เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นทั่วๆ ไป.....	91
6. ประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการสงขลาสนทนา เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา.....	93
7. ประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการสงขลาสนทนา เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นทั่วๆ ไป.....	95
8. ประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการดูบ้านแลเมือง เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา.....	97
9. ประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการดูบ้านแลเมือง เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นทั่วๆ ไป.....	99
10. การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง แยกตาม เพศ อายุ อาชีพ	100
11. การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านการรับฟังของผู้รับสาร.....	101
12. การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออก.....	102
13. การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านเนื้อหา และรูปแบบในการนำเสนอ.....	103
14. การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านความรู้ความเข้าใจเรื่องวิทยุชุมชน.....	104
15. การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านการประเมินผู้ดำเนินรายการ	105
16. การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับจังหวัดสงขลา.....	106
17. การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านประชาคมสงขลา.....	106

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. แผนที่ตั้งจังหวัดสงขลา.....	51
2. การเปิดเวทีพูดคุยถึง ข้อเรียกร้องของประชาคม เรื่องเส้นทางจักรยานในเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา.....	68
3. เส้นทางจักรยานในเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ได้รับการจัดสรรงบประมาณโดยเทศบาลนครสงขลา.....	68

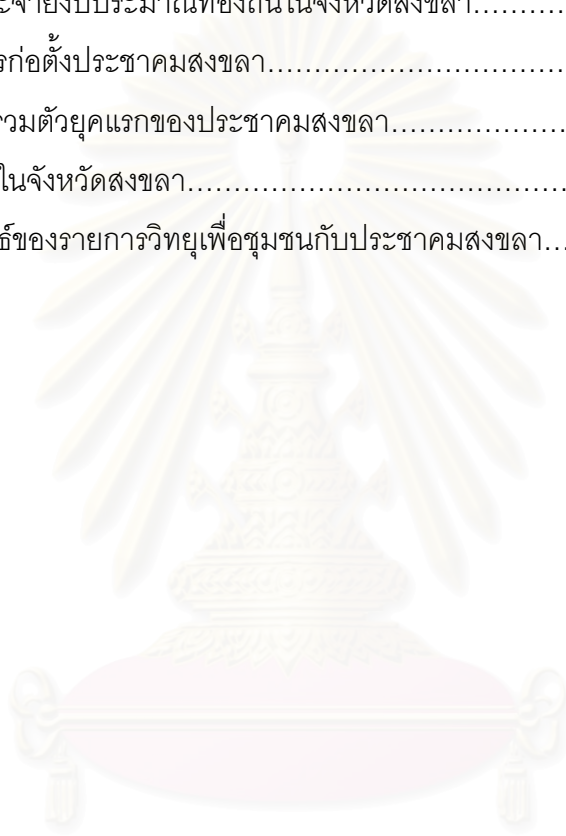
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่

หน้า

1. โครงสร้างการปกครองในจังหวัดสงขลา.....	41
2. โครงสร้างการกระจายงบประมาณท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา.....	44
3. ลำดับเวลาในการก่อตั้งประชาคมสงขลา.....	47
4. กลุ่มแกนนำการรวมตัวยุคแรกของประชาคมสงขลา.....	49
5. แสดงการสื่อสารในจังหวัดสงขลา.....	81
6. สรุปความสัมพันธ์ของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา.....	112

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาแล้วถึง 8 ฉบับ นั้น มุ่งพัฒนาโดยการใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ โดยไม่มีมาตรการบำรุงรักษา พื้นฟูอย่างจริงจัง หากจะพิจารณานโยบายด้านสิ่งแวดล้อม จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในแต่ละฉบับแล้ว จะพบประเด็นสำคัญ ๆ ที่ระบุไว้ ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) อันเป็นแผนพัฒนาฉบับแรก เน้นมุ่งพัฒนาสนับสนุนอุตสาหกรรม เพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ ไม่พบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเลย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) เป็นแผนพัฒนาฯ ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ไม่พบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเช่นกัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) มีการเพิ่มแนวทางส่งเสริมการส่งออก นอกเหนือจากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ยังไม่พบประเด็นสำคัญทางสิ่งแวดล้อมอีกเช่นกัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) มีการเพิ่มมาตรการสนับสนุนให้นักธุรกิจไปลงทุนในเขตส่งเสริมการส่งออก ด้านชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นเขตส่งเสริมการส่งออก ด้วยมาตรการด้านภาษีของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้เริ่มกำหนดนโยบายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในเขตชนบทที่อาจมีผลกระทบ เมื่อบางพื้นที่ถูกกำหนดเป็นเขตอุตสาหกรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ถูกกำหนดให้เป็นเขตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ อันเป็น

มาตรการต่อเนื่องจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 4 โดยเริ่มมีแผนรองรับการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์วิทยา และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) การเติบโตของเมืองรอบนอกกรุงเทพมหานคร อันสืบเนื่องมาจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 5 การวางแผนจึงเน้นเรื่อง การแก้ปัญหาภาคปฏิบัติ การดำเนินการประยุกต์ จัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติมาปรับปรุง ลักษณะนิเวศน์วิทยา เป็นสำคัญ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535 – 2539) ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรุนแรงขึ้น จึงเพิ่มมาตรการการตรวจวัดมลพิษที่เข้มข้นขึ้น รวมทั้งเพิ่มนโยบายว่า ผู้ใดเป็นผู้ก่อมลพิษ ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้จ่ายการบำบัดเพื่อชดใช้ หลังจากการประเมินผล แผนพัฒนา ฯ ฉบับนี้ ไม่พบว่าผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย แม้แต่รายเดียว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) สนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ปกป้อง ดูแล เพิ่มประสิทธิภาพ และร่วมฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีการจัดตั้งระบบ เป็นกลไกในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชน

จากระยะเวลาเกือบ 40 ปี ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในการพัฒนาประเทศไทย พบว่า การดำเนินการด้าน “ สื่อ ” ของรัฐไปยังประชาชนนั้น ได้มีการนำสื่อประเภทต่าง ๆ อาทิเช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อพื้นบ้าน ตลอดจนสื่อเฉพาะกิจเข้ามาช่วยในงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมาย แต่ไม่ปรากฏผลการตอบสนองความต้องการด้านข่าวสารของประชาชนเท่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะด้านการเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้สื่อเป็นเครื่องมือการสื่อสารในแนวราบระหว่างชุมชนกับชุมชน อันจะมีผลช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังด้านมลพิษของสิ่งแวดล้อมที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ทุกขณะ

ท่ามกลางสถานการณ์อันเลวร้ายของสิ่งแวดล้อม ที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเล ป่าชายเลนหมดสภาพ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์วิทยา ความเสียหายของแนวปะการัง มลพิษทางน้ำ ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล ตลอดจนการสูญเสียทัศนียภาพอันสวยงามเป็นธรรมชาติ มาตรการ “ ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย “ ไม่เป็นผลใด ๆ เลย รวมทั้งมาตรการที่จะเปิด

โอกาส ชักชวนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการร่วมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันก็ยังไม่เป็นรูปธรรมให้ปรากฏ

การเติบโตแบบไร้พรมแดน ด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย ประกอบด้วยลำดับของการปฏิรูปทางการเมืองของประเทศไทย จนเกิดกฎหมายรัฐธรรมนูญปี 2540 เชื่อมโยงไปยังการเปลี่ยนแปลงกฎหมายอีกหลายมาตรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 40 ที่ว่าด้วยคลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม ให้เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติที่ต้องใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ รวมทั้งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการปี 2540 ที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการได้ โดยไม่เป็นความลับที่ต้องปกปิดอีกต่อไป ยกเว้นข้อมูลอันเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของทางราชการเท่านั้น

บทบัญญัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ระบุในมาตรา 40 ว่า “ คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ให้มีองค์ของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรี อย่างเป็นธรรม “ เจตนารมณ์ดังกล่าวส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิทยุกระจายเสียงเริ่มขานรับ โดยเริ่มโครงการนำร่องวิทยุเพื่อชุมชนของหน่วยงานกรมประชาสัมพันธ์ ผ่านไปยังสำนักประชาสัมพันธ์จังหวัด ทั้ง 8 เขต ทั่วประเทศ รวมทั้งหน่วยงานในส่วนภูมิภาคขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ก็มีการเริ่มผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชนบ้างเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ตามเจตนารมณ์ของมาตรา 40 นั้นมีความหวังที่จะนำไปสู่การล่มสลายของ “การผูกขาด” ภายใต้ระบบทุนที่เข้ามาขอรับสัมปทานการจัดการคลื่นความถี่วิทยุ ซึ่งกระจุกตัวอยู่เพียงไม่กี่ราย และใช้สื่อเพื่อการพาณิชย์มากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยนำไปสู่แนวคิดสื่อเพื่อประชาชนโดยประชาชนและของประชาชน

การเปลี่ยนแปลงของบริบทในระดับชุมชน พบว่ามีการเคลื่อนไหวด้านสิทธิของการรับรู้ข่าวสารมากขึ้น อาทิเช่น การเข้าร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐ ที่มีการเปิดให้ทำประชาพิจารณ์

ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ รวมทั้งพบว่ามีการเคลื่อนไหวของชุมชนเริ่มขยับเข้ามาสู่สังคมใกล้เคียงกันมากขึ้น

เหล่านี้อาจเป็นความหวังที่จะเกิดทิศทางใหม่ของโครงสร้างการสื่อสารในระดับชุมชน เพื่อเพิ่มโอกาสในการสื่อสารเพื่อชุมชนในอนาคต

กระแสความตื่นตัวดังกล่าว นับเป็นผลพวงมาจากมาตรา 40 แต่หากจะให้น้ำหนักของวิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชนในด้านการส่งผ่านข้อมูลแบบล่างขึ้นบน (Bottom – up Approach) แล้ว พบว่าสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ตามหัวเมือง หรือที่เรียกว่าวิทยุท้องถิ่นนั้น มีบทบาทการนำเสนอในลักษณะนี้อยู่บ้างแล้ว แต่อาจมีสัดส่วนจำกัด เมื่อเกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี 2540 ที่ผ่านมานโยบายการพึ่งพาตนเอง และการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนจึงถูกหยิบยกขึ้นมา โดยหวังที่จะใช้เป็นฐานในการฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับชุมชนให้สามารถยืนหยัดด้วยตัวเองได้อันจะนำไปสู่การฟื้นตัวระดับมหภาคของประเทศเป็นลำดับไป

การส่งถ่ายข้อมูลตามวิถีความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ส่วนใหญ่มักถูกข้อมูลกระแสหลักเข้าครอบงำ จากการส่งถ่ายข้อมูลแบบบนลงล่าง (Bottom - down Approach) ท่ามกลางความเป็นอยู่นั้นในชุมชน อาจมีบุคคลหรือกลุ่มคนมีแนวคิดรักถิ่นเกิด และมีความพยายามที่จะชี้ให้ผู้คนในชุมชนหันมาให้ความสนใจสิ่งแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนร่วมกัน

กระแสความตื่นตัวของวิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชน เกิดขึ้นหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พบว่าแนวคิดวิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชนนั้น ได้เกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ การค้นพบแนวคิด การดำเนินการ และการปฏิบัติอาจนำมาถ่ายทอดสู่สังคม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่นได้

ข้อมูลจากกระทรวงมหาดไทย (2540) จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 7.4 ล้านตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ 985 หมู่บ้าน 121 อบต. มีประชากรราว 1.2 ล้านคน เป็นประชากรชาย 589,903 คน ประชากรหญิง 601,250 คน อาชีพหลักของประชากรคือ การทำสวนยางพารา เหมืองแร่ ทำนา ทำสวนผลไม้ ประมง และค้าขาย มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อมหลายแห่ง เช่น ทะเลสาบสงขลา ป่าต้นน้ำ พื้นที่ป่าไม้ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติได้รับผลกระทบจากความเจริญเติบโตของเมือง เช่น มีการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย รวมทั้งทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเปลี่ยนไป

นักพัฒนาชุมชนชาวสงขลา กลุ่มหนึ่งมีแนวคิดที่จะพยายามหยิบยกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนขึ้นมา และสร้างการมีส่วนร่วม และเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี 2536 จากแนวคิดกระแสหลักของคนกรุงเทพมหานคร รณรงค์ให้หันมารักและดูแลแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ให้เน่าเสีย นักพัฒนาชุมชนกลุ่มนี้ จึงใช้กระแสหลักดังกล่าวมารณรงค์ให้ชาวสงขลาหันมารักและดูแลทะเลสาบสงขลา ด้วยการใส่สื่อวิทยุกระจายเสียง จัดทำในรูปแบบเป็นสารคดีสั้น ขนาด 5 นาที โดยมีอาสาสมัครที่มีแนวคิดเดียวกันมาร่วมงาน

ความสนใจและกิจกรรมที่กลุ่มนักพัฒนาชุมชน ฯ ได้ทำมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2536 โดยมีสื่อวิทยุเข้ามาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร จนกระทั่งถึงปัจจุบัน จนแนวคิดดังกล่าวได้เริ่มเป็นที่นิยม มีผู้ผลิตสื่อวิทยุกระจายเสียงรายอื่น ๆ นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของชุมชน สิ่งเหล่านี้มีส่วนช่วยกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนในจังหวัดสงขลา จนเกิดการรวมตัวกันของคนในแต่ละชุมชนที่อาจจะมี ความสนใจเรื่องที่แตกต่างกัน แต่หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตโดยรวมของประชาชนชาวสงขลาแล้ว จะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับผู้ฟังได้

สื่อวิทยุ นับเป็นสื่อที่มีศักยภาพที่สุดสื่อหนึ่ง ในการแสดงบทบาทหน้าที่ของการเป็นเครื่องมือสื่อสาร เพราะสามารถแพร่ข่าวสารครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวาง มีความสะดวก รับข่าวสารได้ง่าย ราคาถูก การส่งกระจายเสียงสามารถทำได้ซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ไม่มีขั้นตอนยุ่งยากในการผลิต จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ในปี 2537 เครื่องรับวิทยุในครอบครัวยุโรปทั้งหมด 56.7 ของจำนวนประชากร

การนำเสนอประเด็นในท้องถิ่น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้รับสารนั้นมีความรู้สึกร่วมกับเรื่องราวนั้น ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับสารเห็นความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วม เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง และส่งผลกระทบต่อโดยตรง

จุมพล รอดคำดี (2542) กล่าวถึงวิทยุเพื่อชุมชน ที่กระจายเสียงในท้องถิ่น นั้น ๆ ว่าน่าที่จะมีความเหมาะสมมากที่สุด ในการแสดงบทบาทด้านสิ่งแวดล้อม เพราะสามารถหยิบยกปัญหาในท้องถิ่นขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว และสามารถรับฟังได้อย่างชัดเจนในพื้นที่กระจายเสียงของท้องถิ่น เป็นสิ่งใกล้ตัวที่เห็นประจักษ์อยู่ทุกวัน วิทยุจึงเป็นสื่อที่เข้าถึงผู้ฟังได้ง่าย อีกทั้งก่อให้เกิดการสื่อสารแบบสองทาง เมื่อผู้ฟังมีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกลับมา

อย่างไรก็ตามบทบาทของสื่อวิทยุ ในการเป็นเครื่องมือสื่อสารนั้น ต้องขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ อาทิเช่น การสนับสนุนให้ความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ , การสร้างสำนักสาธารณะให้เห็นความสำคัญร่วมกัน , บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสนอแนวคิด เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหว ชี้แนะแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวันของประชาชนไปสู่หน่วยงานที่รับผิดชอบ อันเป็นการสื่อสารย้อนกลับ ตลอดจนบริบททางวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่จะมีส่วนเสริมให้บทบาทของสื่อวิทยุ มีการพัฒนาบทบาทที่มีต่อชุมชนอย่างใกล้ชิด

การดำเนินงานของสื่อวิทยุเพื่อชุมชน ในการบรรลุเป้าหมาย จึงต้องแสดงบทบาทหน้าที่รูปแบบในการนำเสนอ เนื้อหาที่สร้างความเข้าใจ ปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นหน้าที่ประการสำคัญของผู้ส่งสาร ที่จะต้องทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญ เช่น การบริหารงานด้วยงบประมาณ และเทคนิคการนำเสนอที่น่าสนใจ ตลอดจนการพัฒนาการส่งข่าวสารท่ามกลางบริบทต่าง ๆ ของสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดและการปฏิบัติดังกล่าว นับได้ว่าเป็นแนวทางสอดคล้องกับแนวคิดวิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชน อันต้องตามเจตนารมณ์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 40 จึงมีความน่าสนใจศึกษาจากอดีตมาว่า บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลานั้น สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จนกลายเป็นแรงจูงใจในการมาร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างไร ตลอดจนการเกิดการรวมตัวกันในการสร้างจิตสำนึกร่วมกันด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายการวิทยุเพื่อชุมชนเข้าไปมีบทบาทอย่างไร ภายใต้บริบทท้องถิ่นของจังหวัดสงขลาที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น เศรษฐกิจ สังคมการเมือง อันนำไปสู่การจัดการด้านรูปแบบ เนื้อหาในการนำเสนอ และพัฒนาการของผู้ส่งสารจากสื่อวิทยุไปยังชุมชน

วิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชนในเมืองไทย เป็นแนวคิดที่มีความพยายามถ่ายทอดข่าวสารที่ต้องการตอบสนองผู้รับสารในลักษณะของการส่งผ่านข้อมูลแบบล่างขึ้นบน (Bottom – up Approach) เพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน บนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน และเคยมีผู้ทำการศึกษามาแล้ว เช่น การทดลองทำรายการวิทยุเพื่อชุมชนขึ้นที่จังหวัดจันทบุรี โดยสุรินทร์ แปลงประสพโชค ในปี 2535 ด้วยวิธีการยึดหลักการสื่อประชาธิปไตย (Democratic Media) และสื่อเน้นการมีส่วนร่วม (Participatory Media) ผลการทดลองพบว่าเป็นที่สนใจแก่ประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรีมาก

ปัญหานำการวิจัย

1. ปัจจัยท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดประชาคมสงขลาที่มีปัจจัยใดบ้าง
2. บทบาท พัฒนาการและปัญหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชนในช่วงระยะเวลา 7 ปี ที่ผ่านมา (2536 – 2542) เป็นอย่างไร
3. รูปแบบ เนื้อหา ในการนำเสนอของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ดำเนินการด้วยวิธีการอย่างไร และทัศนคติของผู้ฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดประชาคมสงขลา
2. เพื่อศึกษาบทบาท พัฒนาการ และปัญหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชน
3. เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหาในการนำเสนอ และทัศนคติของผู้ฟังที่มีต่อรายการวิทยุเพื่อชุมชน

ข้อสันนิษฐานการวิจัย

1. การก่อเกิดเป็นประชาคมของประชาคมสงขลาอาจมีแนวคิดเพียงบางส่วนเท่านั้นของแนวคิดเรื่องประชาคม
2. นอกเหนือจากสื่อรายการวิทยุเพื่อชุมชนจะเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของคนในชุมชนจังหวัดสงขลาแล้ว อาจมีสื่อท้องถิ่นประเภทอื่นๆ ที่เป็นเครื่องมือได้อีกด้วย
3. รายการวิทยุเพื่อชุมชน อาจมีข้อจำกัดด้านต้นทุนการดำเนินการ ในการนำเสนอข่าวสารต่อชุมชนจนกลายเป็นอุปสรรคได้

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างรายการวิทยุเพื่อชุมชน กับประชาคมสงขลาว่าเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับคนในชุมชนได้อย่างไร โดยผู้วิจัยจะศึกษาการดำเนินการของแกนนำในการเป็นผู้ก่อเกิดการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของรายการวิทยุเพื่อชุมชน และความต่อเนื่องของประชาคมสงขลา จากอดีตที่ผ่านมาตลอด 7 ปี ตั้งแต่ปี 2536 – 2542 โดยศึกษาครอบคลุมเขตในพื้นที่จังหวัดสงขลา

การศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยจะอาศัยกระบวนการค้นคว้าของแนวคิดเรื่องประชาคมแนวคิดเรื่องวิทยุเพื่อชุมชน และแนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นหลักในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดประชาคมสงขลา
2. ทราบบทบาท พัฒนาและปัญหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชน
3. ทราบวิธีดำเนินการเรื่องรูปแบบ เนื้อหา และทักษะของผู้ฟังที่มีต่อรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา
4. การกำหนดนโยบาย การปฏิรูปสื่อที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อประชาคมอย่างสูงสุด

นิยามศัพท์

ปัจจัยท้องถิ่น หมายถึง สภาพการบริหารงานการปกครอง และประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในจังหวัดสงขลา

วิทยุกระจายเสียง หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีสถานีตั้งอยู่และนำเสนอรายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา

รูปแบบ หมายถึง ลักษณะการนำเสนอของวิทยุเพื่อชุมชนที่กระจายเสียง เช่น ลักษณะการสนทนาที่สื่อไปยังผู้ฟัง

เนื้อหารายการ หมายถึง เนื้อสารที่นำเสนอในรายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในขอบเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา

รายการวิทยุเพื่อชุมชน หมายถึง วิทยุที่กระจายเสียงออกอากาศ จากสถานีวิทยุที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา และนำเสนอเนื้อหาข่าวสารที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสงขลาโดยมีเนื้อหาที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับในจังหวัดสงขลา ได้แก่ รายการวิทยุ 3 รายการ คือ รายการเช้าวันนี้ สงขลาสนทนา และดูแลบ้านเมือง

บทบาท หมายถึง การกระทำของวิทยุเพื่อชุมชนในการนำเสนอข่าวสาร เนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ

ประชาคม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มารวมตัวกัน เพื่อรวมพลังกันเคลื่อนไหวไปทิศทางเดียวกันในพื้นที่จังหวัดสงขลา

การมีส่วนร่วม หมายถึง การแสดงความคิดเห็นและเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนที่มีผลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของจังหวัดสงขลา เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมในรายการวิทยุเพื่อชุมชน

ผลการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อวิทยุเพื่อชุมชน กับ ประชาคมให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้ รวมทั้งสามารถนำไปกำหนดทิศทางการเชิงกลยุทธ์ของนโยบาย ระดับชาติ ด้านวิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชนต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ผลการวิจัยเพื่อเป็น ฐานข้อมูลในการพิจารณาจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับชุมชน ในอนาคต ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40

สถาบันวิทยุบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา “ ผู้วิจัยทำการศึกษาประวัติศาสตร์การก่อเกิดของประชาคมสงขลา การรวมตัวกันตามแนวคิดของการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น และการศึกษาบทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นสื่อท้องถิ่นที่น่าจะเป็นสื่อที่เหมาะสมที่สุด เพราะสามารถเข้าถึงคนในท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว ผู้รับฟังมีส่วนร่วมในรายการ ทำให้สื่อวิทยุเป็นการสื่อสารแบบสองทางจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลาว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยใช้แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเรื่องประชาคม (Civil Society)
2. แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation Communication)
3. แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน (Communication Radio) และลักษณะของวิทยุเพื่อชุมชน (Local Radio)
4. ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theory)

1. แนวคิดเรื่องประชาคม (Civil Society)

Mathews David (1999) กล่าวถึงรากฐานของคำว่า Civil มีความหมายว่า ความเป็นเมือง พ่อค้า ชนชั้นกลาง แต่ความหมายโดยรวมของ Civil Society ในสังคมไทยอาจเปรียบเทียบกับเป็นสังคมที่ไม่ใช่รัฐ แต่ไม่ใช่ความเป็นส่วนตัว ดังนั้น จึงครอบคลุมถึงความเป็นกลุ่ม องค์กร สมาคม มูลนิธิ กลุ่มอาชีพ และสถาบันต่าง ๆ ที่มีได้ครอบงำโดยรัฐ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2543) กล่าวถึงนิยามของคำว่า ประชาคม ไว้ว่า หมายถึง การที่วัฒนธรรมซึ่งเป็นกระแสหลักของสังคม รักษาคุณค่าพื้นฐานของมนุษยชาติ ได้แก่ การร่วมมือกัน การกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูกัน การพึ่งพิงอิงกัน การแบ่งปันกัน และความพอดี มากกว่าที่จะเป็นคุณค่าเรื่องการแข่งขัน การสะสม การทำลายล้างกัน การแย่งชิงกัน และความเกินพอดี

นอกจากนั้น ยังหมายถึง รัฐบาล โดย ประชาชน ไม่ใช่รัฐบาล เพื่อ ประชาชน
 ขวัญสรอง อติโพธิ (2543) กล่าวถึงประชาคมว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ คือเวทีการเรียนรู้
 มีการแสวงหาความร่วมมือ คือ เวทีการพัฒนาคุณภาพคน

มันทนา สามารถ (2543) สรุปผลงานวิจัย เรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็น
 ประชาคมตำบลไว้ว่า เกิดจากความร่วมมือกันของชุมชน มีลักษณะพลวัตของกลุ่มผลประโยชน์ร่วม
 การแก้ปัญหาพร้อมของชุมชน การดูแลด้านสวัสดิการ และการสงเคราะห์ การสืบสานประเพณี
 วัฒนธรรม การมีกลุ่มกิจกรรมหลากหลายรูปแบบเกี่ยวร้อยร่วมกัน และการมีชีวิตร่วมกันตามหมู่
 บ้านลุ่มน้ำ

จากการศึกษาดังกล่าว ยังพบปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดประชาคม คือ

1. ทุนวัฒนธรรม ได้แก่ การไว้เนื้อเชื่อใจกันฉันท์พี่น้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. สำนักสาธารณะ ได้แก่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ประโยชน์ต่อกันชุมชน ในรูปแบบของ
 งานบุญ งานประเพณีต่าง ๆ
3. ผู้นำที่เข้มแข็งและหลากหลาย ได้แก่ ความหลากหลายทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ และสถานภาพ ที่มี
 วิสัยทัศน์ มองหาสิ่งดี ๆ ริเริ่ม ต่อชุมชน
4. กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ได้แก่ การเป็นเวทีสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อยก
 ระดับชุมชนจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเข้ามามีส่วนร่วม
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การที่ผู้นำชุมชนมีลักษณะเปิดกว้าง จนเกิดเงื่อนไขให้เกิดการมี
 ส่วนร่วมอย่างแท้จริง
6. การแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน ได้แก่ การร่วมกิจกรรม ซึ่งผลประโยชน์ตกแก่สมาชิกโดยตรง
7. การสนับสนุนจากภายนอก เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ เช่น แหล่งทุน แหล่งความรู้ และเป็นสื่อ
 กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2541) กล่าวถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้ 2 ระดับด้วยกัน คือ
 ระดับความคิด เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อน จึงจะนำไปสู่ระดับปฏิบัติ ได้แก่ การเคลื่อนไหว
 ผ่านสื่อมวลชน และการทำกิจกรรมของชุมชน

ความคิดตะวันตกเรื่องประชาคม ได้ผ่านแนวคิดผ่านสังคมไทย ในบริบทที่แตกต่างและ
 กระแสความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว การเกิดปัญหาและการแก้ไขปัญหา ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้

ทันทั้งที่ ภาคประชาชนจึงต้องแสวงหาแหล่งอำนาจใหม่ เป็นทางเลือกที่เรียกว่า “ ประชาคม “ ให้มีรูปแบบการเคลื่อนไหวตามความต้องการของชุมชนอย่างใกล้ชิด

แนวคิดเรื่องประชาคม เพิ่งจะตื่นตัวขึ้นในสังคมไทยเมื่อราว 2 – 3 ปี ที่ผ่านมา ปรากฏการณ์ดังกล่าว น่าจะเป็นความหวังที่จะนำสังคมไปสู่ทางออกของวิกฤตของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเรื่องประชาคม มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ การก่อเกิดและการดำรงอยู่ของประชาคมสงขลาในรูปแบบใดบ้าง อันเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดของการสื่อสารเพื่อชุมชน แนวคิดเรื่องวิทยุเพื่อชุมชน และแนวคิดการมีส่วนร่วม ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ตลอดจนการดำเนินต่อไปในอนาคตที่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องประชาคมเป็นหลัก

2. แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation Communication)

กาญจนา แก้วเทพ (2539) กล่าวถึงที่มาของแนวคิดการมีส่วนร่วมว่า เกิดขึ้นในยุคสมัยของกรีก พลเมืองของรัฐกรีก สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้โดยตรง ในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะทุกเรื่อง ด้วยการเปิดอภิปรายชี้แจงข้อมูล รวมทั้งการตัดสินใจออกสิทธิลงคะแนนเสียง แต่เมื่อโครงสร้างของสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น จึงต้องมีรูปแบบของการผ่านตัวแทนให้ไปดำเนินการแทน แต่ในทางปฏิบัติผู้แทนอาจไม่ปฏิบัติตามความต้องการของประชาชนได้ทั้งหมด เพราะโครงสร้างการปกครองที่ซับซ้อนขึ้น และขาดกลไกการตรวจสอบ จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) โดยเห็นพ้องให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและร่วมกันกำหนดทิศทางในการพัฒนา รวมทั้งร่วมกันรับผิดชอบ ในการทำให้เกิดผลลัพธ์ตามความต้องการของประชาชนในเชิงรูปธรรม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

วิลเลียม เออร์วิน (William Erwin, 1976 : 138 อ้างถึงใน สุรินทร์ คล้ายจินดา, 2530 : 14) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ด้วยตนเองในการดำเนินงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับการใช้วิทยาการอย่างชำนาญและเหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหา สนับสนุนให้สัมฤทธิ์ผลในการพัฒนา พร้อมกับติดตามงานขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้มีพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน อย่างเป็นตัวของตัวเอง

เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

หากกล่าวเฉพาะในระดับของชุมชนแล้ว เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม น่าจะมีดังต่อไปนี้

1. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมและเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิด และความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง มาเผยแพร่ในวงกว้างและคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ (เป็น feedback) ก็จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง
3. เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้ามาร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อจะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่าพวกเขาสามารถจะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส
4. เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนะของตนเอง
5. เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน
6. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนเสียของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้กระบวนการพัฒนาแบบบนลงล่างนั้นไม่เพียงแต่จะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากทว่ายังทิ้งร่องรอยแห่งความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพาการรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก และไม่เชื่อมั่นว่าตนเองจะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยความสามารถของตนเอง

7. เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เพื่อถ่วงดุลย์กับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกหนีปัญหา (Escapist) ที่สื่อจากภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน

ระดับการมีส่วนร่วม

เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนนั้น กระทำได้ในหลายระดับ และได้มีนักวิชาการหลายท่านจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเอาไว้หลาย ๆ แบบ ในที่นี้ จะขอจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเอาไว้ 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร / ผู้ใช้สาร

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในกำหนัดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ ไปจนถึงการเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม สิ่งนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปสำหรับฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมก็คือ

1.1 ต้องมีการขยายแนวคิดของผู้รับสารให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (right to know / right to be informed) และนอกจากนั้นสิทธินี้ยังขยายไปถึงสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะด้วย (right to inform)

1.2 จะต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสารทั้งในช่วงขาเข้า (input) และช่วงขาออก (output) เช่น ในช่วงนำเข้าข้อมูล จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางข่าวสารอะไรบ้างสำหรับชุมชน โอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร เนื้อหาของข่าวสารนั้นเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือเปล่า และมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะอย่างไร (ตามเกณฑ์ของการสื่อสารชุมชนที่ได้กล่าวข้างต้น) ในช่วงของการส่งข้อมูลจากชุมชนก็เช่นกัน

1.3 ปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ก็คือ ช่องทางข่าวสาร (channel) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางช่วงเวลาที่เป็นช่วงระยะเวลาสำคัญของชุมชน ตัวอย่างเช่น เมื่อมีกรณีรัฐมนตรีสัญจรหรือการทำประชาพิจารณ์ในต่างจังหวัด และมีการถ่ายทอดรายการดังกล่าวผ่านสื่อมวลชน จะต้องมีการสำรวจว่าช่องทางอะไรบ้างที่ประชาชนในบริเวณดังกล่าวจะได้รับ-ส่งข่าวสาร

อย่างทั่วถึง ในกรณีเช่นนี้ มาตรการการเพิ่มช่องทางการสื่อสาร (addition of channel) เป็นสิ่งที่จำเป็น

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง / ผู้ผลิต / ผู้ร่วมผลิต / ผู้ร่วมแสดง

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เพิ่มเติมหรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่าๆ ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตเท่านั้น ยังแบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอนตามหลักแนวคิดของการผลิตสื่อ คือ

2.1 ขั้นก่อนการผลิต (Pre-production stage) อันได้แก่ขั้นตอนการเตรียมการผลิตสื่อ กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่างๆ การคัดเลือกฉากและตัวแสดง ฯลฯ

2.2 ขั้นการผลิต (Production stage) ได้แก่ ขั้นตอนของการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการในกรณีของวิทยุ การลงมือถ่ายทำในกรณีของวิดีโอ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ

2.3 ขั้นหลังการผลิต (Post-production stage) ได้แก่ ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้ว ก็ต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่างๆ ฯลฯ

ชุมชนอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งแต่ละขั้นตอนอาจจะต้องมีการสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เช่น หากต้องการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิต ก็จำเป็นต้องมีการอบรมให้ชาวบ้านเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เสียก่อน อย่างไรก็ตามจะเป็นการดียิ่งยิ่งที่จะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด ในลักษณะการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชุมชน แม้ว่าชาวบ้านอาจจะไม่มีเวลาที่จะมาเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เครื่องมือได้อย่างชำนาญจนถึงขั้นการผลิตได้ด้วยตัวเองก็ตาม อันที่จริงการใช้เครื่องมือเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นของการมีส่วนร่วม ซึ่งชาวบ้านอาจจะไม่จำเป็นต้องลงมือใช้เครื่องมือเอง แต่ก็สามารถจะเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่ เช่น ในขั้นตอนก่อนการผลิต การให้ชาวบ้านเป็นคนเลือกประเด็น วิธีการที่จะนำเสนอ เลือกลักษณะที่ที่จะใช้เป็นฉากถ่ายทำ และหลังจากที่ถ่ายทำออกมาแล้วก็นำมาฉายให้ชาวบ้านชมก่อน เพื่อแสดงความคิดเห็นพูดคุยและเปลี่ยนทัศนคติกัน

สำหรับในขั้นตอนหลังการผลิตนั้นก็นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการตัดต่อเทปเสียงหรือเทปโทรทัศน์นั้นมีความสำคัญในการถ่ายทอดความหมายออกไป ในขั้นตอนนี้อาจจะใช้รูปแบบการทำงานตัดต่อร่วมกันระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชาวบ้าน หรือหลังจากที่นักสื่อสารมวลชนตัดต่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นำไปให้ชาวบ้านดูเพื่อรับฟังความคิดเห็นแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

นอกเหนือจากความจำเป็นในการสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เช่น การฝึกอบรมด้านการใช้เครื่องมือการผลิตแก่ชาวบ้านแล้ว การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับการผลิตนี้ยังต้องมีการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปเงื่อนไขเก่าๆ บางประการอีกด้วย เช่น การปฏิรูปองค์กรสื่อมวลชนและวิธีการทำงานของนักสื่อมวลชน

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนั้น ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และดังที่ได้สังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมากเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ ก็คงมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายการใช้สื่อของชุมชนนั้น หมายถึง การวางแผนและนโยบายดำเนินการใช้สื่อที่รวมเอาชุมชนเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชน กล่าวในระดับกว้าง อาจหมายถึงการวางแผนและกำหนดนโยบายของการสื่อสารทุกประเภท ที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทใด เช่น สื่อมวลชน (วิทยุ หนังสือพิมพ์ หมู่บ้าน) สื่อเฉพาะกิจ (วิดีโอ ไปสเตอร์ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย) สื่อประเพณี รวมทั้งสื่อบุคคล การวางแผนนั้นจะเป็นการสร้างเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภทเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้

WHO / UNICEF (1978) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าจะก่อให้เกิดกระบวนการที่สามารถแสดงออกถึงความต้องการของตนอันเป็นประโยชน์ในการจัดอันดับความสำคัญของการเข้าร่วมพัฒนา โดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบทเป็นสำคัญ

Wertheim (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับต่างๆ เพื่อกำหนดความต้องการของตน และดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของเขาได้เอง

Denis McQuail (1987) บ่งบอกหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วมไว้ คือ

1. กลุ่ม องค์กรและชุมชนสามารถเป็นเจ้าของสื่อได้ หรืออย่างน้อยที่สุดก็มีสิทธิที่จะเข้าถึงสื่อได้ตามความต้องการของตน
2. สื่อมวลชนสายอาชีพไม่ควรผูกขาดการนำเสนอข้อมูลข่าวสารไว้เพียงฝ่ายเดียว
3. องค์กรสื่อและเนื้อหาของสื่อควรต้องอยู่เพื่อประชาชนและมีอิสระไม่ถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ หรือถูกครอบงำโดยหน่วยธุรกิจ
4. การเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมได้นั้นมักจะเป็นสื่อขนาดเล็ก โดยจะมีลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ (Interactive) ได้ดีกว่าสื่อขนาดใหญ่

การมีส่วนร่วมของประชาชน จะนำมาซึ่งโอกาสที่ทำให้สมาชิกของชุมชนและสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วม และมีอิทธิพลในกระบวนการพัฒนาและในการแบ่งสรรผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การสนับสนุนกระบวนการพัฒนา
2. การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. การตัดสินใจในรูปของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผนและการปฏิบัติตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Department of International Economic and Social Affairs. อ้างใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2534)

สหประชาชาติ (อ้างใน ลดาวัลย์ พอใจ, 2536) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาไว้ว่า คือ การเข้าถึงอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในระดับต่าง ๆ คือ

1. ในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรในการให้บรรลุเป้าหมายนั้น
2. ในการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงสร้างต่าง ๆ โดยสมัครใจ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสภาพการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของความเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น ได้บังเกิดขึ้นกับชุมชนต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ อ้างถึงในทวีทอง พงษ์วิวัฒน์, 2527)

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของบุคคล ซึ่งกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ ที่เป็นอยู่นั้นลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือ ชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) กล่าวว่า นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนในรูปแบบบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร รูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันในเรื่องต่อไปนี้ บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงลดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้ประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชน และรัฐบาลที่ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

แบบอย่างของผู้มีส่วนร่วม : มี 3 แบบ ดังนี้

1. เป็นผู้กระทำการ คือ ผู้ก่อให้เกิดกิจกรรมโดยตรง
2. เป็นผู้รับผลการกระทำ คือ ได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรง
3. เป็นสาธารณชนทั่วไป คือ ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน : สมฤดี นิโคร์พัฒนยิ่งยง (2537) เสนอว่า การให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับโครงการพัฒนาต่างๆ สามารถแบ่งเป็นลำดับไว้ดังนี้

1. การโน้มน้าวจิตใจ เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน แต่ไม่ได้ให้ประชาชนเข้าร่วมในการวางแผนหรือในกระบวนการตัดสินใจ
2. การให้การศึกษา การให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจในโครงการ
3. การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เจ้าหน้าที่แจ้งจุดยืนของตนในโครงการนั้นๆ ให้ประชาชนทราบ และขอให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นนั้นๆ
4. การปรึกษาหารือ ทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่ และประชาชนหันมาปรึกษาหารือกัน
5. การร่วมมือกัน ประชาชนมีตัวแทนอยู่ในคณะกรรมการและมีสิทธิออกเสียงขึ้นการตัดสินใจ ประเด็นจะต้องเข้าใจได้โดยตัวแทนประชาชนจากพื้นที่นั้นๆ
6. การมอบหมายอำนาจหน้าที่ การส่งมอบความรับผิดชอบให้กับสาธารณชน หรือรัฐบาลท้องถิ่นที่มีความชำนาญเฉพาะเรื่องนั้นๆ
7. การให้ประชาชนตัดสินใจเอง

ปีเตอร์ โอคลี และเดวิด นาร์สเตน (1984) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมยังไม่สามารถให้คำจำกัดความที่ใช้กันได้ทั่วไป ดังนั้นจึงลำดับความหมายของการมีส่วนร่วมที่เคยมีการกล่าวถึงจากความหมายกว้างๆ ไปสู่ความหมายโดยเฉพาะเจาะจง เพื่อให้เห็นข้อแตกต่างในการตีความหมายดังนี้

1. การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่ง ของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ
2. การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการยอมรับความช่วยเหลือ และตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในการพัฒนาชนบทการมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการ และร่วมรับผลประโยชน์ จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบกันมา
5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วม ในการแก้ปัญหาภายในชุมชนของเขา การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขให้กับชุมชน
6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่าบุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มนั้น
7. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้น ทั้งนี้โดยกลุ่มดำเนินการ และการเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

กล่าวโดยสรุป ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล กับกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในสังคมนั้น เพื่อเป็นพลังในการพัฒนาสังคมของตนเองต่อไป

อรพินท์ ส孚โชคชัย (2538) กล่าวถึง ความหมายของการมีส่วนร่วมในเชิงพัฒนาชนบทว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) และร่วมลงทุนลงในชุมชนหรือประชาชนในการเข้าร่วมมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนา โดยมีสมาชิกทุกคนจะรับผลประโยชน์ร่วมด้วย

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531 : 11-15 อ้างถึงใน ปราณี หมอนทองแดง, 2522 : 28) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงควรจะหมายถึงการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การค้นหาค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนการจัดลำดับของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหรือหลัง ชาวบ้านต้องรู้ถึงปัญหาของเขาเอง มิใช่ให้คนภายนอกมาชี้แนะปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและการวางแผนในการแก้ปัญหา
4. การมีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน เช่น การสละแรงงานและทรัพยากรต่าง ๆ
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

อคิน รพีพัฒน์ (2527) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

นอร์แมน อัปฮอฟ (Norrman Uphoff, 1981 อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์ 2527) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอนเช่นกัน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเป็นกรอบในการวิเคราะห์ บทบาทของวิทยุเพื่อชุมชนว่าเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงไร นอกเหนือจากเป็นการวัดระดับของการเป็นวิทยุเพื่อชุมชนในเรื่องของรูปแบบ เนื้อหาในการนำเสนอว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแล้ว ยังสามารถประเมิน พัฒนาการของผู้ส่งสารในการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อม จนเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน อันสะท้อนถึงบทบาทของวิทยุเพื่อชุมชน ในการเสริมสร้างประชาคมสงขลา ได้อย่างชัดเจน

3. แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน (Community Radio) และลักษณะวิทยุเพื่อชุมชน (Local Radio)

แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนและวิทยุเพื่อชุมชน เป็นแนวความคิดที่มีรากฐานมาจากการใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการ แนวคิดดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน

จุมพล รอดคำดี (2539) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนเริ่มต้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ.1948 โดยกลุ่มผู้รักสันติ (Pacifists) และกลุ่มผู้ที่ไม่ชอบอยู่ในกฎระเบียบ (Anarchists) ได้สนับสนุนการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบสถานีที่ไม่มุ่งแสวงกำไร (NON-PROFIT STATION) ขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองเบอร์คเลย์ (Berkeley) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ต่อมาความคิดนี้ได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง มีสถานีเกิดขึ้นหลายแห่ง หลังจากนั้นไม่นานประชาชนได้มองเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนในระหว่างสถานีเพื่อธุรกิจ (Commercial Broadcasting) โดยมีรายได้หลักมาจากการโฆษณาและสถานีเพื่อสาธารณะ (Public Broadcasting) จะมีรายได้มาจากรัฐ ซึ่งจะออกกฎหมายสนับสนุนโดยเฉพาะ ส่วนสถานีที่ไม่มุ่งแสวงกำไร (Non-Profit Broadcasting) จะมีรายได้หลักมาจากสมาชิกในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลืออาจมาจากมูลนิธิหรือองค์กรการกุศลต่าง ๆ ส่วนรายการที่ออกอากาศจะบริการเฉพาะชุมชนเท่านั้น

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1975 กลุ่มนักจัดรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ไม่มุ่งแสวงกำไร ได้รวมกันตั้งสมาพันธ์นักวิทยุชุมชนแห่งชาติขึ้น (The National Federation of Community Broadcasters) ซึ่งมีสมาชิกที่เป็นสถานีที่ไม่แสวงกำไรอยู่ถึงกว่า 60 สถานี เกล็ดลักษณะของสถานีในกลุ่มนี้คือ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานีอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นฐานะเจ้าหน้าที่ของสถานี ผู้จัดการหรือร่วมจัดรายการ ผู้อำนวยการสถานีก็จะเป็นอาสาสมัคร แต่ทำงานแบบประจำ (full-time) เกือบทั้งหมด และการดำเนินงานจะอยู่ภายใต้แนวนโยบายของคณะกรรมการวิทยุชุมชน (Board's guidelines) คณะกรรมการชุดนี้ครั้งหนึ่งจะมาจากคนในชุมชน อีกครั้งหนึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ของสถานี สถานีจะเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพแสดงความคิดเห็นต่างๆ ได้ตามที่รัฐธรรมนูญให้หลักประกันเอาไว้ ซึ่งในขณะเดียวกันแนวคิดนี้ได้เกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ อีกหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย สวีเดน อังกฤษ เป็นต้น

เมื่อปี 1977 เทเรซ่า คลิฟฟอร์ด (Theresa Clifford) ได้เสนอรายงานการดำเนินงานวิทยุชุมชนในนามสมาพันธ์นักวิทยุเพื่อชุมชนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาแก่ที่ประชุมใหญ่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย สรุปไว้ว่าในขณะที่สถานีวิทยุชุมชนได้เพิ่มจำนวนขึ้นอยู่เรื่อย ๆ วิทยุชุมชนได้แสดงบทบาทที่สำคัญยิ่งในด้านการให้บริการตอบสนองแก่ชุมชนถึงความจำเป็นต่าง ๆ ตลอดจนผลประโยชน์ของผู้ฟังที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะคนกลุ่มนั้นจะเป็นคนกลุ่มใหญ่หรือจะเป็นคนกลุ่มเล็ก ทุกคนต่างก็ทำงานเพื่อจุดมุ่งหมายของสถานีวิทยุชุมชนร่วมกัน

ในที่สุดในการประชุมครั้งนั้น องค์การยูเนสโกได้สรุปว่า การใช้สื่อวิทยุชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การสื่อสารในแนวนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน สื่อยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดงความต้องการการเปลี่ยนแปลงรายการ รวมทั้งการเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้แม้แต่คณะผู้ผลิตรายการ หรือผู้ควบคุมการทำงานของสื่อนั้นก็สามารถเปลี่ยนได้

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในระบบการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งการผลิต การจัดการ การใช้สื่อในชุมชนต่าง ๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วม หรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้น ประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบาย การบริหาร และการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง ยูเนสโกยอมรับการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงสื่อ และการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีความเป็นไปได้มาก และสามารถทำได้ง่ายกว่า

วิทยุชุมชนมีแนวคิดหลักที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ประชาชนเป็นศูนย์กลางของความคิดและเริ่มต้นมีใช้การคิดหรือการเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนผู้หนึ่งผู้ใด อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศการเริ่มต้นมาจากหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ริเริ่มภายใต้กรอบการเป็นพี่เลี้ยงให้กับประชาชนหรือให้ความช่วยเหลือในระยะเริ่มต้น และมีระยะเวลาที่แน่นอนสำหรับการถอนตัวออก เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาดำเนินการเองตามหลักการ “เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน” ได้เต็มที่ โดยมีหลักดังนี้

1. ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่ แสดงความคิดเห็น ความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
3. วิทยุชุมชนยอมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน

4. วิทยุชุมชนต้องยึดถือแนวทางการเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลัก ภายใต้แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น กฎมณเฑาะพาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในท้องถิ่นเป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ

5. วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการ และสามารถเข้าไปบริหาร จัดการ หรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ ยูเนสโกได้เน้นว่า

“Participatory radio means a radio station that self-managed by those participating in it” นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสื่อวิทยุเพื่อชุมชนให้เป็นไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทางประชาธิปไตย

6. วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น (มีลักษณะเป็น narrowcasting ไม่ใช่ broadcasting) กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์

7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

R. Williams (1974) กล่าวว่า วิทยุเป็นด่านหน้าที่จะสร้างเครือข่ายในการวางแผนสร้างชาติแต่อาจต้องใช้งบประมาณมาก อาทิเช่นการใช้วิทยุสนับสนุนกองกำลังทหารในเอลซาวาดอร์จนเกิดแนวร่วมและได้รับชัยชนะในที่สุด

ในประเทศเคนยา (1982) เผชิญกับปัญหาความยากจน ผลผลิตตกต่ำ รัฐบาลจึงใช้สื่อวิทยุให้เป็นประโยชน์ทั้งผู้จัด – ผู้ฟัง จนเกิดแนวร่วม และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

ปี 1983 องค์การสหประชาชาติประกาศให้เป็นปีการสื่อสารโลก เพื่อให้สมาชิกแต่ละประเทศพิจารณาตรวจสอบอย่างลึกซึ้งซึ่งว่าระบบการสื่อสารของแต่ละประเทศนั้นได้ทำการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการ ใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาประเทศและสังคมโดยรวมแล้วหรือไม่ เพราะจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศนั้น อาจไม่สามารถหาสูตรสำเร็จรูป ในการวางแบบแผนความสำเร็จได้

Hence , Sproule (1989) กล่าวว่า วิทยุเป็นสื่อให้กับการศึกษาและควรเน้นประสิทธิภาพด้านการศึกษาสื่อสารเพื่อการพัฒนาและต้องมีกลยุทธ์ในการใช้สื่อวิทยุ ดังนี้

1. สื่อวิทยุทำโดยใคร
2. ทำด้วยทรัพยากรประเภทใด
3. ช่วงเวลาของการออกอากาศเวลาใดที่เหมาะสมที่สุด

4. สถานที่ที่เหมาะสมนั้นควรเป็นที่ใด
5. มีเป้าประสงค์ไปในทิศทางใด

ลักษณะวิทยุเพื่อชุมชน (Local Radio)

จุมพล รอดคำดี (2542) กล่าวถึงลักษณะวิทยุเพื่อชุมชนไว้ว่าการพิจารณาระดับของการเป็น “วิทยุเพื่อชุมชน” นั้น มีอยู่ 6 ระดับ

1. ระดับรายการ แนวคิดคือ การจัดรายการเพื่อบริการประชาชน รายการเป็นของสถานีหรือเป็นผู้จัด เช่น การจัดบริการประกาศของหาย งานจัดเลี้ยง งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานพบปะสังสรรค์ ฯลฯ ประชาชนหรือผู้ฟังจะส่งจดหมายหรือโทรศัพท์มาบอกผู้จัดรายการจะเป็นผู้เลือกเนื้อหาและพูดด้วยตนเอง ผู้ฟัง หรือประชาชนไม่มีสิทธิในการเลือกเนื้อหา หรือวิธีการนำเสนอตลอดจนเป็นเจ้าของรายการได้
2. ระดับรายการ ที่มีแนวคิดการจัดรายการโดยเนื้อหาเป็นการรายงานโดยตรงจากประชาชน เช่น รายการของ จส.100. สวพ.91. รายการร่วมด้วยช่วยกัน ของ INN เป็นต้น ผู้ฟังจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหา และวิธีการเสนอ (รายงานการจราจร แจ้งของหายเหตุด่วน เหตุร้าย ด้วยตนเอง) ตามที่สถานีกำหนดกรอบให้รายงาน แต่ประชาชนยังไม่สามารถเป็นเจ้าของรายการได้ สถานีหรือผู้จัดรายการยังเป็นผู้ควบคุมหรือเป็นเจ้าของรายการ หรือประชาชน หรือผู้ฟังจะเป็นผู้เสนอเนื้อหาหรือเล่าเหตุการณ์ด้วยตนเองเท่านั้น
3. ระดับรายการ ที่มีแนวคิดการจัดรายการในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของสถานี ซึ่งสถานียินยอมให้จัด เนื้อหาและวิธีการนำเสนอ จะมาจากความคิดเห็นจากตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกขึ้นมาอยู่ในรูปของ “คณะกรรมการวิทยุเพื่อชุมชน” จะเป็นผู้ตัดสิน และให้ความเห็นชอบว่าจะจัดรายการอย่างไร กรรมการชุดนี้จะเป็นผู้กำหนดนโยบาย กำหนดเรื่องราวหรือเนื้อหาที่จะเสนอ ในขณะเดียวกันจะสะท้อนความต้องการของผู้ฟังให้ทราบ ผู้จัดรายการซึ่งเป็นนักจัดรายการอาชีพหรือเป็นเจ้าของหน้าของสถานีนั้น ๆ ก็จะได้รับมติหรือความเห็นของคณะกรรมการไปปฏิบัติ ในกรณีนี้จะสังเกตได้ว่า ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของรายการ และบริหารรายการโดยสามารถกำหนดเนื้อหา และวิธีการเสนอรายการตามแนวทางของตนได้ มิใช่สถานี หรือผู้จัดรายการเป็นผู้กำหนดแต่ประการใด สถานีจะทำหน้าที่ ดูแลให้คำปรึกษาเฉพาะทางด้านระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และอำนวยความสะดวกในด้านรายการออกอากาศและผลิตรายการตามวัตถุประสงค์ของ “คณะกรรมการวิทยุเพื่อชุมชน” เท่านั้น เช่นรายการ “สร้างสรรค์จันทร์”
4. ระดับสถานี ในระดับนี้จะอาศัยอาสาสมัครเข้ามาเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ในสถานีบริหารรายการทั้งหมดโดยกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆ การกำหนดเนื้อหาในชุมชนการจัดราย

การจะทำด้วยตนเองทั้งสิ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ประจำสถานีคอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือ แต่สถานียังเป็นหน่วยงานของรัฐ งบประมาณมาจากรัฐและการบริจาค ประชาชนไม่ใช่เจ้าของ

5. ระดับสถานี เป็นสถานีที่มีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ในแนวคิดนี้ประชาชนในชุมชนสามารถรวมตัวกันยื่นขอคลื่นความถี่จากรัฐ และลงทุนจัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของชุมชนตนเองแล้วตั้งตัวแทนเข้าไปบริหารสถานีในรูปคณะกรรมการวิทยุเพื่อชุมชน คณะกรรมการฯ จะทำหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารสถานี แต่งตั้งผู้จัดการสถานี (Station Managing Director) และว่าจ้างผู้จัดรายการมืออาชีพ (Professional Journalists) ตลอดจนว่าจ้างพนักงานธุรการและอาสาสมัครหรือสมาชิกในชุมชนที่สามารถทำงานการเงินการบัญชีเข้ามาทำงานให้สถานี การทำงานของพนักงานสถานี ตั้งแต่ผู้จัดการลงไปจนถึงพนักงานระดับล่าง จะอยู่ภายใต้นโยบายของคณะกรรมการฯ กำหนดหรือให้นโยบายเอาไว้

6. ระดับเจ้าของสถานีและมีใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ ในระดับนี้ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งสถานี และขอใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่นความถี่จากรัฐเช่นเดียวกับระดับที่ 5 แต่การดำเนินงานของสถานี ตั้งแต่ระดับกรรมการวิทยุเพื่อชุมชนไปจนกระทั่งเจ้าหน้าที่ทุกคน ทุกระดับจะเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น อาสาสมัครเหล่านี้จะได้รับการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญในด้านการบริหารสถานี การจัดรายการ การสื่อข่าวเขียนข่าว และหน้าที่อื่นๆ ที่จำเป็น ซึ่งชุมชนว่าจ้างให้มาอบรม หรือสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานที่เชี่ยวชาญจากภาคเอกชน ภาครัฐ อาจจะมาให้ความช่วยเหลือก็เป็นได้

แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนและลักษณะของวิทยุเพื่อชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ บทบาทพัฒนาการ และปัญหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชนในการนำเสนอข่าวสาร โดยมีแนวคิดของการใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นความต้องการของชุมชน จึงเป็นแกนสำคัญต่อการยึดหลักเกณฑ์ของการเป็นวิทยุเพื่อชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประชาคมสงขลา ในด้านของการมีความต้องการร่วมกันของชุมชนเป็นแกนหลักของแนวคิดเช่นกัน

4. ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theory)

การสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารที่สามารถไปถึงผู้รับได้เป็นจำนวนมากอย่างกว้างขวาง และรวดเร็ว โดยผ่านสื่อประเภทยุติเทคโนโลยี (Electronic Media) ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ซึ่งแหล่งข่าวอาจจะเป็นบุคคลจำนวน 1 หรือ 2-3 คน ที่จะส่งข่าวไปยังบุคคลจำนวนมากได้

ความหมายของสื่อมวลชน

สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่สามารถที่จะเข้าถึงกลุ่มผู้รับที่มีจำนวนมากได้อย่างรวดเร็วเป็นการเพิ่มความรู้ แพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้ (Roger and Shoemaker , 1971) ซึ่งสื่อมวลชนของการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ และโทรทัศน์

คุณลักษณะของสื่อมวลชนคือ

1. สามารถเข้าถึงผู้รับหรือกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว
2. สามารถให้ความรู้และข่าวสารได้ดี
3. สามารถเป็นมูลเหตุไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้

Klapper (1960) กล่าวถึงอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนต่อบุคคลในสังคมว่าเป็นเพียงแรงเสริมในกระบวนการโน้มน้าวใจต่อความคิดเห็น หรือทัศนคติที่มีอยู่แล้วการสื่อสารมวลชนมิได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคลจึงต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการสื่อสารร่วมด้วย จึงจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคลได้ ซึ่งได้แก่ อุปนิสัย กระบวนการเลือกรับสาร บรรทัดฐานของกลุ่มการเผยแพร่ข่าวสารโดยบุคคล หรือผู้นำความคิดเห็น ระบบการปกครอง และระบบการสื่อสารมวลชน

Katz และ Lazarsfeld (1995) เห็นว่าสื่อมวลชนมีความสำคัญในขั้นของการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

อิทธิพลของสื่อมวลชน

Klapper (อ้างในปรมะ สตะเวทิน, 2533 : 142) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่างๆ ของประชาชนผู้รับสารไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้นไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อมเพราะมีปัจจัยต่างๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่

- 1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition) ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน ซึ่งได้อิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลนั้นสัมผัสกับสื่อมวลชนก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

1.2 การเลือกของผู้รับสาร (Selective Process) ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน และจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคิดเห็น และความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความสารตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่เต็ม และจะเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดและความเชื่อของตน

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวสารจากสื่อมวลชนอาจไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคล หรือผู้นำความคิดก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย

1.4 ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspects) การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชนในสังคมเสรีนิยม ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็น และค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป และประชาชนก็มีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าจะเชื่อสื่อมวลชนใด

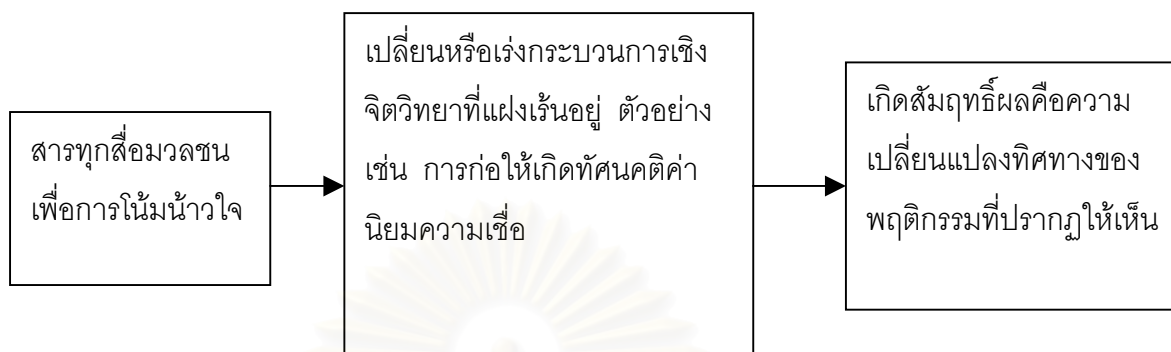
2. อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชนเป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น คือ สื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนได้มีความเข้มแข็ง และพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอ หรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

Ball-Rokeach และ DeFleur (1976) กล่าวว่า การที่สื่อมวลชนจะมีผลต่อผู้รับสารหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของตัวแปร 3 หน่วย คือ ระบบสื่อมวลชน ผู้รับสารและระบบสังคม การที่ข่าวสารจากสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อ และการกระทำของผู้รับสารเมื่อใดนั้นขึ้นอยู่กับระดับความพึ่งพา (Dependency) ของผู้รับสารที่มีต่อสารจากสื่อมวลชน

นอกจากนี้ DeFleur ยังได้แสดงกรอบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ระหว่างสื่อซึ่งเป็นตัวกระตุ้น (Stimulus) กับพฤติกรรมการตอบสนอง (Response) โดยแบ่งเป็น 4 ทฤษฎี ดังนี้ คือ

1. ทฤษฎีความแตกต่างของแต่ละบุคคล (The Individual Differences Theory) กล่าวคือ โครงสร้างทางบุคลิกภาพส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ จะมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดแบบการรับรู้หรือการเรียนรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และข่าวสารต่างๆ ที่แตกต่างกันตามทฤษฎีนี้ สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลในแง่สร้างการเรียนรู้หรือการย้ำในสิ่งที่เขาารู้อยู่แล้ว

แบบจำลองจิตวิทยาพลวัตของ DeFleur แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างเชิงจิตวิทยาภายในในฐานะที่เป็นตัวแปรแทรกเข้ามาในกระบวนการของผลแห่งการสื่อสาร

2. ทฤษฎีการจัดประเภททางสังคม (The Social Categories Theory) กล่าวคือ บุคคลในกลุ่มเดียวกัน ย่อมจะเปิดรับสารและมีปฏิกิริยาตอบสนองเนื้อหาข่าวสารที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากความใกล้ชิดสนิทสนมผูกพันของกลุ่ม ฉะนั้น สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อกลุ่มคนเหล่านี้ก็ต่อเมื่อส่งมาในลักษณะที่สอดคล้องกับบรรทัดฐาน

3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ของสังคม (The Social Relationship) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ มีอิทธิพลต่อการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำความคิดเห็นในสังคม จะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ข่าวสาร และการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมของบุคคลในสังคมนั้น ในกรณีเช่นนี้สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อคนได้ในลักษณะของทฤษฎีการสื่อสารสองขั้นตอน (Two-Step Flow Theory) ซึ่งต้องอาศัยอิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) เข้าร่วมด้วย

4. ทฤษฎีบรรทัดฐานของสังคม (The Cultural Norms Theory) กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลอาจขึ้นอยู่กับบรรทัดฐาน และสภาพแวดล้อมทางสังคม ถ้าสื่อมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม สื่อมวลชนอาจเพียงย้ำบรรทัดฐานเดิมและสร้างบรรทัดฐานใหม่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนทำหน้าที่ทางอ้อม 3 ประการ ได้แก่

- 4.1 สื่อมวลชนจะส่งเสริมสนับสนุนหรือย้ำบรรทัดฐานทางสังคมให้ดำรงอยู่ตลอดไป
- 4.2 สื่อมวลชนจะสามารถสร้างความรับผิดชอบร่วมกันให้เกิดขึ้นในสังคม
- 4.3 สื่อมวลชนจะสามารถเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมของ

บุคคลโดยช่วยให้เกิดพฤติกรรมใหม่ แต่ต้องใช้ระยะเวลา

ผลของการสื่อสาร

ผลของการสื่อสารโดยทั่วไปมี 3 ประการ คือ

1. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับข่าวสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เองจะก่อให้เกิดการกระทำตามมา
2. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับข่าวสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ ซึ่งทัศนคตินี้เองจะก่อให้เกิดการกระทำตามมา
3. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่แสดงออกมา

การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภทนี้จะเกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือเมื่อผู้รับสารได้รับข่าวสารก็จะทำให้เกิดความรู้ เมื่อเกิดความรู้ขึ้นก็จะมีผลทำให้เกิดทัศนคติ และสุดท้ายคือการก่อให้เกิดการกระทำ

แนวความคิดที่สามารถสนับสนุนว่าผลของการศึกษาโดยทั่วไปก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประการนี้คือ คำนิยามของการสื่อสารของ Rogers (1973) ที่ว่าการสื่อสาร คือ กระบวนการที่ข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร โดยผลของการสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสาร

ทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชนข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบในการศึกษาด้านของรายการวิทยุเพื่อชุมชนในฐานะของการเป็นสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่งย่อมมีอิทธิพลต่อผู้รับสารหรือผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชน จนอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้และพฤติกรรม ในการแสดงออกของผู้รับสาร ในชุมชน รวมทั้งบทบาทของวิทยุซึ่งเป็นสื่อสารมวลชนนั้น มีความสัมพันธ์กับประชาคมสงขลาอย่างไร

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรทิพย์ โตสกุล (2526) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของการเผยแพร่ข่าวสารการเกษตรทางสถานีวิทยุกระจายเสียง โดยรูปแบบการบรรยายกับรูปแบบของละครของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลางจังหวัดราชบุรี” โดยแบ่งกลุ่มทดลองออกเป็น 2 กลุ่ม นำเสนอเรื่องการปลูกต้นปอทิพย์ ด้วยวิธีบรรยายและวิธีเล่นละครทางวิทยุ เพื่อเปรียบเทียบกัน พบว่า

การนำเสนอด้วยละครวิทยุเป็นที่น่าสนใจและมีผลในเชิงการให้ความรู้มากกว่าการบรรยาย ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจแบบคงทนถาวร และนำไปใช้ในภาคปฏิบัติได้ดีนั้นเป็นการรับฟังจากการบรรยาย นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าประชาชนมีความนิยมรับฟังสื่อวิทยุมากกว่าหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ เพราะเชื่อว่าสื่อวิทยุมีความสะดวกรวดเร็ว และจะได้ประโยชน์ต่อการดำรงชีพของตน

จากงานวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยพบว่า สื่อวิทยุกระจายเสียงมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอเรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัว มีผลต่อชีวิตประจำวันของผู้รับสาร ซึ่งนับว่าเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยด้านบทบาทของสื่อวิทยุในครั้งนี้

วัชรวิ จันทาทิ (2526) ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผลิตรายการวิทยุ ต่อหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรเจ้าหน้าที่ผลิตรายการวิทยุจากโรงเรียนการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์พบว่า เพศ อายุ การศึกษา ประสบการณ์ หน้าที่ ค่านิยมสมัยใหม่ ความแตกต่างของความคิดกับการปฏิบัติในกลุ่มตัวอย่างไม่ยืนยันว่าจะมีส่วนในการทำหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาประเทศแต่เห็นด้วยว่าสื่อมวลชนควรมีบทบาทในการพัฒนาประเทศด้วยคุณลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังวิทยุ เช่น เส้นห์ของเสียง ความใกล้ชิดจิตสามารถสร้างความเชื่อมั่น ปลุกเร้าได้ดี และงานวิจัยชิ้นนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงร้อยละ 71 ชอบฟังข่าวท้องถิ่น รวมทั้งข่าวการเกษตร โดยเฉลี่ยวันละ 2 ชั่วโมง

จากงานวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ผลิตรายการวิทยุซึ่งเปรียบเสมือนผู้ส่งสารมีบทบาทสำคัญต่อการนำเสนอ เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับกลุ่มผู้รับฟัง แนวคิดของการทำหน้าที่สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาประเทศนั้นจะเป็นแนวทางในการพิจารณาพัฒนาการของผู้ส่งสารอันเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในงานวิจัยชิ้นนี้

ธาดศิริ รุ่งเจริญ (2527) ศึกษาเรื่อง “การใช้วิทยุกระจายเสียงในการแก้ไขความขัดแย้ง ศึกษาเฉพาะกรณีการแก้ไขความขัดแย้งเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ ในจังหวัดกาญจนบุรีของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย” พบว่ามีการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนมากกว่าที่จะต้องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ เสนอข่าวปัญหาที่ขัดแย้งและให้ความสำคัญกับการปกครองประเทศโดยส่วนรวม และยังพบว่าท่ามกลางปมความขัดแย้งนั้นสื่อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือสื่อบุคคล

จากงานวิจัยชิ้นนี้ทำให้ผู้วิจัยพบว่าสื่อบุคคลในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขการเผชิญหน้า ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาบุคคลแกนนำในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุเพื่อชุมชน และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาคมสงขลา

สุรินทร์ แปลงประสพโชค (2534) ศึกษาเรื่อง “รายการวิทยุเพื่อชุมชนในสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี” พบว่าสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ช่วยคิด ช่วยกำหนดเนื้อหาจะได้รับความสนใจจากประชาชนได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยดังกล่าวถือได้ว่าเป็นต้นแบบทางการทดลองวิทยุเพื่อชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังเข้ามามีส่วนร่วม และรู้สึกว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยจะนำแนวทางดังกล่าวไปเป็นข้อมูลในการพิจารณาด้านการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน จนมีทัศนคติร่วมกัน อันเป็นแนวทางนำไปสู่ความเข้มแข็งของคนในชุมชน

อุษา จันทรประภาศ (2535) ศึกษาเรื่อง “การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี” อันเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากรายการวิทยุเพื่อชุมชนของสุรินทร์ แปลงประสพโชค พบว่าผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงฟังเพราะรูปแบบน่าสนใจ มีความรู้สึกร่วม เป็นเรื่องใกล้ตัว จดหมายจากผู้ฟังระบุว่าชอบฟังเนื้อหาด้านการเกษตรมากที่สุด

งานวิจัยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยทราบว่ารูปแบบในการนำเสนอของวิทยุกระจายเสียงนั้น มีบทบาทสำคัญต่อการติดตามของผู้ฟัง รวมทั้งการตอบรับจากผู้ฟังทำให้ผู้จัดได้ปรับปรุงนำเสนอในสิ่งที่เป็นความต้องการของผู้ฟังได้อย่างถูกต้อง เป็นแนวทางให้ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลในการศึกษารูปแบบในการนำเสนอทางวิทยุเพื่อชุมชน

สุดฤทัย เลิศเกษม (2535) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ข่าวท้องถิ่นของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดราชบุรี” พบว่าสัดส่วนของเวลาในการนำเสนอข่าวท้องถิ่นนั้นมีอยู่ประมาณร้อยละ 10.60 นั้น ได้รับความสนใจมากขึ้นเป็นลำดับ เพราะผู้รับฟังใช้เป็นแหล่งที่จะร้องทุกข์ และยังพบอีกว่าข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ประจำแหล่งท้องถิ่น อาทิผู้ว่าราชการจังหวัดมีอิทธิพลในการเลือกทำเป็นข่าวระดับท้องถิ่นอยู่มาก

งานวิจัยดังกล่าวสะท้อนถึงควมมีอิสระของผู้นำเสนอข่าวสารทางสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งผู้วิจัยจะนำเป็นข้อมูลในการศึกษาเนื้อหาที่นำเสนอในวิทยุเพื่อชุมชนต่อไป

พิชญา รัตนผล (2540) ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์และความน่าเชื่อถือของรายการวิทยุเพื่อสังคมและชุมชน กรณีศึกษาสถานีวิทยุเพื่อชุมชน” พบว่ากลุ่มผู้ฟังตัวอย่างมีความคาดหวังที่จะใช้เป็นเวทีแจ้งเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยมีความเชื่อ

ถือว่าจะทำให้ตนรักษาผลประโยชน์ของตัวเองได้ และยังมีข้อเสนอแนะว่าควรให้ความสำคัญกับกลุ่มสตรีมากขึ้น เพราะเป็นกลุ่มที่รับฟังวิทยุมากกว่า

งานวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยใช้ประโยชน์ในด้านความคาดหวังของกลุ่มผู้รับฟังสื่อวิทยุกระจายเสียงที่ต้องการรู้ความเป็นไปต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อันเป็นบทบาทสำคัญของวิทยุเพื่อชุมชน

ระวีรำไพ ศิริคุปต์ (2540) ศึกษาเรื่อง “การเปิดรับสื่อและการมีส่วนร่วมในงานชุมชนสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัยในเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ” พบว่าสื่อที่ใช้ในชุมชนนั้นๆ มีผลให้ผู้อยู่อาศัยเข้ามาร่วมกิจกรรมของชุมชนเพียงระดับปานกลาง ความสนใจเปิดรับสื่อที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนมีน้อยกว่าการเปิดรับสื่อที่นำเสนอเรื่องราวของส่วนร่วม

งานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม กระตุ้นเร้าให้เกิดความน่าสนใจจึงจะส่งผลเพิ่มระดับการเข้าร่วมกิจกรรม ข้อมูลดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคำชี้แจงให้ความสำคัญต่อรูปแบบการนำเสนอให้เป็นที่น่าสนใจของสื่อที่นำเสนอเรื่องราวในชุมชน

เสกสรร พรหมพิทักษ์ (2541) ศึกษาเรื่อง “ความต้องการและความพึงพอใจรายการวิทยุกระจายเสียงมุสลิมภาคภาษาไทยของชาวมุสลิมในเขต กทม.” พบว่าผู้รับฟังมีความต้องการให้ผู้ดำเนินรายการพูดจาอักษรชัดเจน เป็นรายการประเภทสนทนา เนื้อหาเกี่ยวกับชาวอิสลามมีความต่อเนื่องทุกวัน เวลาที่ชอบรับฟังคือระหว่าง 16.00 – 24.00 น.

งานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิทยุเพื่อชุมชนที่เป็นที่ต้องการด้านเนื้อหา รูปแบบ วันและเวลา ที่สามารถสร้างความพึงพอใจกับผู้รับฟัง อันเป็นปัจจัยให้วิทยุเพื่อชุมชนเข้าไปมีบทบาทในชุมชนได้มากที่สุด

นาฎยา เสวกแก้ว (2541) ศึกษาเรื่องบทบาทของวิทยุท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ” พบว่าวิทยุท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอข่าวสาร สร้างจิตสำนึกและให้แนวทางปฏิบัติ บทบาทที่ทำได้น้อยคือการให้สถานภาพ แนวคิดในการแก้ปัญหา และการเป็นเวทีย้อนกลับ ส่วนบทบาทที่วิทยุเพื่อชุมชนทำไม่ได้เลยคือการเป็นแกนนำในการปฏิบัติ รวมทั้งบทบาทในการเฝ้าระวังปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

งานวิจัยดังกล่าว เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัยในการศึกษาบทบาทที่สำคัญที่สุดในการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงให้นำเสนอข่าวสารไปสู่ชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม เปลี่ยนแปลงทัศนคติ และนำไปสู่การปฏิบัติ อันเป็นแนวทางของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แต่บทบาทที่พอ

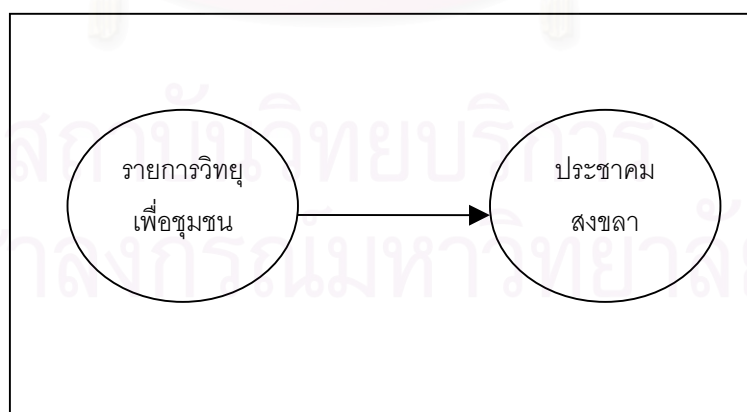
รับได้คือการเป็นเวทีย้อนกลับ อาจเป็นช่องทางที่จะสามารถขยายผลได้ในการศึกษาบทบาทวิทยุเพื่อชุมชนในการเสริมสร้างประชาคมสงขลา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยุเพื่อชุมชนดังกล่าวข้างต้น ศึกษาในรูปแบบของการนำเสนอที่น่าสนใจสำหรับผู้รับฟัง สร้างความพึงพอใจอันเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังชวนติดตามด้วยเนื้อหาที่ใกล้ตัวของคนในชุมชนจนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ รวมทั้งตัวผู้ส่งสารเองก็มีความสำคัญในการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของวิทยุเพื่อชุมชน

งานวิจัยเรื่อง “ บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา “ ฉบับนี้จะเป็นการศึกษาบทบาทในเชิงรูปธรรมที่ก่อเกิดในอดีต และมีปัจจัยต่างๆ อาทิ ปัจจัยท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีผลต่อการก่อเกิดและดำรงอยู่ของประชาคมสงขลา โดยมีรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลาเข้ามามีบทบาทในการเป็นสื่อเพื่อนำเสนอข่าวสาร และกิจกรรมต่างๆ ของประชาคมที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา

Conceptual Framework

“บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา”

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา ” เป็นการวิจัยในแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิเคราะห์จากเอกสาร สตรีปต์ เทปบันทึกเสียง ตลอดจนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth interview) การสำรวจในภาคสนาม (Field survey) และการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้รับฟัง รายการวิทยุเพื่อชุมชน ด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์เอง ตามกรอบของทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 แหล่งข้อมูล

3.1.1 แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล เป็นข้อมูลที่ได้มา โดยอาศัยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับแนวคิดพัฒนาการของการรวมตัวกันเป็นประชาคมสงขลา ได้แก่ คุณพรพรณิกา ไสตติพันธ์ และแกนนำ เพื่อนำมาประกอบกับข้อมูลประเภทเอกสาร

โดยใช้กรณีศึกษา “ เส้นทางจักรยานในสงขลา “ เมื่อปี 2542 เกิดการรณรงค์ในโครงการเพิ่มเส้นทาง สำหรับรถจักรยานในเขตชุมชนเมืองสงขลาเพื่อเป็นการลดมลพิษ ประหยัดน้ำมัน เป็นการส่งเสริมการออกกำลังกาย และเกิดกิจกรรมภายในครอบครัว ดังนั้นผู้วิจัยจึงหยิบยกการตั้งเป็นประเด็นคำถามเพื่อเป็นข้อมูลต่องานวิจัย “บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา“ ดังนี้

3.1.1.1 คุณพรพรณิกา ไสตติพันธ์ ซึ่งเป็นแกนนำคนสำคัญของการเกิดรายการวิทยุเพื่อชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร และผู้ผลิตรายการวิทยุเพื่อชุมชน และแกนนำในการก่อเกิดประชาคมสงขลา โดยมีคำถามที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังนี้

- (1) แนวคิดในการก่อตั้งวิทยุเพื่อชุมชน
- (2) อุปสรรค ปัญหาของการดำเนินงานวิทยุเพื่อชุมชน
- (3) การเลือกประเด็นในการนำเสนอในรายการวิทยุเพื่อชุมชน
- (4) รูปแบบเนื้อหา ในการนำเสนอ เช่น เป็นการสนทนา เปิดสายให้ผู้ฟัง ร่วมแสดงความคิดเห็น
- (5) การได้รับการยอมรับ ศึกษาแนวทางในการใช้สื่อเพื่อชุมชนหรือไม่
- (6) ใช้ประสบการณ์เพื่อนำมาปรับปรุงในการดำเนินการวิทยุเพื่อชุมชนอย่างไร

(7) ใช้เครื่องมือและวิธีการในการรวมกลุ่ม และสร้างแนวร่วมให้เกิดขึ้นในประชาคมสงขลา

3.1.1.2 แกนนำของประชาคมสงขลา จำนวน 9 คน ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ อาทิ คุณพรธัญญา โสทธิพันธุ์ , คุณอัมพร ศรีประสิทธิ์ , คุณไพฑูรย์ ศิริรักษ์ กลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชน อาทิ คุณบรรจง นะแส , คุณอัมพร แก้วหนู , คุณอัศวิน นิลภรณ์ , คุณวรวิทย์ กิตติคุณศิริ และนักธุรกิจที่มีธุรกิจประเภทคลีนิคส่วนตัว อาทิ นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ และแพทย์หญิงรัชณี บุญโสภณ ทั้งในฐานะของการเป็นผู้ร่วมก่อตั้งประชาคมสงขลา และเป็นแกนนำสำคัญที่ทำให้ก่อเกิดประชาคมสงขลา โดยมีคำถามที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

- (1) การเข้ามาร่วมอยู่ในประชาคมมีความเป็นมาอย่างไร
- (2) บทบาทของการเป็นสมาชิกในประชาคมสงขลา
- (3) การมีส่วนร่วมในรายการวิทยุเพื่อชุมชน

3.1.1.3 ตัวอย่างกลุ่มผู้ฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชน ที่อยู่ในจังหวัดสงขลา จำนวนประมาณ 100 คน ในฐานะผู้รับสาร โดยมีคำถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

- (1) ท่านเคยรับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนหรือไม่
- (2) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับรูปแบบในการนำเสนอของรายการวิทยุเพื่อชุมชน
- (3) เมื่อท่านฟังข้อมูลจากรายการวิทยุเพื่อชุมชน ท่านนำเรื่องนี้ไปคุยกับใครต่อบ้าง
- (4) ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์กับประชาคมสงขลาหรือไม่

3.1.2 แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร รวบรวมจากข้อมูลสิ่งตีพิมพ์จากหน่วยราชการ รายงานการประชุม หอจดหมายเหตุ ตลอดจนข้อมูลรายงานประจำปีจากศูนย์ข้อมูลขององค์กรพัฒนาเอกชน และเอกสารแผ่นปลิว สิ่งตีพิมพ์ของเครือข่ายประชาสังคมสงขลา อันสะท้อนถึงวิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนในจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี 2536 – 2542 รวมทั้งข้อมูลจากเทปบันทึกเสียงของรายการวิทยุเพื่อชุมชน

3.1.2.1 เอกสารข้อมูลสิ่งตีพิมพ์จากหน่วยราชการ ได้แก่

- (1) นโยบายสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดสงขลา
- (2) บันทึกเหตุการณ์ข้อเรียกร้องของประชาคมสงขลา
- (3) นโยบายด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร เช่น การจัดสรรงบประมาณ

3.1.2.2 เอกสารข้อมูลจากองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ บันทึกของชุมชนในจังหวัดสงขลา เอกสารประกอบในโครงการต่างๆ ของประชาคมสงขลา

3.1.2.3 เทปบันทึกเสียงวิทยุเพื่อชุมชนในระยะเวลาระหว่างเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2544 ได้แก่ รายการวิทยุเพื่อชุมชนที่ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต และ FM 96.5 เมกกะเฮิร์ต ได้แก่ รูปแบบ เนื้อหา ในการนำเสนอ

ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์หาคอบของทฤษฎี และแนวคิดในบทที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ว่า ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ว่ามีบทบาทอย่างไรต่อรายการวิทยุเพื่อชุมชนและมีความสัมพันธ์กับประชาคมสงขลาในรูปแบบใดบ้าง

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดสงขลา โดยแบ่งออกเป็นการเก็บรวบรวม ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยท้องถิ่น การดำเนินชีวิตของประชาชนในจังหวัดสงขลา เก็บโดยวิธีรวบรวมข้อมูลตามศูนย์ราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลนั้นเป็นการเก็บเอกสารสิ่งตีพิมพ์ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) แกนนำประชาคมสงขลาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ แกนนำผู้มีส่วนร่วมในการก่อเกิดรวมตัวกันของประชาคมสงขลา

2. ข้อมูล เนื้อหา รูปแบบ การนำเสนอของรายการวิทยุเพื่อชุมชนของสื่อวิทยุที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน

เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการรวบรวมจากสคริปต์ เรื่องราวที่นำเสนอผ่านรายการวิทยุ การมีปฏิริยาตอบโต้ (Feedback) อาทิเช่น การโทรศัพท์เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้รับสาร จุดหมายแสดงความคิดเห็น การสำรวจภาคสนาม (Field surveys) ได้แก่ การเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในงานสัมมนาของประชาคมสงขลา และการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟังด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้เครื่องมือในการรวบรวม ได้แก่ การจดบันทึก และการใช้เทปบันทึกเสียง

3. ระยะเวลาของการเก็บข้อมูล คือ ระหว่างเดือนพฤษภาคม – ธันวาคม 2544

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวม ทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ โดยใช้กรอบทฤษฎีและแนวคิดในบทที่ 2 เป็นหลัก ได้แก่ บทบาทและอิทธิพลของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ซึ่งเป็นสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่งนั้น มีอิทธิพล และผลในการรับข่าวสารของคนในจังหวัดสงขลาอย่างไร ปัจจัยท้องถิ่นในจังหวัดสงขลามีความสัมพันธ์อย่างไรกับประชาคมสงขลา และบทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างไรกับประชาคมสงขลา

การเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัย จะใช้วิธีการเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่เขตจังหวัดสงขลา

3.4 การนำเสนอข้อมูล

เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีและแนวคิด เสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยจะทำการนำเสนอผลสรุปที่ได้รับ ในรูปแบบการสรุปผลแจกแจงในแต่ละประเด็น ได้แก่

3.4.1 ปัจจัยท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของประชาคมสงขลาอย่างไร

3.4.2 บทบาทพัฒนาการและปัญหาอุปสรรคของรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา ในการนำเสนอข่าวสารที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา มีพัฒนาการและปัญหาด้านใดบ้าง

3.4.3 รูปแบบ เนื้อหา ของรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา มีการนำเสนออย่างไร และทัศนคติของผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลาเป็นอย่างไร

บทที่ 4

การก่อเกิดประชาคมสงขลา

จากการศึกษาด้วยวิธีวิจัยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก, การสำรวจภาคสนาม และการสำรวจด้วยแบบสอบถาม สามารถอธิบายปัจจัยท้องถิ่น อันได้แก่ โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น โครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคล และโครงสร้างการสื่อสารในจังหวัดสงขลา อันเป็นความสัมพันธ์ที่มีส่วนในการก่อเกิดประชาคมสงขลา ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกของประชาคมในระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ในจังหวัดสงขลา โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 4.1 โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น
- 4.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลในประชาคมสงขลา
- 4.3 โครงสร้างการสื่อสารในจังหวัดสงขลา

4.1 โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น

4.1.1 การกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น

ข้อมูลในปี พ.ศ. 2543 พบว่า จังหวัดสงขลา มีจำนวนประชากรราว 1.2 ล้านคน มีรายได้ประชากรประมาณ 63,350 บาท ต่อคนต่อปี มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวน 1,621 แห่ง เป็นโรงงานขนาดใหญ่ 46 แห่ง ขนาดกลาง 252 แห่ง ขนาดเล็ก 798 แห่ง และโรงสีข้าว 525 แห่ง มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่จำนวน 16 แห่ง มีโรงแรมจำนวน 153 แห่ง ประมาณ 11,570 ห้อง มีสถาบันการเงินจำนวน 123 แห่ง มีสหกรณ์การเกษตรจำนวน 115 แห่ง สหกรณ์ร้านค้าจำนวน 9 แห่ง สหกรณ์บริการจำนวน 4 แห่ง สหกรณ์ออมทรัพย์จำนวน 33 แห่ง มีนิติบุคคลภาคเอกชนจำนวน 9,866 แห่ง

ตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 แก้ไขเพิ่มเติมโดยฉบับที่ 5 พ.ศ. 2503 แก้ไขตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 218 เรื่องระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2515 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 พ.ศ. 2522 และแก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2534 จัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น จังหวัดสงขลาอยู่ในการบริหารราชการแผ่นดินสองแบบ คือ ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค คือการบริหารงานที่เป็นตัวแทนของส่วนกลาง ซึ่งแยกไปตั้งทำการที่จังหวัดและอำเภอทุกแห่งทั่วประเทศ เจ้าหน้าที่ของการบริหารราชการส่วนภูมิภาค เป็นผู้ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งจากส่วนกลาง โดยใช้งบประมาณแผ่นดิน การบริหารราชการแบบส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย จังหวัดและอำเภอ จังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล ส่วนอำเภอเป็นหน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาครองจากจังหวัด อยู่ในสายการบังคับบัญชาของจังหวัดและไม่เป็นนิติบุคคล

การบริหารราชการแบบส่วนภูมิภาคของจังหวัดสงขลา มีหน่วยงานที่ตั้งอยู่ จำนวน 213 หน่วยงาน อยู่ภายใต้ความควบคุมดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด จำนวน 32 แห่ง ขึ้นตรงกับหน่วยราชการบริหารส่วนกลางจำนวน 152 แห่ง และหน่วยงานอิสระ จำนวน 29 แห่ง

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็นการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นจัดดำเนินการแทนส่วนกลาง ซึ่งเห็นว่าท้องถิ่นจะเป็นผู้ดำเนินการได้ดีกว่า โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเอง เช่น การบำรุงรักษาความสะอาด การป้องกันอัคคีภัย การพัฒนาบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ เป็นต้น

ปัจจุบันรูปแบบของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ มีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีอากรบางประเภท หรือได้รับส่วนแบ่งรายได้บางอย่างจากภาษีรายได้ที่จัดเก็บโดยส่วนกลาง เพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้ สามารถดำเนินงานตามภาระหน้าที่ได้อย่างราบรื่น รวดเร็ว ได้แก่

(1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกอบด้วยสภาจังหวัด มีสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้ง อยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี และฝ่ายบริหารของจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร

(2) เทศบาล แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร เทศบาลตำบล จัดตั้งขึ้นโดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นผู้พิจารณายกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล

เทศบาลเมือง ต้องเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัดหรือท้องถิ่นที่มีราษฎรหนึ่งหมื่นคนขึ้นไป มีความหนาแน่นเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าสามพันคนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร และมีรายได้พอควรแก่การปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด

เทศบาลนคร ท้องถิ่นที่มีราษฎรตั้งแต่ห้าหมื่นคนขึ้นไป มีความหนาแน่นเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าสามพันคนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร และมีรายได้พอสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด

(3) แบบพิเศษ ได้แก่ การปกครองพิเศษกรุงเทพมหานคร , การปกครองพิเศษเมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบล

ทั้งกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา เป็นท้องถิ่นที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมสูง มีลักษณะพิเศษ จึงเป็นรูปแบบพิเศษของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น โดยออกกฎหมายเพื่อใช้เป็นการเฉพาะ

องค์การบริหารส่วนตำบล นับเป็นการกระจายอำนาจไปสู่ชุมชนขนาดเล็กที่สุดของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น มีสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี

จังหวัดสงขลาเป็นการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ชุมชนมากขึ้นเป็นลำดับ โดยหน่วยงานท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการได้ตามความต้องการของราษฎรในพื้นที่เป็นหลัก ประกอบด้วย 16 อำเภอ เทศบาลนครจำนวน 2 แห่ง คือ เทศบาลนครสงขลา และเทศบาลนครหาดใหญ่ เทศบาลเมืองจำนวน 14 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 121 แห่ง

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการปกครองท้องถิ่นของจังหวัดสงขลา

จากแผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการปกครองท้องถิ่นของจังหวัดสงขลาพบว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้มีระบบตัวแทนราษฎรเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานในองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีตัวแทนจากส่วนกลาง ผู้มีอำนาจบริหารงานสูงสุดคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเป็นผู้กำกับดูแล ให้การบริหารอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายการปกครองส่วนท้องถิ่นที่บัญญัติไว้ อำนาจการบริหารงานจึงขึ้นอยู่กับตัวแทนราษฎรที่เข้ามาบริหารงาน และเป็นผู้ที่รู้แนวทางการความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เพราะมีทุนทางวัฒนธรรมร่วมกัน คือ มีสำนึกสาธารณะร่วมกัน มีความเป็นญาติมิตร ชันท์พี่น้อง ไว้เนื้อเชื่อใจและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บรรเทาความเดือดร้อนให้ประโยชน์ตกแก่ชุมชนโดยส่วนรวมเป็นสำคัญ

พบว่า การกระจายอำนาจการปกครองดังกล่าว เริ่มเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งของปัจจัยท้องถิ่นที่มีส่วนในการก่อเกิดประชาคมสงขลา เพราะมีการใช้ความต้องการของราษฎรในพื้นที่จังหวัดสงขลาเป็นประเด็นหลักในวงกรอบแนวนโยบายการบริหารงาน นอกจากนี้การบริหารงานผ่านระบบตัวแทน คือมีตัวแทนของราษฎรเข้าไปบริหาร จะทำให้ตัวแทนเหล่านั้น คำนึงถึงฐานเสียงในการสนับสนุนด้วยอีกทางหนึ่ง

นอกจากนั้นแล้วยังพบว่า การกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นนั้นเมื่อมีการใช้ความต้องการของราษฎรในพื้นที่เป็นประเด็นหลัก ยังเป็นการเพิ่มช่องทางในการสื่อสารระหว่างคนในพื้นที่จังหวัดสงขลา เช่น การสื่อสารจากภาครัฐไปยังประชาชน ทำให้เนื้อหาในการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ได้รับความสนใจมากขึ้น เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื่องน้ำเน่าเสีย เรื่องขยะมูลฝอย เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจเพื่อสร้างความมีส่วนร่วมในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

การกระจายการปกครองสู่ท้องถิ่น มีผลทำให้มีการก่อเกิดประชาคมสงขลา เพราะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในการปกครอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้ประโยชน์ตกแก่ชุมชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4.1.2 การกระจายงบประมาณในท้องถิ่น

จังหวัดสงขลาเป็นเมืองท่าชายแดนจังหวัดที่มีความสำคัญเชิงเศรษฐกิจทางภาคใต้ของประเทศไทยเป็นศูนย์กลางความเจริญ ศูนย์กลางภาคอุตสาหกรรม – การบริการ เป็นเมืองท่องเที่ยว

เที่ยวที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่เชื่อมติดชายแดนประเทศมาเลเซีย ทำให้จังหวัดสงขลา มีการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็ว

การเติบโตอย่างรวดเร็วของเมือง ทำให้จังหวัดสงขลา ขาดการเตรียมพร้อมการรองรับให้มีประสิทธิภาพอย่างเพียงพอ จึงเกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ ของเมืองขนาดใหญ่ที่ต้องเผชิญหน้าเหมือนกัน เช่น ชุมชนแออัด ปัญหามลพิษ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการบริหารงานการปกครอง และการบริหารจัดการงบประมาณจึงต้องมีความคล่องตัวเพื่อรองรับและป้องกันปัญหาของเมืองใหญ่ได้อย่างทันท่วงที

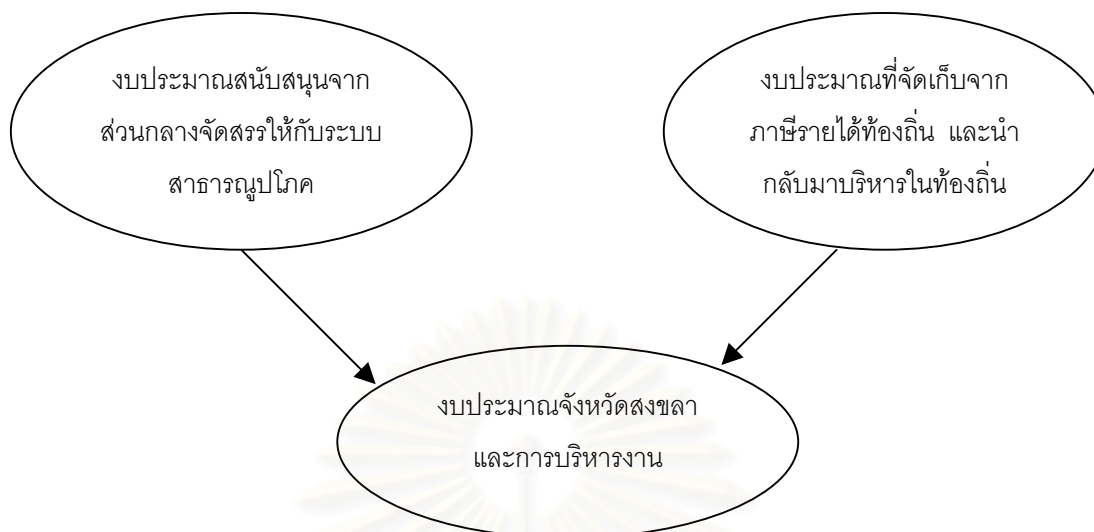
เหตุผลและข้อสนับสนุนทางเศรษฐกิจที่จะให้มีการกระจายอำนาจทางการคลัง จากรัฐบาลกลาง ให้แก่รัฐบาลท้องถิ่น มีเหตุผลประการหลักคือ รัฐบาลท้องถิ่นย่อมทราบถึงความต้องการของประชาชนได้ดีกว่า และสามารถปรับการใช้จ่ายของตนให้เข้ากับฐานะทางการเงิน , ความเสียสละของประชาชนได้อย่างเหมาะสม โดยการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่นนั้น ส่วนใหญ่จะใช้จ่ายทางด้านการใช้จ่ายประจำ ส่วนการใช้จ่ายทางด้านการลงทุน มักจะขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลกลาง เพราะมักจะเป็นเงินลงทุนในโครงการสาธารณูปโภคขนาดใหญ่

พบว่าการกระจายอำนาจในจังหวัดสงขลา ทั้งการปกครองและการคลังสู่ท้องถิ่น มีผลต่อการให้ความสำคัญในท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดสงขลามากขึ้น โดยมีโครงสร้างและรูปแบบการบริหารที่ใช้ราษฎรที่อยู่อาศัยในจังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางนั้น ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้มากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งมักจะรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจมาจากส่วนกลาง

เช่นการบริหารราชการของเทศบาลนครหาดใหญ่ ภายใต้งบประมาณแบบสมดุล ที่จัดเก็บและใช้จ่ายภายในเทศบาลนครหาดใหญ่ ประมาณปีละ 600 ล้านบาท กับการบริหารโดยใช้ความต้องการของชุมชนเป็นหลัก

“ เรื่องของการบริหารงบประมาณนั้น ทางผู้บริหารคำนึงถึงความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ รวมทั้งปัญหาเร่งด่วนที่มีความจำเป็นที่ได้รับการร้องเรียนมาด้วย “ (พารินดา ชัยวิวัฒน์พงศ์ , หัวหน้างานประชาสัมพันธ์เทศบาลนครหาดใหญ่ , สัมภาษณ์ 21 กันยายน 2544)

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างการกระจายงบประมาณท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา

จากแผนภูมิที่ 2 โครงสร้างการกระจายงบประมาณท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ภายใต้การปกครองที่สนับสนุนให้มีการคลังท้องถิ่น ได้มีโอกาสตอบสนองความต้องการของชุมชนได้สูงสุดนั้น งบประมาณที่จัดเก็บได้จากภาษีภายในจังหวัดสงขลาบางประเภทสามารถนำมาจัดการบริหารได้โดยไม่ต้องส่งไปยังส่วนกลาง แต่ขณะเดียวกันโครงการก่อสร้างหรือจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในจังหวัดสงขลา นั้น ยังได้รับการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลาง ซึ่งส่งผลให้มีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีสำนึกสาธารณะ บนพื้นฐานความต้องการร่วมกัน ให้ผลประโยชน์ของการบริหารจัดการงบประมาณ เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนโดยตรง

นอกจากเรื่องของการบริหารจัดการงานงบประมาณท้องถิ่น ให้ตอบสนองความต้องการของชุมชน ประชาชนในจังหวัดสงขลาแล้ว หน่วยงานภาครัฐยังได้มีการศึกษายุทธศาสตร์และกลยุทธ์ตามกรอบวิสัยทัศน์สงขลา 2555 ซึ่งเป็นการสำรวจข้อมูลในปัจจุบันเพื่อศึกษาวางแผนงานการบริหารในอนาคต โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้อยู่ 2 ภารกิจ คือ ภารกิจที่ 5 : การสร้างสังคมประชาธิปไตย และภารกิจที่ 6 : การยุติแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภารกิจที่ 5 : การสร้างสังคมประชาธิปไตย ประกอบด้วย 3 แนวทางคือ

1. ระบบพหุภาคี หมู่บ้าน ตำบล ประชาคมอำเภอ / จังหวัด โดยจะมีการแสวงหาความร่วมมือ ระดมพลัง แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจร่วมกัน
2. ใช้หลักประชาธิปไตย เพื่อลดความขัดแย้ง
3. ให้ความสำคัญและสนับสนุนการปฏิบัติงานขององค์กรการปกครองท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การลดความขัดแย้งในองค์กรท้องถิ่น

พบว่าการบริหารงานงบประมาณที่จัดเก็บได้ภายในท้องถิ่นนั้นทำให้ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของงบประมาณ ดังนั้นจึงทำให้เกิดความสนใจเรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัว สร้างกระบวนการร่วมในระดับความคิด และกิจกรรมของชุมชน ในลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน ดูแลด้านสวัสดิการ และมีกลุ่มกิจกรรมในหลากหลายรูปแบบเกี่ยวร้อยร่วมกัน เพราะทุกคนคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองและชุมชนเป็นหลัก

การบริหารงบประมาณแผ่นดิน แบบกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ส่งผลให้มีการก่อเกิดประชาคมสงขลา เพราะเกิดความรู้สึกร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างคนในท้องถิ่น ให้ผลประโยชน์ตกแก่สมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ

4.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคล

ในช่วงปี พ.ศ. 2516 – 2519 นับเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด นิสิต นักศึกษาในขณะนั้นเป็นแกนนำของความคิดที่จะปรับเปลี่ยนการเมืองการปกครอง ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย จนนำไปสู่เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทางการเมืองครั้งสำคัญของประเทศไทย เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 และวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ตามลำดับ

ช่วงเวลาดังกล่าว นับเป็นช่วงที่ประชาชนหันมามองตัวเอง ด้วยรูปแบบของการรวมกลุ่มกัน ปกป้องสิทธิ เสรีภาพ เรียกร้องความเป็นธรรมและระบุงศ์ให้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ออกมาดูแลรับผิดชอบกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน โดยมีนักศึกษาจากหัวเมืองที่เข้ามาศึกษาในระดับอุดมศึกษาจนจบและกลับเข้าไปทำงานที่บ้านเกิดของตนเองเป็นผู้ขยายแนวคิด

ในราวเดือน ตุลาคม พ.ศ.2524 เป็นต้นมา มีกลุ่มของข้าราชการ นักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย นักพัฒนาเอกชน กลับมาทำงานที่บ้านเกิด จังหวัดสงขลา ได้แก่ คุณพรธนิภา โสทธิพันธุ์ , คุณไพฑูรย์ ศิริรักษ์ , อาจารย์อัมพร ศรีประสิทธิ์ , อาจารย์ชโลม เกตุจินดา , นายอัมพร แก้วหนู , นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ , แพทย์หญิงรัชณี บุญโสภณ นายอัศวิน นิลกรรณ , นายวรวิทย์ กิติคุณศิริ , นายบรรจง นะแส บุคคลเหล่านี้ นับเป็นแกนนำยุคแรก ๆ ที่มีการแลกเปลี่ยนแนวความคิดกันแล้ว พบว่า มีความคิดแนวเดียวกัน หรือคล้ายกันในการที่จะเข้าไปดูแลและแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในจังหวัดสงขลา ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาระบบนิเวศวิทยาที่ถูกทำลายโดยการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมลงสู่ทะเลสาบสงขลา อันส่ง

ผลต่อการทำประมงพื้นบ้านโดยตรง ตลอดจนจนเป็นการทำลายทัศนียภาพอันงดงามและความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวอันมีชื่อเสียงของทะเลสาบสงขลาลง เป็นต้น

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างแกนนำเป็นเพียงการตั้งวงสนทนาแบบไม่เป็นทางการ เมื่อพบปะกันในงานของชุมชน เช่น งานแต่งงาน งานบุญเดือนสิบ หรืองานเทศกาลต่างๆ เท่านั้น โดยยังตั้งความหวังว่า ปัญหาและการแก้ไขปัญหา ควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐที่ต้องเข้ามาดูแล

ปัญหาที่กลุ่มแกนนำ ได้นำมาเป็นประเด็นในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน คือ การเติบโตของเมืองใหญ่ คือความแออัดของประชากร จนเกิดชุมชนแออัด การเพิ่มจำนวนของโรงงานอุตสาหกรรม และประชากร อย่างรวดเร็ว จนเกิดความขาดแคลนของระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า และน้ำประปา การจราจรติดขัด อันเป็นการก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่างๆตามมา เช่น อากาศพิษ เสียงดัง น้ำเน่าเสีย อันอาจเกิดจากการรองรับการเติบโตของเมืองไม่ทันทั่วทั้งที่ ตลอดจนการวางผังเมืองที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของประชากร การขาดระเบียบวินัยอันดีของประชาชนที่อยู่อาศัยร่วมกัน ปัจจัยต่างๆเหล่านี้ จึงเป็นมูลเหตุประการสำคัญที่ส่งผลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับเมืองใหญ่ อย่างเช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา เป็นต้น จึงเกิดเป็นแนวคิดที่สร้างความมีส่วนร่วมในเวลาต่อมา

ประวัติศาสตร์ของการรวมกลุ่มกันของบุคคลแกนนำในการเริ่มก่อตั้งประชาคมสงขลา มีลำดับเวลาตามแผนภูมิที่ 3 ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 3 แสดงลำดับเวลาในการก่อตั้งประชาคมสงขลา

พ.ศ.2524	2532	2534	2535	2536
* กลุ่มแกนนำเริ่มกลับมาทำงานในถิ่นเกิด	* ชื่อเรียกร่องของกลุ่มนักพัฒนาเอกชนในการดูแลทะเลสาบสงขลา	* เริ่มมีสารคดี ทะเลสาบสงขลา * กิจกรรมโลก สดใสในบ้านเกิด ครั้งที่ 1	* สารคดีทะเลสาบสงขลา * กิจกรรมโลก สดใสในบ้านเกิด ครั้งที่ 2	* มูลนิธิริบบิ้นเกิด * รายการวิทยุเพื่อชุมชน * กิจกรรมโลก สดใสในบ้านเกิด ครั้งที่ 3

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 3 (ต่อ)

2537	2538	2539	2540	2541	2542
* กิจกรรมโลก สดใสบ้านเกิด ครั้งที่ 4	* กิจกรรมโลก สดใสบ้านเกิด ครั้งที่ 5 * หน่วยงานภาค รัฐพยายามเข้ามา ร่วมในการสร้าง ประชาคม	* เปิดเวทีหา ความหมายของ คำว่าประชาคม โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี * กิจกรรมโลก สดใสบ้านเกิด ครั้งที่ 6 * ใช้ศูนย์ศรีเกียรติ พัฒน์ เป็นศูนย์ ประสานงาน ประชาคม * การได้รับทุนสนับสนุน การดำเนิน รายการวิทยุเพื่อ ชุมชนจากบริษัท ยูโนแคล(ประเทศไทย) จำกัด และมูลนิธิฟรีดิช เนามัน	* กิจกรรมโลก สดใสบ้านเกิด ครั้งที่ 7 * การประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย ปี 2540 และการ รับรู้เรื่องมาตรา 40	* การตื่นตัวเรื่อง การปฏิรูปสื่อ	* การเชื่อมโยง ของประชาคม สงขลา กับ เครือข่ายในพื้นที่ จังหวัดอื่นๆ และ เครือข่ายในต่าง ประเทศ * ข้อสำเร็จของ การรณรงค์เรื่อง การมีทาง จักรยานใน เทศบาลนคร สงขลา

ลำดับเวลาของการก่อเกิดประชาคมสงขลานั้นค่อยๆ เริ่มก่อตัวขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยกลุ่มบุคคลที่เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกในประชาคมสงขลานั้น ส่วนใหญ่เป็นความสนใจส่วนบุคคล และมีความเสมอภาคกัน มีการประสานงานกันในลักษณะแบ่งงานกันทำตามความถนัด หรือความสนใจของแต่ละบุคคลเป็นหลัก

“ การรวมกลุ่มนี้ เรียกว่าการรวมกลุ่มแบบดาวกระจาย คือทุกคนเป็นดาวเหมือนกัน และมีความสำคัญเท่ากันหมด ” (พรรณิกา โสติพิพันธุ์, สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2544)

4.2.1 เริ่มการรวมกลุ่มด้วยความรักถิ่นเกิด

ในปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา กลุ่มแกนนำของประชาคมสงขลาเริ่มทยอยกลับเข้ามาทำงานในจังหวัดสงขลา ดังแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 กลุ่มแกนนำการรวมตัวยุคแรกของประชาคมสงขลา

พบว่ากลุ่มแกนนำดังกล่าวมีทุนทางวัฒนธรรมร่วมกัน คือ ความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของถิ่นเกิด มีความผูกพันฉันท์พี่น้อง ภาคภูมิใจกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และอยากให้ผลประโยชน์ต่อ

แก่ชุมชน ปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในช่วงเวลาของการเริ่มก่อตัวขึ้นในกลุ่มแกนนำจนกลายเป็นประชาคมสงขลา

โครงสร้างของความสัมพันธ์ของกลุ่มแกนนำในการก่อเกิดประชาคม ซึ่งมีทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกัน มีผลก่อให้เกิดประชาคมสงขลา เพราะมีความไวเนื้อเชื่อใจกันในพื้นที่นั้น และภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน

4.2.2 ทะเลสาบสงขลาเป็นจุดศูนย์รวมของการรักถิ่น

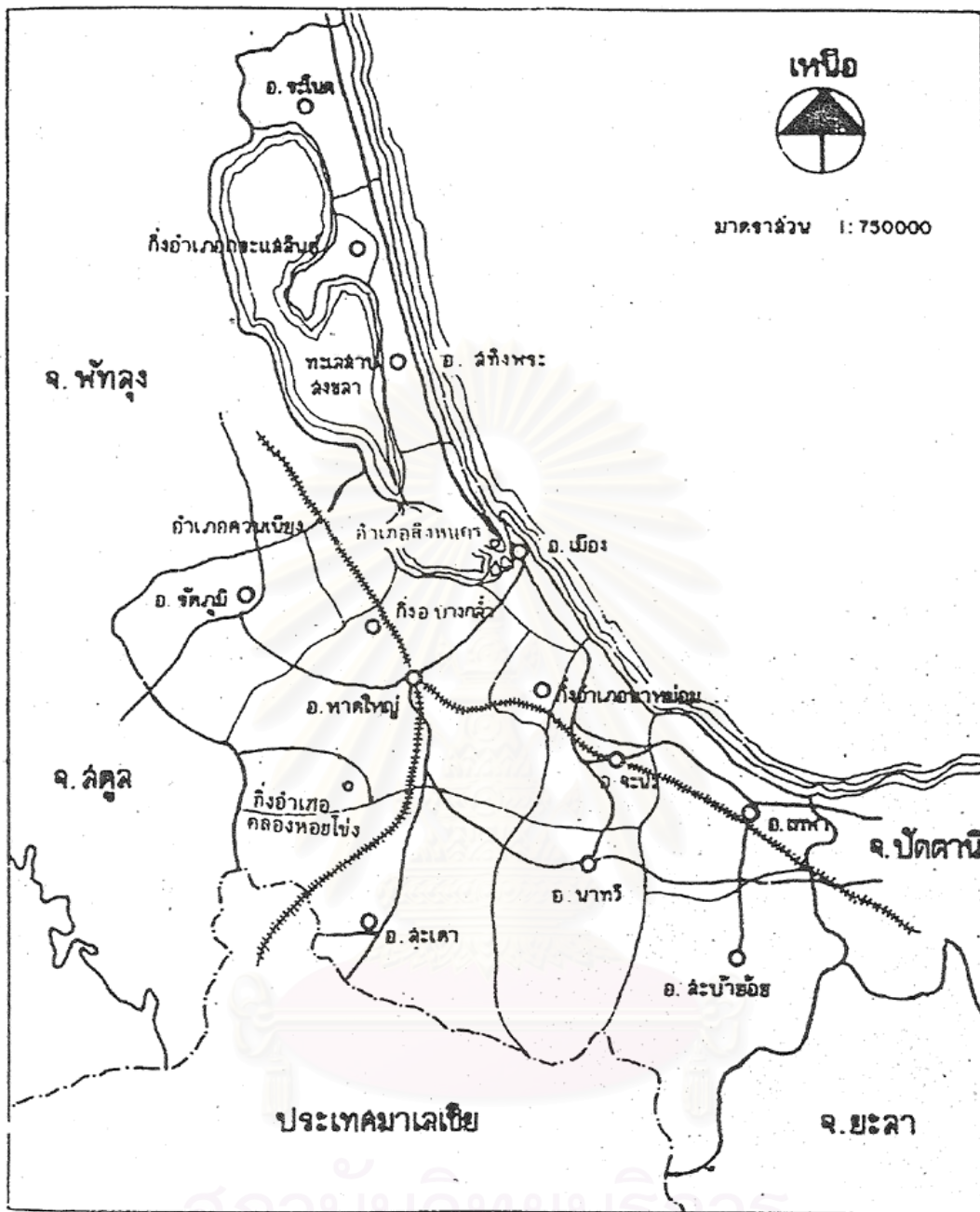
ลักษณะธรรมชาติของจังหวัดสงขลา มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดสงขลา คือ ทะเลสาบสงขลา มีพื้นที่ครอบคลุมในเขต 3 จังหวัด คือ สงขลา สุราษฎร์ธานี และพัทลุง แต่พื้นที่ส่วนใหญ่รวมทั้งชื่อ จะเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสงขลามากกว่าจังหวัดอื่นๆ ทะเลสาบสงขลาจึงเปรียบเสมือนทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลา

ทะเลสาบสงขลามีพื้นที่ 9,807 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1.6 ล้านไร่ ประกอบด้วยพื้นที่น้ำประมาณ 6 แสนไร่ และพื้นที่รับน้ำ ประมาณ 1 ล้านไร่ ความยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ 75 กิโลเมตร ความกว้างจากทิศตะวันตกจรดทิศตะวันออก 20 กิโลเมตร

ชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบทะเลสาบสงขลาประกอบอาชีพประมงมีอยู่ราว 142 หมู่บ้าน 6,010 ครัวเรือน จำนวนประชากร 30,400 คน มีพันธุ์ปลาต่างๆ อยู่ราว 700 ชนิด

ชาวประมงสามารถจับปลาได้ 12,000 ตันต่อปี มูลค่ารวมทางการตลาด ประมาณ 366 ล้านบาท ปลาประเภทปลาเศรษฐกิจ คือ ปลาน้ำกร่อย ปลาน้ำจืด ได้แก่ ปลากระมัง ปลากระบอก ปลากระพงขาว ปลาเห็ดโคน ปลาช่อน ปลาน้ำจืด และกุ้งทะเล , กุ้งน้ำจืด อีกกว่า 30 ชนิด และเคยมีผู้พบเห็นปลาโลมาหัวบาตร (โลมาอิรวดี) ราว ๆ 60 ตัว

ต่อมาจากการสำรวจครั้งล่าสุด เมื่อปี 2540 โดยโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลภาคใต้ พบว่า จำนวนชนิดของปลาลดลงเป็นอย่างมาก เหลือเพียง 450 ชนิด รวมทั้งปลาโลมาหัวบาตร คาดว่าเหลืออยู่เพียง 6-10 ตัวเท่านั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 1 แผนที่ตั้งจังหวัดสงขลา

ในปี 2532 นายบรรจง นะแส หนึ่งในกลุ่มแกนนำของการก่อเกิดประชาคมสงขลา และคณะ ได้เข้าไปศึกษาสภาพปัญหาด้านการทำกินของชาวประมงพื้นบ้าน ในทะเลสาบสงขลาที่ได้รับผลกระทบจากระบบนิเวศน์วิทยา ที่ถูกทำลายจากการปล่อยน้ำเสียจากชุมชนเมือง จากโรงงานอุตสาหกรรมที่เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ในจังหวัดสงขลา ทำให้ชาวประมงจับปลาได้น้อยลง บางช่วงมีปลาตายเป็นจำนวนมาก ในพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

การเข้าไปศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกันกับกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน สรุปเป็นข้อร้องเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร ส่งไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา เพื่อให้รับทราบปัญหาในฐานะผู้บริหารสูงสุดของจังหวัดสงขลา โดยใช้ชื่อว่า “โครงการพัฒนาชุมชนประมงบ้านปากบางนาทับ ”

ต่อมาปัญหาดังกล่าวก็เกิดขึ้นอีกกับชาวประมงพื้นบ้านในแถบรอบทะเลสาบสงขลา ตอนล่าง ในพื้นที่ อำเภอระโนด และอำเภอเทพา นายบรรจง นะแส และคณะ จึงเข้าไปทำการศึกษาปัญหาโดยใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการพัฒนาชุมชนประมงขนาดเล็กจังหวัดสงขลา” จากขบวนการศึกษาและผลสรุปปัญหาพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดสงขลา ยังคงทิ้งน้ำเน่าเสียลงคลอง ไหลสู่ทะเลสาบสงขลาอยู่ตลอด โดยไม่ได้รับการดูแลเข้มงวด แก้ไขจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องแต่ประการใด ดังนั้น ข้อเสนอและข้อเรียกร้องในชุดต่อมา นายบรรจง นะแส จึงผลักดันข้อเรียกร้องผ่านไปยังองค์กรพัฒนาเอกชนส่วนกลางและนำไปเป็นข้อสนทนากับนักการเมือง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดสงขลา จนสามารถผลักดันพัฒนากลุ่มจนกลายเป็น “สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้” ซึ่งเป็นนโยบายระดับชาติ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาทรัพยากรทางทะเลให้ยั่งยืน ทำให้ปัญหาเรื่องของการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมได้รับการดูแลอย่างเข้มงวดขึ้น

นับเป็นครั้งแรกที่การร่วมมือระหว่างชุมชนในการลุกขึ้นมาเป็นปากเสียงปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง โดยการรวมกลุ่มกันผ่านนักพัฒนาองค์กรเอกชน จึงเป็นบทเรียนบทต้น ๆ ที่มีการเรียนรู้ว่า ทุกคนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จึงจะสามารถบรรลุข้อเรียกร้อง

พบว่า การใช้ทะเลสาบสงขลา เป็นศูนย์รวมในการรณรงค์ให้ประชาชนในจังหวัดสงขลาหันมาให้ความสนใจด้านสภาพแวดล้อม โดยการใช้ความรู้สึกร่วมของการเป็นถิ่นเกิด สามารถสร้าง

ความรัก ความหวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติ ในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงเป็นทุนทางวัฒนธรรม ที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาคมสงขลาได้ประการหนึ่ง

ทะเลสาบสงขลาเป็นจุดศูนย์รวมของการรักถิ่น ที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นจังหวัดสงขลา มีความสำนึกสาธารณะร่วมกัน ในการดูแลบำรุงรักษาให้ทะเลสาบสงขลา มีประโยชน์ต่อชุมชน และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดประชาคมสงขลาได้

4.2.3 การมีกิจกรรมร่วมกันครั้งแรกของประชาคมสงขลา และเริ่มมีรายการวิทยุเพื่อชุมชน

ประชาชนชาวสงขลาผูกพัน และภูมิใจกับทะเลสาบสงขลาว่าเป็นสัญลักษณ์ อันขีดหน้าชูตาของชาวสงขลา รวมทั้งทะเลสาบสงขลา ยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ ที่กรุงเทพมหานคร มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นเลือดใหญ่ แต่ที่จังหวัดสงขลา มีทะเลสาบสงขลา เป็นแหล่งน้ำที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดของชาวสงขลา

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2534 คุณพรรณิภา ไสตติพันธ์ หนึ่งในแกนนำยุคก่อเกิดประชาคมสงขลา ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านเทคโนโลยีทางการศึกษานอกโรงเรียน และมีประสบการณ์ด้านการพัฒนาสื่อเพื่อการศึกษา มีแนวความคิดว่า การสื่อสารของคนในท้องถิ่นนั้น กระทำได้เพียงการบอกข่าวต่อกันไป เช่น จากบ้านเหนือไปบ้านใต้ ข่าวสารจากกระแสหลักจากส่วนกลาง มีความสำคัญกว่าข่าวสารในท้องถิ่น โดยพบเห็นการมีส่วนร่วมจากตัวอย่าง วิถีรณรงค์ของโครงการตาวิเศษที่กรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2532 และการทำงานขับเคลื่อนของนักพัฒนาองค์กรเอกชนอย่างคุณบรรจง นะแส ในการขับเคลื่อนรณรงค์ร่วมกับชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสงขลาเป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถให้ข้อมูลจนก่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นเป็นอย่างดีเมื่อปี พ.ศ. 2532 ที่ผ่านมา

คุณพรรณิภา ไสตติพันธ์ จึงระดมทุนทรัพย์จากครอบครัวและมิตรสหาย มาซื้อเวลาของสถานีวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่น ผลิตสารคดีสั้น ขนาดไม่เกิน 5 นาที ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย FM.96.5 เมกกะเฮิร์ต อสมท. เนื้อหาของการนำเสนอ เป็นข้อมูลของทะเลสาบสงขลา ประวัติความเป็นมาของทะเลสาบ วิถีชีวิตกิจกรรมของประชาชนตามลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เชิญชวนรณรงค์ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนร่วมมือกันอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะทะเลสาบสงขลาให้อยู่ไปชั่วลูกชั่วหลาน และเป็น การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีของสังคมเมืองสงขลาให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จุดนี้นับเป็นจุดเริ่ม

ต้นของการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้น ในท้องถิ่นจังหวัดสงขลาประเภทสื่อวิทยุกระจายเสียงที่สามารถรับฟังได้ครอบคลุมทั่วพื้นที่จังหวัดสงขลา

จากสารคดีเรื่องทะเลสาบสงขลาที่ออกอากาศไปนั้น ทำให้กลุ่มข้าราชการ นักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย นักพัฒนาเอกชน ซึ่งเป็นชาวสงขลาโดยกำเนิดสนใจที่จะเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้น เสียงตอบรับและติดต่อเข้ามาว่า กลุ่มผู้ฟังก็มีความสนใจเรื่องนี้เหมือนกัน ทำให้คุณพรธัญญา ฯ หันมาให้ความสนใจการใช้สื่อวิทยุอย่างจริงจัง โดยการซื้อเวลาจัดรายการวิทยุ ที่พูดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ.2534

“ เวลาของวิทยุไม่ได้มาฟรี เพราะมีการซื้อสัมปทานมาจากส่วนกลางแล้ว พวกเราจึงต้องหาเงินทุนมาเช่าเวลาในการจัดรายการ ฯ ” (พรธัญญา โสทธิพันธ์ , สัมภาษณ์ 16 กันยายน 2544)

กลุ่มผู้ฟังที่แสดงตัวและเห็นด้วยกับแนวคิดของการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา รู้สึกเป็นสุขใจ อบออุ่น ที่มีการพูดถึงทรัพยากรอันมีค่า และวิถีชีวิตของชุมชน อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม จึงอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรม และไม่เป็นการยากเย็นที่จะค้นหาต้นตอของผู้ผลิตรายการวิทยุที่จะมีโอกาสคุยกันแลกเปลี่ยนทัศนคติเรื่องราวที่เกิดขึ้นของสงขลาอันเป็นบ้านเกิดของตัวเอง

“ ได้ยินเรื่องที่คุณพรธัญญา โสทธิพันธ์ นำเสนอจึงสนใจนัดพบและรู้ว่ามีความสนใจเรื่องราวของวิถีชีวิตชาวบ้านเหมือนกัน จากนั้นก็เข้าร่วมในกลุ่ม จนกลายเป็นสมาชิกของประชาคมสงขลา ” (อัมพร ศรีประสิทธิ์ , สัมภาษณ์ วันที่ 21 กันยายน 2544)

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบไม่เป็นทางการ ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตรายการวิทยุเพื่อชุมชน , รายการวิทยุที่พูดเรื่องราวที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสงขลา เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความรักที่มีต่อบ้านเกิด และพบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่ประสบด้วยตนเอง เช่น ความแออัดของเมือง ปัญหามลพิษ และทั้งจากข่าวสารที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากชุมชน

การรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้นแบบสมัครใจ และเห็นพ้องต้องกันตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มคนรักบ้านเกิด” ในปี พ.ศ.2534 คุณพรธัญญา ฯ ใช้ชื่อกลุ่มซึ่งเป็นผู้ผลิตรายการวิทยุว่า “คอรัเรดิโอ” โดยเปลี่ยนรูปแบบผลิตรายการวิทยุประเภทสนทนาแทนการผลิตสารคดี เป็นสื่อบอกข่าวสารให้คน

ออกมาพบปะกัน ชื่อรายการ “เช้าวันนี้” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เสียงจากทหารเรือ FM.94.5 เมกกะเฮิร์ต (สทร.) ทุกเช้าวันจันทร์ – ศุกร์ เวลาประมาณ 08.30 – 09.00 น. และเริ่มมีการจัดกิจกรรม ชื่อว่า “เวทีโลกสดใสในบ้านเกิดครั้งที่ 1” ขึ้นเป็นครั้งแรก

การจัดกิจกรรมทำให้เกิดการรวมกลุ่มและเปิดเผยความสนใจส่วนตัวในเวทีสาธารณะมากขึ้น นอกเหนือจากการบอกข่าวด้วยวิธีเดิมๆ อย่างการเข้าไปให้ข้อมูลกับชุมชนแล้ว การใช้สื่อวิทยุที่สามารถรับฟังได้สะดวกสบาย จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะบอกข้อมูลข่าวสารให้กับทั้งกลุ่มคนเมือง และกลุ่มชุมชนไปพร้อมๆกันอีกด้วย นับเป็นวิธีแพร่กระจายของข้อมูลด้วยระยะเวลาที่รวดเร็ว ทำให้ทุกคนมีความรู้ข่าวสารเท่าทันกัน

“ การกระจายข้อมูล ที่รวดเร็ว ทำได้ง่ายด้วยสื่อวิทยุ แม้จะมีปัญหาว่า ไม่รู้ว่าใครฟังอยู่บ้างก็ตาม แต่คนฟังก็อาจจะบอกต่อ ๆ กันไปด้วยความรวดเร็ว “ (อัมพร แก้วหนู , สัมภาษณ์ , 17 กันยายน 2544)

การจัดกิจกรรม เปิดโลกสดใสในบ้านเกิดครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2534

บุคคลที่เป็นแกนนำ	เนื้อหา
คุณพรธนิภา โสทธิพันธ์ คุณอศวิน นิลกรรณ คุณไพฑูรย์ ศิริรักษ์ คุณวรวีทย์ กิตติคุณศิริ	รณรงค์ให้คนสงขลามีจิตสำนึกในมาตุภูมิ โดยใช้ความรู้สึกร่วมของทุกคนที่มีต่อทะเลสาบสงขลา เรื่องของการลดการทิ้งของเสียลงทะเลสาบ

พบว่าการจัดกิจกรรมเปิดเวทีโลกสดใสในบ้านเกิดครั้งที่ 1 นั้น มีกลุ่มแกนนำในยุคก่อนเกิดการรวมกลุ่มประชาคมสงขลาในยุคแรกเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรม ยังไม่มีกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานใดเข้ามาร่วมกิจกรรม

ดังนั้นจึงมีเฉพาะกลุ่มบุคคลแกนนำเข้ามาร่วมรณรงค์ โดยเปิดเวทีให้ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และใช้สื่อวิทยุ รายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นเครื่องมือในการบอกเล่ากิจกรรมดังกล่าวให้กับผู้รับฟังทราบ

นับว่าเป็นการขยายแนวคิดของกลุ่มคนรักถิ่นให้ออกมาร่วมกิจกรรม เป็นการเปิดเผยความรู้สึกร่วมของคนในท้องถิ่น จัดว่าเป็นการเริ่มกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และเป็นการยกระดับของการมีส่วนร่วม อันเป็นปัจจัยหนึ่งในการก่อเกิดของประชาคมสงขลาในลำดับต่อมา

4.2.4 มีกิจกรรมเปิดเวทีโลกสดใสบ้านเกิด ครั้งที่ 2

ในปี 2535 กลุ่มแกนนำยังคงมีการจัดกิจกรรมเปิดเวทีโลกสดใสบ้านเกิดครั้งที่ 2 ต่อเนื่องจากครั้งที่ 1 โดยเริ่มมีนักธุรกิจชาวสงขลาเข้ามาร่วมกิจกรรม เนื้อหา ยังเป็นการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมด้วยการใช้ทะเลสาบสงขลาเป็นเรื่องราวสร้างความผูกพัน

บุคคลที่เป็นแกนนำ	เนื้อหา
คุณธีระพงษ์ จรุงศรี คุณการุณย์ สุวรรณปีทมะ คุณพรธนิภา ไสตติพันธ์	เปิดเวทีให้ทุกคนเสนอแนวคิด และผลงานด้านงานอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับทะเลสาบสงขลา

แกนนำยังคงใช้รายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นเครื่องมือสื่อสาร บอกข่าวเรื่องกิจกรรมดังกล่าวกับผู้รับฟัง และพบว่าแม้จะมีนักธุรกิจชาวสงขลาเข้ามาร่วมกิจกรรม คือ คุณธีระพงษ์ จรุงศรี กลุ่มจุลติศหาดใหญ่ ผู้ประกอบธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์กลุ่มหนึ่ง นั้นเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมเพียงครั้งเดียว ไม่ต่อเนื่องไปถึงการจัดกิจกรรมครั้งอื่นๆ ดังนั้นจึงมีเฉพาะบุคคลในกลุ่มแกนนำเป็นผู้ดำเนินการ การจัดกิจกรรมจึงเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์เชิงความคิด การมีส่วนร่วมของบุคคลในกลุ่มแกนนำเท่านั้น ยังไม่สามารถขยายแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ขยายออกไปได้ รวมทั้งยังไม่อาจเพิ่มความเข้มแข็งและความหลากหลายของกลุ่มแกนนำได้

4.2.5 การก่อเกิดมูลนิธิรักบ้านเกิด

ในปี พ.ศ. 2536 หลังจากที่มีการจัดโครงการโลกสดใสบ้านเกิด ผ่านไป 2 ครั้ง บุคคลในกลุ่มแกนนำจึงมีการหารือกันเรื่องทุนดำเนินการกิจกรรมในครั้งต่อไป โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน มีการระดมเงินทุน จากประชาชนคนสงขลา จนสามารถจัดตั้งเป็น “กองทุนรักบ้านเกิด” (ต่อมาในปี พ.ศ.2540 จัดตั้งขึ้นเป็น “มูลนิธิรักบ้านเกิด”) และสนับสนุนเงินทุนในการจัดกิจกรรม และทุนดำเนินการของรายการวิทยุ ชื่อว่า “ สงขลาสนทนา ” ออก

อากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 09.00 – 12.00 น. ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เสียงจากทหารเรือ FM.94.5 เมกะเฮิร์ต ภายใต้ชื่อโครงการมิตรภาพสู่ท้องถิ่น แกนนำและบุคคลในประชาคมเข้ามามีส่วนร่วมทำรายการวิทยุเพื่อชุมชน ด้วยการเป็นแขกรับเชิญ มาร่วมสนทนาในรายการ ฯ

การจัดตั้งมูลนิธิรักบ้านเกิด เป็นการแสดงให้เห็นว่ากลุ่มแกนนำประชาคมสงขลา มีความพยายามในการสร้างความมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมทั้งเป็นการวางแผนด้านการจัดการรองรับกิจกรรมด้านเงินทุนสนับสนุน ทำให้กลุ่มแกนนำมีความผูกพันกันมากขึ้น

การจัดกิจกรรม โลกสดใสในบ้านเกิด ครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 2536 นั้น มีนักวิชาการจากคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ซึ่งกำลังจะมีโครงการก่อตั้งคณะขึ้นในปีนั้นพอดี เป็นแกนนำในการจัดงานกิจกรรม โดยใช้กระแสของวันสิ่งแวดล้อมโลกและทะเลสาบสงขลา เป็นเนื้อหาหลักในการนำเสนอ

บุคคลที่เป็นแกนนำ	เนื้อหา
ดร.เวียงชัย ต้นสกุล ดร.สุภาพ พัสอ่อน ผศ.ประสาท มีแต่้ม คุณนิคม ภู์สกุลสุข คุณพรรณิภา โสติพิพันธุ์ พระครูโสภณ คุณากร	ร่วมกระแสวันสิ่งแวดล้อมโลก ในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อช่วยกันฟื้นฟูและพัฒนาทะเลสาบสงขลา

พบว่าการจัดกิจกรรมเวทีโลกสดใสในบ้านเกิด ครั้งที่ 3 นั้น มีทั้งนักวิชาการ และพระสงฆ์เข้าร่วมเป็นแกนนำในการดำเนินการ และได้รับทุนสนับสนุนบางส่วนจากกลุ่ม STA Group ซึ่งเป็นนักธุรกิจชาวสงขลาประกอบธุรกิจเป็นผู้ผลิตไม้ยางพาราแปรรูปส่งออกที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย แต่การรวมกลุ่มจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นการรวมกลุ่มเพียงชั่วคราว หลังกิจกรรมเสร็จสิ้นลง ผู้ที่ยังดำเนินการต่อมาของประชาคม คือกลุ่มแกนนำตั้งแต่ในยุคก่อตั้ง และมีการใช้รายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นสื่อในการบอกข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับฟังเช่นเดิม

ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่ากลุ่มแกนนำมีความเข้มแข็ง และมีความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมในนามประชาคมสงขลาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2536 ยังมีการรวมกลุ่มย่อยเพื่อทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ภายใต้ชื่อของพื้นที่ตั้ง และประเด็นเรื่องที่สำคัญ เช่น หาดใหญ่ฟอรัม เน้นการทำกิจกรรม สิ่งแวดล้อมของเมือง ชุมชนแออัด สงขลาฟอรัมเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับทะเลสาบสงขลา และ กิจกรรมการเมืองภาคประชาชน เป็นต้น

4.2.6 การจัดกิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิด ครั้งที่ 4

การสื่อสารบอกข่าวกิจกรรมในแต่ละครั้งนอกเหนือจากการบอกเล่ากันต่อการแจ้งข่าวกันในกลุ่มผ่านแกนนำชุมชน คนในหน่วยงานที่เข้ามาช่วยกิจกรรมแล้ว พบว่าแกนนำยังใช้รายการวิทยุเพื่อชุมชน เป็นสื่อในการบอกให้กลุ่มผู้ฟังที่มีความสนใจเข้ามาช่วยกิจกรรมได้ ด้วยการเชิญบุคคลที่เป็นแกนนำมาสัมภาษณ์พูดคุยถึงสาเหตุในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง รวมทั้งผู้ดำเนินรายการเป็นผู้พูดเชิญชวนให้ผู้ฟังเข้ามาช่วยกิจกรรม ตลอดจนได้มีการบันทึกเสียงของการจัดกิจกรรม มาเปิดออกอากาศในรายการวิทยุ หลังเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้วอีกด้วย ซึ่งไม่นับรวมการบอกกล่าวผ่านสื่อท้องถิ่นประเภทอื่นๆ เช่น ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรายการอื่นๆ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ก็ล้วนแล้วแต่มีส่วนทำให้กลุ่มคนในชุมชนได้รับทราบข้อมูลของกิจกรรม ความเคลื่อนไหว ความสนใจของคนในชุมชนด้วยกันเองอีกด้วย

การจัดกิจกรรมต่อเนื่องเป็นครั้งที่ 4 เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2537 โดยมีแกนนำในการดำเนินการเป็นกลุ่มชุมชนที่อยู่โดยรอบทะเลสาบสงขลา มีเนื้อหาเน้นการฟื้นฟูทะเลสาบหน้าบ้านของแต่ละชุมชน ในการช่วยการดูแลรักษาความสะอาด รวมทั้งการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของไทยพุทธและไทยมุสลิม ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

บุคคลที่เป็นแกนนำ	เนื้อหา
คุณพิบูล บุรีภักดิ์ คุณนริศ ขำนุรักษ์	ศึกษาชีวิตการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ระหว่างไทยพุทธ – มุสลิม ที่มีวิถีชีวิตอยู่โดยรอบทะเลสาบสงขลา และเสนอรูปแบบในการฟื้นฟูทะเลสาบหน้าบ้านของแต่ละชุมชน

พบว่าการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ดำเนินการด้วยวิธีเปิดเวทีให้ทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับทะเลสาบสงขลา นับเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกับชุมชนระดับรากหญ้าเป็นครั้งแรก ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดี โดยมีบุคคล

ในกลุ่มแกนนำเป็นผู้คอยดูแลด้านการดำเนินการ และใช้รายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นการบอกข่าวสารเหมือนเช่นทุกๆ ที่มีการจัดกิจกรรม

นับว่าเป็นการสร้างความรู้สึกร่วม และขยายแนวคิดของการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างชุมชนด้วยกัน โดยเน้นที่จะให้ผลประโยชน์ตกแก่สมาชิก ด้านวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ไม่ต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่สร้างความสัมพันธ์อันดี และต่อเนื่องมาถึงการรวมกลุ่มกันจนเป็นประชาคมสงขลา

4.2.7 ความพยายามในการสร้างประชาคมจากภาครัฐ

ปลายปี พ.ศ.2538 มีนักวิชาการจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่มีสำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา เชิญแกนนำในประชาคมที่เคยร่วมทำกิจกรรมกัน มาร่วมประชุม เรื่องความเป็นประชาคมของจังหวัดสงขลา แกนนำที่เข้าร่วมประชุม ได้แก่ คุณพรธิดา โสทธิพันธุ์ , คุณไสว หนูยก , คุณนิคม ภูสกุลสุข , คุณพิชยา แสงคง , ผศ.อารี รังสิโยกฤษฎ์ , ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ ร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด , ปลัดจังหวัด , ประชาสัมพันธ์จังหวัด , ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาภาคใต้ ณ สถาบันราชภัฏ มีการประชุมกันถึง 3 ครั้ง โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในการร่วมกันสร้างความมีส่วนร่วมในระดับประชาคมระดับจังหวัด มีหน่วยงานราชการหรือตัวแทนหน่วยงานราชการเข้าไปมีส่วนร่วม ผลปรากฏว่าไม่สามารถขยายแนวความคิดร่วมกันได้ ดังนั้นบุคคลกลุ่มแกนนำจึงปฏิเสธที่จะมีองค์กรภาครัฐเข้ามาร่วมเป็นประชาคม โดยเน้นว่าหากจะเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกประชาคมสงขลาได้นั้นจะเป็นลักษณะของความสนใจส่วนบุคคลเท่านั้น

อย่างไรก็ตามประชาคมสงขลาได้มีการจัดกิจกรรมเวทีโลดสดใสในบ้านเกิดครั้งที่ 5 อย่างต่อเนื่อง เป็นการติดตามผลการศึกษาที่คุณบรรจง นะแส และคณะได้เคยศึกษาไว้เมื่อปี พ.ศ. 2532 โดยมีกลุ่มนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาและบางส่วนเป็นกลุ่มแกนนำในประชาคมสงขลาเข้ามาร่วมงาน และใช้รายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นสื่อในการนำเสนอข้อมูลสู่กลุ่มผู้ฟัง

บุคคลที่เป็นแกนนำ	เนื้อหา
คุณอัมพร แก้วหนู คุณกำราบ พานทอง คุณนิคม ภู่อสุลสุข คุณพิชยา แสงคง คุณวันชัย พุทธทอง คุณบรรจง นะแสง คุณพิศิษฐ์ ชาญเสนาะ คุณไสว หนูยก	ศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำต่างๆ ที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา มีกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ ให้เป็นสายน้ำของชุมชน

พบว่าเนื้อหาของกิจกรรมเวทีโลกสดใสในบ้านเกิดครั้งที่ 5 ยังคงใช้ทะเลสาบสงขลาเป็นศูนย์กลางของการนำเสนอ โดยเป็นการย้อนขึ้นไปสู่ลำน้ำที่ไหลลงมาบรรจบกันที่ทะเลสาบสงขลา รวมทั้งมีการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนที่อยู่ตามลำน้ำอีกด้วย

ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมยังอยู่ในกลุ่มบุคคลแกนนำของประชาคมสงขลา ยังไม่มีกลุ่มผู้นำชุมชนที่หลากหลายด้านคุณวุฒิ วิทยวุฒิ วิชาชีพ ที่ติดต่อชุมชนสงขลาเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มเติม แม้กระทั่งกลุ่มหน่วยงานองค์กรภาครัฐก็ได้รับการปฏิเสธจากกลุ่มบุคคลแกนนำของประชาคมสงขลา ทำให้ขาดลักษณะของการเปิดกว้างจนทำให้เกิดความมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

4.2.8 การก่อตัวของประชาคมสงขลาอย่างเป็นรูปธรรม

ปี พ.ศ.2539 มีการเปิดเวทีกันอย่างกว้างขวาง ด้วยการจัดสัมมนาขึ้นที่จังหวัดสงขลา เพื่อหาความหมายและแนวคิดของคำว่า “ประชาคม” มีผู้เข้าร่วมสัมมนากว่า 250 คน จากทั้งภาคราชการ เอกชน และกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน ณ โรงแรมพาววิลเลี่ยนสงขลา โดยมี ศ.นพ. ประเวศ วะสี เป็นประธานเปิดงานและบรรยายพิเศษ ในหัวข้อเรื่อง “ประชาคมกับสังคมไทย” ความพยายามดังกล่าว มีจุดประสงค์ที่จะเปิดโอกาสให้ภาครัฐและภาคประชาชนมีโอกาสสื่อสารสร้างความเข้าใจร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง อันจะเป็นองค์ประกอบร่วมที่สำคัญของการก่อตัวขึ้นเป็นประชาคมอย่างแท้จริง หลังการประชุมสัมมนายังมีการติดตามผล และประชุมร่วมกันที่ศูนย์พัฒนาภาคใต้ได้อีกเพียงระยะสั้น ๆ เท่านั้น เพราะแนวคิดและวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน จึงทำให้ความ

พยายามที่จะทำงานร่วมกัน ระหว่างภาครัฐบาลและภาคประชาชนจึงได้ยุติลงมีเพียงกลุ่มข้าราชการของกลุ่มที่มีความสนใจส่วนบุคคล เข้าร่วมเป็นสมาชิกประชาคมสงขลาแบบไม่เป็นทางการ

ในปี พ.ศ.2539 เช่นกัน หลังจากที่พบว่าการทำงานของประชาคมสงขลาควรเป็นเอกเทศ อีกระจากหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มแกนนำจึงมีมติร่วมกัน ในการใช้ “ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา” เป็นศูนย์ประสานงาน มีคณะทำงาน กำหนดแผนงานร่วมกัน ในแต่ละปี โดยได้รับการสนับสนุนทุน ดำเนินการจากบางกอกฟอรัม และมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ในเรื่องรูปแบบของการทำงาน การเคลื่อนไหวทางความคิด และใช้ชื่อกลุ่มว่าเป็น “ประชาคมสงขลา”

ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา เป็นนามพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ตั้งอยู่บนเนื้อที่ 30 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินบริจาค มาจากคหบดี ชาวสงขลา ถนนสงขลา – เกาะยอ จังหวัดสงขลา เป็นศูนย์ฝึกอาชีพประเภทงานช่างสิบหมู่ เปิดทำการอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ.2536 มีข้าราชการประจำ จำนวน 4 อัตรา ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีคุณพรธนิภา โสทธิพันธุ์ เป็นผู้อำนวยการศูนย์ ฯ

ในปีเดียวกันนั้น เมื่อมีการใช้ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา เป็นศูนย์ประสานงาน กลุ่มแกนนำ ได้มีการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน โดยมีเป้าหมายให้เด็กมีการสร้างจิตสำนึกในความ เป็นพลเมืองดี จากห้องเรียนสู่โลกแห่งความเป็นจริง ใช้ชื่อแนวคิดว่า “พลเมืองเด็ก” มีกิจกรรม เรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ป่าต้นน้ำ ทะเลสาบสงขลา และยังมี การแบ่งย่อยตามความสนใจศึกษาของ เยาวชนลงไปอีก เช่น เครือข่ายเด็กไทยหัวใจไท , กลุ่มต้นกล้าสื่อ , กลุ่มผู้ใหญ่ใจดี ส่งเสริมด้าน ศิลปะ ดนตรี โดยมีพ่อแม่ผู้ปกครอง ครู มาร่วมเป็นอาสาสมัคร ให้โอกาสแก่เด็ก เยาวชนในชุมชนชนบท ชุมชนแออัด นอกโรงเรียน ในโรงเรียน พบว่าเยาวชนกลุ่มนี้มีความกล้าแสดงออก จนสามารถเข้ามาร่วมรายการ “สงขลาสนทนา” ด้วยความรู้สึกรักถิ่นเกิดของตนเองที่มีต่อประเด็นทาง สังคม และสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเครือข่ายประชาคมสงขลา เช่น “ซีจักษ์ยานเปิดตำนานสงขลา” รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ที่เหมาะสมกับวัยแห่งการเรียนรู้กับผู้ใหญ่อีกด้วย

การรวมตัวกันของประชาคมสงขลาจึงเป็นรูปเป็นร่างอย่างชัดเจน โดยมีบทบาทของแกนนำ และบทบาทของสมาชิกที่เข้ามารวมกลุ่มกัน จนสามารถระบุบทบาทที่มีต่อประชาคมสงขลาได้ ตามแนวความคิดและตามความถนัดในการทำงานของแต่ละบุคคล ตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 เป็นต้นมา

เมื่อมีที่ทำการประสานงานประชาคมสงขลาแล้ว การจัดกิจกรรมเวทีโลกสดใสบ้านเกิดครั้งที่ 6 แม้จะยังคงใช้ทะเลสาบสงขลาเป็นศูนย์กลางในการนำเสนอ แต่มีการเพิ่มกิจกรรมสำหรับคนรุ่นใหม่ ปลุกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับเยาวชน หลังจากที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของประชาคมสงขลา

บุคคลที่เป็นแกนนำ	เนื้อหา
คุณวันชัย พุทธิทอง คุณกรรณิกา ปานดำรงค์ คุณพรณิภา โสติพิพันธุ์	จัดกิจกรรมสำหรับเด็กเยาวชน ในการเรียนรู้เรื่องป่าต้นน้ำ เรื่องทะเลสาบสงขลา เพื่อปลุกฝังจิตสำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ดีสำหรับคนรุ่นต่อไปของจังหวัดสงขลา

พบว่ามีการขยายแนวคิดการมีส่วนร่วมไปยังกลุ่มเยาวชนซึ่งยังเป็นกลุ่มบุคคลในครอบครัวของกลุ่มแกนนำ เช่น นางสาวธรรมศาสตร์ โสติพิพันธุ์ ลูกสาวของคุณพรณิภา โสติพิพันธุ์ ถูกมอบหมายให้เป็นแกนนำของกลุ่มเยาวชนที่เข้ามาเป็นสมาชิกของประชาคมสงขลา ด้วยการเข้าร่วมในกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชนในรายการสงขลาสนทนา

ดังนั้น กล่าวได้ว่า แม้ประชาคมสงขลาจะสามารถก่อเกิดอย่างเป็นรูปธรรม ในแง่ของการมีสมาชิกที่มีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมของประชาคมสงขลา และการมีจุดศูนย์กลางของการติดต่อสื่อสารประสานงาน แต่ยังคงขาดความหลากหลายที่จะขยายแนวคิดไปยังกลุ่มคนอื่นๆ ที่อยู่ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเปิดกว้าง อันเป็นการร่วมสร้างสำนึกสาธารณะและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาคมสงขลา

4.2.9 การรับรู้มาตรา 40

การตื่นตัวของการรับรู้ข่าวสารของประชาชนที่ความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ด้วยความเข้มแข็งของข้อเรียกร้องในเชิงการปรับโครงสร้างการปกครองภายใต้การยกวางรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน และประกาศใช้อย่างสมบูรณ์แบบเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2540 นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมมากที่สุดผ่านตัวแทนที่มาจากทุกอาชีพ ที่เรียกว่า สมาชิกสภาวางรัฐธรรมนูญ หรือ สสร.

ความในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย (อ้างแล้วในบทที่ 1) ยิ่งทำให้การตื่นตัวเรื่องการปฏิรูปสื่อได้รับความสนใจมากขึ้น จากทฤษฎีเรื่องของบทบาทและอิทธิพลของสื่อสารมวลชน (อ้างแล้วในบทที่ 2) โดยเฉพาะวิทยุเพื่อชุมชน ส่งผลให้ภาคประชาชนที่มีอยู่กระจัดกระจายกันอยู่ทั่วประเทศนั้น เริ่มมีการส่งสัญญาณที่มองเห็นความสำคัญร่วมกันในการถ่ายทอดข้อมูลเรื่องการปฏิรูปสื่อ โดยจะสามารถใช้สื่อท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้น

อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2540 นี้ เกิดปัญหาวิกฤตของด้านเศรษฐกิจขึ้นภายในประเทศ การทำกิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชนได้รับผลกระทบด้านเงินทุนสนับสนุนลดน้อยลง ดังนั้น แม้จะมีการตื่นตัวของกรรรับรู้อาจารย์ด้านการปฏิรูปสื่อ การเคลื่อนไหวในการจัดกิจกรรมระดมพลังผู้คนในชุมชนสนใจเรื่องปากท้องมากกว่าจะสนใจเรื่องของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาคมสงขลา จึงทำให้เนื้อหาในการจัดกิจกรรมเวทีโลกสดใสบ้านเกิดครั้งที่ 7 ที่จัดขึ้นในปี พ.ศ.2540 นั้นเน้นกิจกรรมให้กับกลุ่มคนในเขตเทศบาล ชุมชนแออัด ในการร่วมรักษาสภาพแวดล้อมที่ดี โดยไม่ได้ใช้ทะเลสาบสงขลาเป็นศูนย์กลางในการนำเสนอเหมือนกับการจัดกิจกรรมในครั้งที่ 1 - 6 ที่ผ่านมา

บุคคลที่เป็นแกนนำ	เนื้อหา
คุณพิชยา แสงคง คุณพรรณิภา โสติพิพันธุ์	จัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มคนเมืองเขตเทศบาล ในชุมชนแออัดให้รักแผ่นดินถิ่นเกิด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อเก็บไว้ให้คนรุ่นลูกรุ่นหลาน โดยมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น อบต. อบจ. มากขึ้น อันจะสามารถปรับปรุงแก้ไขนโยบายต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

พบว่า แม้จะมีการตื่นตัวของกรรรับรู้อาจารย์เรื่องการปฏิรูปสื่อ ที่จะส่งผลให้การนำเสนอข่าวสารผ่านรายการวิทยุเพื่อชุมชนนั้น มีภาระเรื่องต้นทุนการดำเนินการเรื่องการซื้อเวลาออกอากาศลดลง รวมทั้งการที่ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับต่างๆ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงมากขึ้นก็ตาม แต่อุปสรรคที่ทำให้ประชาคมสงขลาขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ปัญหาเศรษฐกิจของคนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบกันทั่วประเทศ การขาดการสนับสนุนทุนดำเนินการภายนอกประชาคม จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน

หลังปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ประชาคมสงขลา จัดกิจกรรมเปิดเวทีเป็นการเฉพาะกิจ เฉพาะปัญหาที่ต้องเผชิญหน้า และได้จัดเวทีโลกสดใสบ้านเกิดอีกเลย แต่ใช้ชื่อโครงการหรือกิจกรรมภายใต้ชื่ออื่นๆ เช่น ร่มรื่นบนลานเมือง , ลานน้ำใจในสวน , ชีจักรยานเปิดตำนานสงขลา , วงสนทนาเพื่อการเรียนรู้ของพลเมือง , อุโมงค์ลอดทะเลสาบสงขลา และสี่ชะตาป่าต้นน้ำลุ่มน้ำ เทพา : ป่าต้นน้ำผืนสุดท้ายของคนสงขลา เป็นต้น

4.2.10 การตื่นตัวเรื่องการปฏิรูปสื่อ

ความเคลื่อนไหวด้านการปฏิรูปสื่อ นับจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ.2540 มีความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเกือบทุกจังหวัดทั่วประเทศ รวมทั้งความตื่นตัวของภาครัฐ ที่กำกับดูแล สื่อประเภทวิทยุ อย่างเช่น องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) และกรมประชาสัมพันธ์ ยังได้มีนโยบายริเริ่ม รูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุเพื่อชุมชน ด้วยการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในจังหวัดสงขลา วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ คลื่นความถี่ FM 90.5 เมกกะเฮิร์ต ได้จัดโครงการนำร่องวิทยุเพื่อชุมชน ชื่อรายการ “ร้านน้ำชาหัวค่ำ” ออกอากาศทุกวันจันทร์ – ศุกร์ เวลา 18.00 – 19.00 น. สื่อสารด้วยภาษาถิ่นและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังทางบ้านโทรศัพท์เข้ามาแสดงความคิดเห็นได้ ปัจจุบันรายการนี้ก็ยังออกอากาศอยู่

“ อสมท. เป็นหน่วยงานของรัฐ ที่มีความตื่นตัว เตรียมการเรื่องวิทยุเพื่อชุมชน โดยจัดเวลาวันละหนึ่งชั่วโมง เพื่อให้เกิดรายการวิทยุภาษาท้องถิ่น และมีเนื้อหาข่าวสารที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลาซึ่งก็ได้รับการตอบรับที่ดี “ (วิวรรณ บุญเลิศ หัวหน้าฝ่ายรายการ สวท.สงขลา , สัมภาษณ์ , 20 กันยายน 2544)

ประชาคมสงขลา มีการเตรียมการ เพื่อรองรับการปฏิรูปสื่อด้วยการจัดตั้งกลุ่มชื่อว่า “ กลุ่มสื่อท้องถิ่นเพื่อประชาสังคม ” เพื่อรองรับการจัดสรรคลื่นความถี่สำหรับภาคประชาชนในอนาคต ของการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว

4.2.11 การเชื่อมโยงประชาคมสงขลาไปสู่เครือข่ายอื่น และความสำเร็จของการรณรงค์เรียกร้องของประชาคมสงขลา เรื่องทางจักรยาน

นอกจากนี้ยังมีการติดตามการปฏิรูปสื่อของกลุ่มแกนนำในประชาคมสงขลาแล้ว บุคคลโดยแกนนำยังความสัมพันธ์ในลักษณะส่วนบุคคล กับหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนในส่วนกลาง จึงมีโอกาสเข้าร่วมประชุมสัมมนา เรื่องทิศทางในการปฏิรูปสื่อ เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหา กสช.

การสร้างความสัมพันธ์และให้ความร่วมมือกับองค์กรนอกพื้นที่จังหวัดสงขลา ได้แก่ การร่วมเวทีความคิดกับประชาคมทักษิณ ซึ่งจัดเวทีปฏิรูปสื่อขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น ตรัง ปัตตานี นราธิวาส สตูล ตลอดจนการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากองค์กรระหว่างประเทศในลักษณะของการสร้างกันเป็นเครือข่าย

“ การสร้างเครือข่ายเฉพาะอยู่ในจังหวัดหรือพื้นที่เดียวกัน พบว่าการสร้างเครือข่ายนั้นทำได้หลายแบบ เช่นเครือข่ายแบบภูมิศาสตร์ คือมีพื้นที่ตั้งเดียวกัน และเครือข่ายแบบที่มีความสนใจร่วมกัน ซึ่งก็สามารถสร้างเครือข่ายเช่นนี้ได้ทั่วประเทศ หรือทั่วโลก “ (อัมพร แก้วหนู , สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2544)

ความสำเร็จของการรณรงค์เรียกร้องทางจักรยานในปี พ.ศ. 2542

เมื่อโตจนอดีตอัดความเติบโตของเมืองใหญ่เช่นจังหวัดสงขลา ที่มีจำนวนประชากรราว 1.2 ล้านคน กอปรกับการเป็นเมืองท่า ชายแดน เมืองท่องเที่ยว ทำให้มีจำนวนประชากรพลัดถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากกว่าจำนวนตามสัมมโนครวั ความแออัดของเมืองก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ควันพิษ ขยะ ปัญหาการจราจร ปัญหาในชุมชนแออัดและอื่นๆ ตามมา จำนวนประชากรที่มากขึ้นนั้น จึงยกระดับการปกครองท้องถิ่นขึ้นเป็นเทศบาลสองแห่ง คือ เทศบาลนครสงขลา และเทศบาลนครหาดใหญ่ โดยมีนายกเทศมนตรีเป็นผู้บริหารสูงสุด

การจราจรที่ติดขัดในเมืองช่วงชั่วโมงเร่งด่วนนั้น จึงเป็นการจุดประกายแนวคิดเรื่อง “เส้นทางจักรยาน” ขึ้นในปี 2542 ผู้ที่อาศัยในจังหวัดสงขลาเริ่มติดขัดกับปัญหาจราจรที่ติดขัด ที่จอตระกหาได้ยากเย็นซึ่งยุ่งยากต่อการส่งบุตรหลานไปโรงเรียน คนกลุ่มแรกๆ ที่ต้องการใช้จักรยานคือ นักศึกษา

เพราะสะดวก ประหยัด ได้ออกกำลังกาย คนกลุ่มต่อมา คือ กลุ่มคนทำงาน กลุ่มครอบครัว ที่สามารถนำมาเป็นกิจกรรมวันหยุดสำหรับครอบครัวได้

วิธีการในการผลักดันกลุ่มคนในประชาคมสงขลาเริ่มมีการพูดคุยกันและตั้งประเด็นเรื่อง “ทางจักรยานในเทศบาลนครสงขลา” ออกอากาศทางสื่อวิทยุรายการ “เช้าวันนี้” ทาง FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต สทท. ทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 08.30-09.00 น. โดยสัมภาษณ์กลุ่มคนที่เห็นด้วยในเรื่องนี้ และเริ่มมีกิจกรรมในโรงเรียน ให้ความรู้แก่เด็กเยาวชนเรื่องประโยชน์ในการขี่จักรยาน รวมถึงมารยาทและระเบียบวินัยจราจร จัดเวทีเสวนา เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมรับฟังข้อคิดเห็นของประชาชน เช่น เชิญคุณอุทิศ ชูช่วย นายกเทศมนตรี มาร่วมรับฟังข้อมูล ข้อเรียกร้องของประชาชน ชาวสงขลา ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

ประชาคมสงขลา มีการผลักดันเรื่องเส้นทางจักรยาน ขยายความไปยังสื่ออื่นๆ ทุกครั้งที่มีโอกาส เช่น การเปิดเวทีของคนที่สนับสนุนให้มีเส้นทางจักรยานมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มุมมอง การใช้สื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เช่น โฟกัสสงขลา (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น โฟกัสภาคใต้) การตั้งประเด็นพูดคุยในรายการประเภทสนทนาทางวิทยุกระจายเสียง รวมทั้งการรวมกลุ่มกันขี่จักรยานในวันหยุด ชื่อโครงการว่า “ขี่จักรยานเปิดตำนานสถาปัตยกรรม” ดูอาคารบ้านเรือน และให้ความรู้เรื่องผังเมือง โดยทำกันอย่างต่อเนื่อง หกเดือนต่อมาที่ประชุมของผู้บริหารเทศบาลนครสงขลา อนุมัติงบประมาณ 130 ล้านบาท เพื่อปรับปรุงบริเวณหาดสมิหรา แหลมสนอ่อน จนถึงบริเวณแพขนานยนต์ จัดทำเป็นสวนสองทะเลเพื่อการท่องเที่ยว โดยงบประมาณส่วนหนึ่งจัดสรรมาสร้างถนนเป็นวงกลมให้เป็นเส้นทางจักรยาน จัดบริเวณเป็นที่ออกกำลังกาย ปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่ให้ร่มรื่น เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนของชาวสงขลา

การสร้างทางจักรยานบนถนน 3 เส้น

เส้นทางจักรยานถูกสร้างขึ้นในเขตเทศบาลนครสงขลา บนถนน 3 เส้นทางด้วยกัน คือ ถนนชลาทัศน์ (ถนนเลียบบทะเล), ถนนปลาท่าจรดถนนชลาทัศน์ และถนนสะเดาจรดถนนชลาทัศน์ ความต่อเนื่องเมื่อมีเส้นทางจักรยานคือ การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ ให้ผู้ใช้รถใช้ถนนมีระเบียบวินัยในการใช้ถนนร่วมกันระหว่างคนขับรถยนต์ คนขี่มอเตอร์ไซค์ และคนขี่จักรยาน

เทศบาลนครสงขลาประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว 18 จุด, รายการวิทยุของเทศบาลนครสงขลา ประสานงานกับตำรวจจราจรในการทำป้ายจอดจักรยานอย่างชัดเจน มีระเบียบ จัดทำ

โปสเตอร์ สติ๊กเกอร์ ป้ายรณรงค์ และให้ความร่วมมือในการก่อตั้งชมรมรักษ์จักรยานสงขลา โดยใช้สถานที่ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคใต้ เป็นสถานที่ประสานงาน ชมรมรักษ์จักรยาน เน้นให้ชาวสงขลาใช้จักรยานเพื่อชีวิตประจำวันมากขึ้น โดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างคนในวัยต่างๆ เช่น กิจกรรมทุกเช้าตรู่วันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 06.00 น. จุดนัดพบคือข้างหอคอยหน้าสนามกีฬาากลางติณสุลานนท์ กิจกรรมขี่จักรยาน ได้แก่ ขี่จักรยานเปิดตำนานปออย่าง ขี่จักรยานศึกษาอนุสาวรีย์ในสงขลา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ อาทิ ปลูกต้นไม้ การพัฒนาวัด เป็นต้น

พบว่าความสำเร็จของข้อเรียกร้องเรื่องเส้นทางจักรยานเกิดจากองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ การสร้างความมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่เล็งเห็นประโยชน์ร่วมกัน โดยมีรายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่จะช่วยนำเสนอประเด็นดังกล่าว ตลอดจนการเข้าใจความต้องการของประชาชน ในตัวผู้บริหารองค์กรของรัฐ ซึ่งต้องมีหน้าที่ ในการดูแลบริหาร ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

นับว่า โครงการทางจักรยาน ในเทศบาลนครสงขลา เป็นตัวอย่างของข้อเรียกร้องของประชาคมสงขลาที่ได้รับความสำเร็จ โดยมีการตอบสนองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยิ่งเป็นการกระชับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในประชาคมสงขลา ให้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในความสำเร็จดังกล่าว และมักจะใช้กรณีนี้เป็นกรณีตัวอย่าง ในการสร้างขวัญและกำลังใจ ในการรณรงค์ในครั้งต่อไปเสมอ

และพบว่าเป็นการบรรลุวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมที่ได้ทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

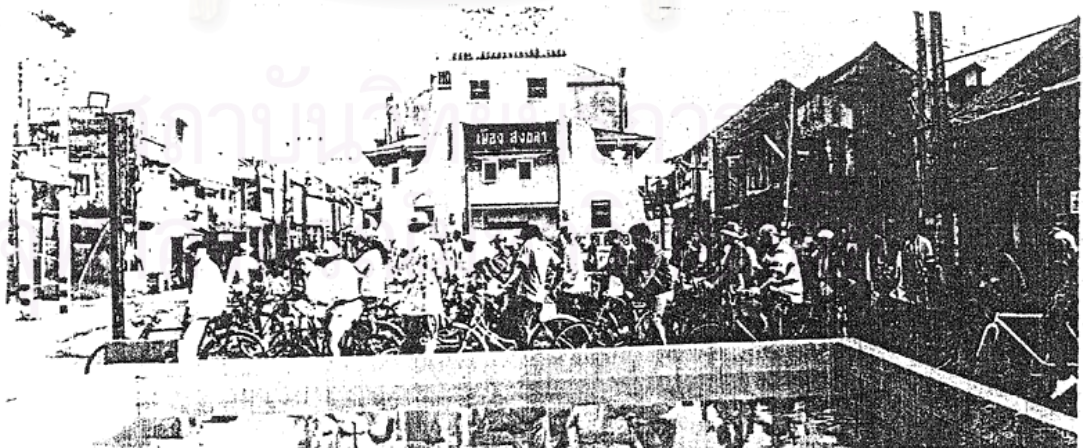
รูปที่ 2 การเปิดเวทีพูดคุยถึง ข้อเรียกร้องของประชาคม

เรื่องเส้นทางจักรยานในเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา

รูปที่ 3 เส้นทางจักรยานในเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา

ได้รับการจัดสรรงบประมาณ โดยเทศบาลนครสงขลา

พบว่าโครงการเส้นทางจักรยานที่เกิดขึ้นที่เทศบาลนครสงขลาในปี พ.ศ. 2542 นั้น เป็นการชี้ให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันของกลุ่มแกนนำประชาคมสงขลา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมของชุมชน นับว่าชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะในการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนการมีกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนร่วมกันอย่างแท้จริง

4.2.12 กลุ่มบุคคลที่เข้ามารวมกันเป็นประชาคมสงขลา

ลำดับของการก่อเกิดประชาคมสงขลา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ในการจัดกิจกรรมเวทีเสดไ้ในบ้านเกิดครั้งที่ 1 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน พบว่ามีการขยายแนวคิดไปยังกลุ่มคนในลักษณะแบบไม่เป็นทางการ ไม่เป็นการจัดตั้งทางนิติบุคคล แต่เป็นการรวมกลุ่มกัน และตั้งชื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมหลัก หรือความสนใจหรือตามถิ่นที่ตั้งเป็นสำคัญ

กลุ่มบุคคลที่เข้ามารวมกันเป็นประชาคมสงขลา มีรายละเอียดตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มบุคคลที่เข้ามารวมกันเป็นประชาคมสงขลา

ลำดับ	ชื่อกลุ่ม	บุคคลที่เป็นแกนนำ
1	เครือข่ายชาวพุทธ	นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ
2	สงขลาฟอรั่ม	นางพรรณนิภา ไสตติพันธ์ุ์
3	กลุ่มครูเพื่อเด็ก เพื่อชุมชน อำเภอสะเดา	นายสุพจน์ แสงจันทร์
4	ชมรมอนุรักษ์ไม้ไ้เถื่อน	นายสุพจน์ แสงจันทร์
5	โครงการมิตรภาพสู่ท้องถิ่น	นางพรรณนิภา ไสตติพันธ์ุ์
6	กลุ่มร่่องลายไทย	นายดำรงค์ ชีวะสาโร
7	กลุ่มสงขลาสบางัน	นายจเร สุวรรณชาติ
8	กลุ่มรักสถาปัตยกรรม	นายจเร สุวรรณชาติ
9	มูลนิธิรักษบ้านเกิด ภาคใต้	นางพรรณนิภา ไสตติพันธ์ุ์
10	กลุ่มเด็กสงขลาศึกษาบ่อยาง	นางสายหยุด คงยะฤทธิ์
11	โครงการบริโภคเพื่อชีวิตสงขลา	นายเอกชัย อิศระทะ
12	ชมรมรวบรวมเรื่องเมืองหาดใหญ่	นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อกลุ่ม	บุคคลที่เป็นแกนนำ
13	กลุ่มรักคูซูด	นางพิกุล บุรีภักดี
14	เครือข่ายทอผ้าภาคใต้	นางอัมพร ศรประสิทธิ์
15	กลุ่มสถาปนิกสงขลา	นายสิทธิศักดิ์ ตันมงคล
16	สมัชชาจังหวัดสงขลาเพื่อการปฏิรูป ทางการเมือง	นายสุภาภคย์ อินทองคง
17	กลุ่มศึกษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน	แพทย์หญิงรัชณี บุญโสภณ
18	กลุ่มทางเท้า อำเภอจะนะ	นายจรัล ชีววรรณ
19	กลุ่มเพื่อนสงขลา	นายพิชัย ศรีใส
20	ประชาคมทุ่งหวัง	นายบรรเจตน์ นะแส
21	ธรมยาตราเพื่อทะเลสาบสงขลา	ดร.เริงชัย ตันสกุล
22	กลุ่มสภิงพระสร้างสรรค์	นายธวัชมน์ บุรีภักดี
23	เด็กไทยหัวใจไท	นางสาวนารี บุญสงค์
24	กลุ่มสื่อท้องถิ่นเพื่อประชาสังคม	นางพรรณนิภา โสติพิพันธุ์
25	เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก	นายเอกชัย อิศระทะ
26	ตลาดนัดสีเขียว	นายเอกชัย อิศระทะ
27	เครือข่ายชุมชนแออัด	นายพิชยา แสงคง
28	ศูนย์ส่งเสริมพลเมืองเด็ก	นายวันชัย พุทธทอง
29	กลุ่มผู้บริโภคเข้มแข็ง	นายธวัชมน์ บุรีภักดี
30	กลุ่มนาคร	นายจรรยา หยุทอง
31	กลุ่มวิทยาลัยวันศุกร์	นายพิชัย ศรีใส
32	กลุ่มรักษาป่าต้นน้ำลุ่มน้ำเทพา	นายเกษม อรรถพงษ์
33	ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน	นายภาณุ พิทักษ์เผ่า
34	กลุ่มต้นกล้าสื่อ	นางสาวธรรมศาสตร์ โสติพิพันธุ์
35	กลุ่มผู้ใหญ่ใจดี	นางอัญชลิ ทองคง

ที่มา : แบบสำรวจกลุ่มองค์กรประชาสังคม จัดทำโดยประชาคมสงขลา

นอกจากรายชื่อกลุ่มต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว พบว่าอาจมีการรวมตัวกันตั้งชื่อเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้
อีก เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดใด ๆ ในการเรียกกลุ่มด้วยลักษณะของการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ

เช่นนี้ และยังพบอีกว่าบุคคลที่เป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มอื่นๆ ได้ อีก ตามความสนใจของแต่ละบุคคลแบบไม่จำกัด

ดังนั้นจากรายชื่อทั้ง 35 กลุ่ม มีบุคคลที่เป็นแกนนำอยู่ราว 15-20 คน เท่านั้น จึงสรุปได้ว่ากลุ่มบุคคลที่เข้ามารวมตัวกันเป็นประชาคมสงขลานั้นมีการตั้งชื่อกลุ่มออกไปได้หลายกลุ่ม แต่บุคคลที่เป็นแกนนำนั้นเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน ทำให้โครงสร้างของประชาคมสงขลา มีการทับซ้อนกันของชื่อบุคคลอยู่ในวงกว้าง ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีอยู่ในขอบเขตจำกัด เฉพาะบุคคลในแกนนำประชาคมสงขลาเท่านั้น

การออกมารณรงค์เคลื่อนไหวก่อนหน้านี้ เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรม จนรวบรวมผู้คนเป็นประชาคม แบบไม่เป็นทางการของกลุ่มบุคคลแกนนำของประชาคมสงขลา นับเป็นอีกหนึ่งปัจจัยท้องถิ่นที่มีส่วนในการก่อเกิดและดำรงอยู่ของประชาคมสงขลาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง บทบาทของกลุ่มบุคคลแกนนำมีดังนี้

(1) บทบาทของการเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูล แกนนำหลัก เช่นคุณพรพรนิภา โสติพิพันธุ์ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ด้วยการเป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุ ต่อมาจึงมีกลุ่มผู้ดำเนินรายการร่วมมาสับเปลี่ยน โดยเน้นที่จะนำเสนอเรื่องราว วิถีชีวิตของคนในจังหวัดสงขลาเป็นหลัก ตลอดจนเป็นผู้บอกกล่าว เชิญชวนให้ผู้ฟังเข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เวทีโลกสดใสในบ้านเกิดทุกครั้ง ตลอดจนกิจกรรมและข่าวสารของชุมชน ซึ่งประชาคมสงขลาเป็นแกนนำในการจัดขึ้น

ก) การเป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุ หรือเป็นผู้ร่วมดำเนินรายการฯ ได้แก่ รายการที่กลุ่มประชาคมเป็นผู้ดำเนินการเอง เช่น รายการเช้าวันนี้ ออกอากาศทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา 08.30 - 09.00 น. ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เสียงจากทหารเรือ FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต รายการสงขลาสนทนา ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 09.00 - 12.00 น. ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เสียงจากทหารเรือ FM.94.5 เมกกะเฮิร์ต และรายการดูบ้านแลเมือง ออกอากาศทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา 20.10 - 20.30 น. ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย อสมท. FM.96.5 เมกกะเฮิร์ต

ข) เป็นแขกรับเชิญ ร่วมสนทนาในรายการของสถานีวิทยุอื่น ๆ บ้างเพียงครั้งคราวเมื่อมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น รายการร้านน้ำชาหัวค่ำ ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย FM.90.5 เมกกะเฮิร์ต , รายการสภากาแฟ ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (มอ.) FM.88.0 เมกกะเฮิร์ต

ค) เขียนบทความในหน้าหนังสือพิมพ์โพกัสภาคใต้ (ชื่อเดิมโพกัสสงขลา) ชื่อคอลัมน์ “กอบบ้านกูเมือง” ระหว่างปี พ.ศ.2541 – 2543

ง) เขียนบทความในหนังสือพิมพ์โพกัสภาคใต้ (ชื่อเดิมโพกัสสงขลา) ชื่อคอลัมน์ “ครอบครัวเดียวกัน” ตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 – ปัจจุบัน

จ) เป็นกลุ่มร่วมตั้งประเด็นในการส่งข่าวเพื่อการทำข่าวในรายการ “หาดใหญ่วันนี้” ในวันทำกิจกรรมต่างๆ ของเพื่อออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 จังหวัดสงขลา เวลาประมาณ 16.31 – 17.00 น. รวมทั้งข่าวป้าย 11 ซึ่งเป็นการนำเสนอข่าวในจังหวัดสงขลาเป็นครั้งคราว กรณีที่ประชาคมสงขลามีการจัดกิจกรรมเท่านั้น

พบว่าการใช้สื่อในท้องถิ่นของประชาคมสงขลาจะถูกจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มคนในประชาคมเท่านั้น ประชาคมสงขลายังไม่สามารถที่จะสร้างพันธมิตร หรือขยายแนวคิดไปสู่สื่ออื่นนอกประชาคม ทั้งนี้อาจเป็นข้อจำกัดในเรื่อง การยอมรับแนวคิดซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะทัศนคติของหน่วยงานราชการที่มีต่อเครือข่ายประชาคมสงขลาตลอดจนข้อจำกัดเชิงพาณิชย์ ที่พบได้จากการรับสมัครทานการดำเนินการสถานีวิทยุกระจายเสียงซึ่งส่วนใหญ่มาจากส่วนกลาง , ข้อจำกัดของการนำเสนอข่าวที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลาเพียงวันละประมาณ 30 นาทีต่อวัน ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11

บทบาทของกลุ่มแกนนำประชาคมสงขลาที่มีความเข้มแข็ง และมีสำนักสาธารณะสูง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดและดำรงอยู่ของประชาคมสงขลาเป็นอย่างยิ่ง

(2) ในการเป็นผู้ดำเนินการ ได้แก่ ขบวนการดำเนินการเรื่องรายการวิทยุเพื่อชุมชน การจัดกิจกรรมรณรงค์ ด้านการเลือกประเด็นในการนำเสนอ ทุนในการสนับสนุนดำเนินการ ซึ่งได้รับจากทั้งภายในประชาคมสงขลา เช่น ได้รับทุนสนับสนุนจาก มูลนิธิรักบ้านเกิด ทุนสนับสนุนจากภายนอกเครือข่ายประชาคมสงขลา เช่น สถาบันชุมชนพัฒนาท้องถิ่น องค์การพัฒนาชุมชน สถาบันเรียนรู้และพัฒนาประชากร (CIVIC NET) กรมการศึกษานอกโรงเรียน มูลนิธิพีริตริช เนามัน ทำให้การดำเนินการของรายการวิทยุเพื่อชุมชนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นเครื่องมือสื่อสารไปยังประชาคมสงขลาและกลุ่มผู้ฟังตลอดระยะเวลา 7 ปี ที่ผ่านมา

พบว่า บทบาทของการเป็นผู้ดำเนินรายการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รายการวิทยุเพื่อชุมชนมีความต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชน และมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการเกิดประชาคมสงขลาได้อย่างเป็นอย่างดี

(3) บทบาทในการประสานงาน กลุ่มแกนนำมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมร้อย นำเสนอแนวคิดภายในประชาคมสงขลาด้วยกันเองต่อกลุ่มผู้ฟัง ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การนำเสนอความต้องการของชุมชนต่อผู้บริหารเทศบาลนครสงขลา โดยตรง จนได้รับการตอบสนอง ด้วยการจัดสรรงบประมาณ มาสร้างเส้นทางจักรยาน ได้ ตามข้อเรียกร้อง

พบว่าเป็นการบ่งบอก ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนา เพื่อจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติให้บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างชัดเจน

(4) บทบาทในการเป็นศูนย์กลางการประสานงาน คุณพรพรนิภา โสทธิพันธ์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา ซึ่งเป็นแกนนำหลักของประชาคมสงขลา เป็นผู้อนุญาตให้ใช้ศูนย์ ฯ เป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงาน และใช้เป็นสถานที่ดำเนินการกิจกรรมในบางครั้ง เป็นที่พบปะประชุมประชาคมสงขลา เนื่องจากการรวมกลุ่มกันนั้น ไม่มีที่ทำการถาวรของประชาคม บทบาทนี้จึงเป็นบทบาทที่เป็นการสนับสนุนประชาคมสงขลาได้อีกประการหนึ่ง

พบว่า บทบาท ดังกล่าวนี เป็นข้อได้เปรียบทำให้ประชาคมสงขลา ตกลงที่จะรวมกลุ่มกัน วางนโยบาย กำหนดเป้าหมาย วางแผนและปฏิบัติตามแผน ในการพัฒนาสังคมร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง

(5) บทบาทในการแสดงเอกลักษณ์เฉพาะ บุคคลแกนนำที่มักมีโอกาสเป็นตัวแทนของประชาคมสงขลา ได้แก่ คุณพรพรนิภา โสทธิพันธ์ อาจารย์อัมพร ศรีประสิทธิ์ คุณอัมพร แก้วหนู คุณเอกชัย อิศระทะ คุณภาณุ พิทักษ์เผ่า นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ คุณไพฑูรย์ ศิริรักษ์ มักจะได้รับเชิญเป็นตัวแทนของประชาคมสงขลา ในการร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่ม เครือข่าย องค์กรพัฒนาเอกชนกลุ่มอื่น ๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะแกนนำหลัก อย่างคุณพรพรนิภา โสทธิพันธ์ มักจะได้รับเชิญในฐานะตัวแทนของประชาคมสงขลา ในเกือบทุกครั้ง ทุกแห่งที่มีการจัดเวทีสัมมนา เรื่องของประเด็นสังคม ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของประชาคม , วิทยุเพื่อชุมชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

นอกจากนี้ การแสดงออกของประชาคมสงขลา มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ การรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ ทุกคนมีอิสระ มีแนวคิดเฉพาะตัว มีบทบาทในประชาคมตามที่ตัวเองถนัดหรือชำนาญการ สามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ ไม่อยู่ภายใต้ร่มเงาของหน่วยงานต้น

สังกัด ไม่มีการปกครองแบบสั่งการ แต่เป็นการพูดคุยกันด้วยความมุ่งปรารถนาดีและช่วยกันสร้างสรรสิ่งแวดล้อม สังคมที่ดีงามร่วมกัน

การมีเอกลักษณ์เฉพาะของประชาคมสงขลา จึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำรงอยู่ของประชาคม เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ไม่เป็นการฝืนธรรมชาติของบุคคลต่าง ๆ ที่เข้ามารวมกันเป็นประชาคมและเป็นการลดปัญหาการขัดแย้งเชิงความคิดได้ประการหนึ่งด้วย

พบว่า การมีส่วนร่วมกันของประชาคมสงขลา ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้น ได้วางกรอบกว้าง ๆ ไว้ว่า การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการตัดสินใจ ต่าง ๆ แล้ว อาจต้องมีความเข้าใจในเรื่องผลกระทบที่ตามมา รวมถึงการเคลื่อนไหวต่าง ๆ จะไม่ถูกควบคุมโดยระเบียบต่าง ๆ และสมาชิกทุกคน จะได้ผลประโยชน์ร่วมกันด้วย

อย่างไรก็ดี การที่มีแกนนำที่เข้มแข็งและมีบทบาทที่โดดเด่น ทำให้เป็นพลังในการดำรงอยู่ของประชาคมสงขลาได้เป็นอย่างดี

การจัดกิจกรรมขึ้นในท้องถิ่น ทำให้เกิดความตื่นตัวในพฤติกรรมการแสดงออกของประชาชนด้านการมีส่วนร่วม มีสำนึกสาธารณะ มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น ตกแก่สมาชิกของชุมชนทุกคน จนส่งผลให้มีการก่อเกิดประชาคมสงขลาในเวลาต่อมา

4.3 โครงสร้างของการสื่อสารในจังหวัดสงขลา

ปัจจัยในท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไปและความต้องการของประชาชนเพื่อดำรงชีวิต ภายใต้การเติบโตของเมือง ส่งผลให้สื่อในท้องถิ่นจังหวัดสงขลา หันมาให้ความสนใจและนำเสนอข่าวสารที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลามากขึ้น เช่นการเกิดรายการ สภากาแฟ FM 88.0 เมกกะเฮิร์ต ของสถานีวิทยุแห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ , รายการร้านน้ำชาหัวค่ำ ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา FM 90.5 เมกกะเฮิร์ต รายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา ทำให้รายการวิทยุอื่น ๆ หันมานำเสนอข่าวของชุมชนมากขึ้น รวมทั้งสื่อในท้องถิ่นประเภทอื่นๆ ก็ให้ความสนใจในการนำเสนอข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา เช่นกัน

สื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุ , สื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ตั้งจังหวัดสงขลา มีดังนี้

4.3.1 สื่อประเภทวิทยุกระจายเสียงประกอบด้วยสถานีวิทยุกระจายเสียงระบบ FM จำนวน 9 แห่ง และสถานีวิทยุกระจายเสียงระบบ AM จำนวน 6 แห่ง คือ

สถานีวิทยุกระจายเสียงระบบ FM จำนวน 9 แห่ง ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา ระบบ FM จำนวน 9 แห่ง

ลำดับ	คลื่นความถี่	หน่วยงานต้นสังกัด	สถานที่ตั้ง	ผู้รับผิดชอบ
1	88	สถานีวิทยุกระจายเสียง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (มอ.หาดใหญ่)	ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โทร. 0 7421 1554-5 โทรสาร 0 7421 1556	บริษัท K.P.Media จำกัด จังหวัดสงขลา
2	89.5	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา (สวท.สงขลา)	ถ.สงขลา-เกาะยอ ต.พะวง อ.เมือง สงขลา 90000 โทร. 0 7433 3220-1 โทรสาร 0 7433 3555	บริษัท ฟีนิกซ์เอนเตอร์เทนเมนท์ จำกัด : กทม
3	90.5	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา (สวท.สงขลา)	ถ.สงขลา-เกาะยอ ต.พะวง อ.เมือง สงขลา 90000 โทร. 0 7433 3220-1 โทรสาร 0 7433 3555	บริษัท มาสเตอร์แพลน จำกัด : กทม.
4	94.5	สถานีวิทยุเสียงจากทหารเรือ 6 สงขลา (สทร.6 สงขลา)	ถ.ทะเลหลวง ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา 90000 โทร. 0 7431 1451-5 ต่อ 2769 โทรสาร 0 7431 1722	บริษัท เค.ซี.เอส. แอ็ดเวอรั่ท์ไทย จำกัด : กทม.

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลำดับ	คลื่นความถี่	หน่วยงานต้นสังกัด	สถานที่ตั้ง	ผู้รับผิดชอบ
5	96.5	สถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.)	39 ถ.วงศ์วานิช ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ สงขลา 90110 โทร. 0 7423 5668-9 โทรสาร 0 7423 5668-9	บริษัท อาร์เคมีเดีย จำกัด : กทม.
6	102.25	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา (สวท.สงขลา)	ถ.สงขลา-เกาะยอ ต.พะวง อ.เมือง สงขลา 90000 โทร. 0 7433 3220-1 โทรสาร 0 7433 3555	ถ. าย ท อ ด สัญญาณ จาก กทม. ตลอดเวลา ที่ออกอากาศ
7	104.0	สถานีวิทยุกระจายเสียงตำรวจตระเวนชายแดน จ.สงขลา (ตชด. ที่ 43 สงขลา)	บ้านน้ำน้อย ต.น้ำน้อย อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทร. 0 7421 1876 โทรสาร 0 7421 1876	บริษัท วิลเลชั่นเตอร์ จำกัด : กทม.
8	107.0	สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ 011 สงขลา (ทอ.011 สงขลา)	กองบิน 56 ถ.ชูพันธ์ อ.คลองหอยโข่ง จ.สงขลา 90115 โทร. 0 7425 1222 โทรสาร 0 7425 1222	บริษัท อรุณเรดิโอมีเดีย จำกัด : กทม.
9	107.75	สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 4 (ทภ. 4 สงขลา)	ค่ายเสนาณรงค์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110	บริษัท สมาร์ทบอมบ์ จำกัด : กทม.

สถานีวิทยุกระจายเสียงระบบ AM จำนวน 6 แห่ง ตามตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 สถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา ระบบ AM จำนวน 6 แห่ง

ลำดับ	คลื่นความถี่	หน่วยงานต้นสังกัด	สถานที่ตั้ง	ผู้รับผิดชอบ
1	738	สถานีวิทยุกระจายเสียงประจำถิ่น 5 สงขลา (วปถ.5 สงขลา)	ต.คอกหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โทร. 0 7421 1554-5 โทรสาร 0 7421 1556	หน่วยราชการในจังหวัดสงขลา
2	1098	สถานีเสียงผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ 3 สงขลา (สวพ.3 สงขลา)	ต.บ้านพรุ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90250 โทร 0 7421 0444 โทรสาร 0 7421 0444	บริษัท วิไลเซ็นเตอร์ จำกัด : กทม.
3	1269	สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (มก.สงขลา)	ถ.กาญจนวิธิ บ้านน้ำกระจาย ต.พะวง อ.เมือง จ.สงขลา 90100 โทร. 0 7433 3582 โทรสาร 0 7433 3502	รับสัญญาณดาวเทียม จากวิทยุ มก. กรุงเทพฯ
4	1404	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา (สวท.สงขลา)	ถ.สงขลา-เกาะยอ ต.พะวง อ.เมือง สงขลา 90000 โทร. 0 7433 3220-1 โทรสาร 0 7433 3555	ถ่ายทอดรายการจากสถานีแม่ข่าย สวท. : กทม.
5	1431	สถานีวิทยุเสียงจากทหารเรือ 6 สงขลา (สทร.6 สงขลา)	ถ.ทะเลหลวง ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา 90000 โทร. 0 7431 1451-5 ต่อ 2769 โทรสาร 0 7431 1722	บริษัท เค.ซี.เอส. แอ็ดเวอร์ไทซิ่ง จำกัด : กทม.

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	คลื่นความถี่	หน่วยงานต้นสังกัด	สถานที่ตั้ง	ผู้รับผิดชอบ
6	1521	สถานีวิทยุกระจายเสียง ทหารอากาศ 011 สงขลา (ทอ.011 สงขลา)	กองบิน 56 ถ.ชูพันธ์ อ. คลองหอยโข่ง จ.สงขลา 90115 โทร. 0 7425 1222 โทรสาร 0 7425 1222	บริษัท อรุณเรดิ โอ มีเดีย จำกัด : กทม.

พบว่า การสื่อสารระหว่างกลุ่มคนจากภายนอกและภายในพื้นที่จังหวัดสงขลา ผ่านสื่อมาได้ทุกประเภท รวมทั้งการสื่อสารระหว่างกลุ่มคนในพื้นที่จังหวัดสงขลาด้วยตนเอง แต่สื่อที่นับว่าเป็นสื่อสำคัญและเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเริ่มก่อตัวของประชาคมสงขลา โดยนำเสนอเรื่องราวของชุมชนอย่างต่อเนื่องรวดเร็ว จนก่อให้เกิด การรวมกลุ่มกันเป็นประชาคมสงขลา

สื่อประเภทวิทยุ ที่มีที่ทำการของสถานีวิทยุกระจายเสียง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา จำนวน 15 แห่ง ประกอบด้วยการกระจายเสียงด้วยระบบ FM. จำนวน 9 แห่ง และระบบ AM จำนวน 6 แห่ง เป็นสื่อที่มีธรรมชาติในการนำเสนอ ที่เป็นผลดีต่อการเป็นเครื่องมือสื่อสารในประชาคมสงขลา ดังนี้

(1) เป็นสื่อราคาถูกรับฟังได้ง่าย และสามารถนำเสนอข้อมูลแบบซ้ำๆ และบ่อยๆ ได้ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติ จังหวัดสงขลา ประจำปี พ.ศ. 2543 พบว่า ในพื้นที่จังหวัดสงขลา มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 331,600 ครัวเรือน และคาดว่า กวาร์้อยละ 90 เป็นครัวเรือนที่มีเครื่องรับวิทยุประจำครอบครัวอย่างน้อย 1 เครื่อง

(2) เป็นสื่อที่รับฟังได้ ในขณะที่สามารถทำงานอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันด้วย เช่น การกรีดยางในตอนเช้าตรู่ของชาวสวนยาง, การรับฟังในรถของผู้ทำงานในเขตเมือง การรับฟังของกลุ่มแม่บ้านที่รับฟังขณะทำงานบ้านหรือทำงานร่วมกันในชุมชนได้ เป็นต้น จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้รับฟัง ร้อยละ 40 ตอบว่าเวลาที่เหมาะสมในการรับฟังวิทยุคือ เวลาประมาณ 05.00 – 09.00 น.

(3) สถานที่ตั้งของสถานีวิทยุกระจายเสียง ทุกแห่งตั้งอยู่ในเขตเมือง ได้แก่ อำเภอสงขลาและอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการส่งกระจายเสียงไปโดยรอบ และสามารถรับฟังได้อย่างทั่วถึง ทั่วพื้นที่จังหวัดสงขลา สามารถรับฟังได้อย่างชัดเจน

(4) ความรวดเร็วในการนำเสนอทางสื่อวิทยุ สร้างความสนใจให้กับผู้ฟังได้นั้น ตัวผู้ดำเนินรายการ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกเป็นกันเอง มีเพื่อนคุย และผู้ฟังสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบแสดงความคิดเห็นได้โดยไม่ต้องเปิดเผยตัวเอง

สื่อประเภทวิทยุท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญต่อการบอกข่าวสาร ในการทำหน้าที่ของสื่อ ให้กับประชาคมสงขลาได้โดยตรง ในแง่ของความเร็ว ความสะดวกสบายในการรับฟัง รวมทั้ง การนำเสนอเรื่องราวในชุมชน เรื่องใกล้ตัว จึงกลายเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากขึ้นเป็นลำดับ

แต่พบว่า การรับสัมปทานการดำเนินการของวิทยุในจังหวัดสงขลา ทั้ง ระบบ FM และ AM นั้น ส่วนใหญ่เป็นการรับสัมปทานมาจากส่วนกลาง ดังนั้น ผู้ดำเนินธุรกิจวิทยุท้องถิ่นต้องเป็นผู้เช่าช่วงต่อ ด้วยราคาค่อนข้างแพง หรือมีรายการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นน้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนเวลาของการออกอากาศ และนับเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของรายการวิทยุเพื่อชุมชนในแง่ของทุนดำเนินการ

4.3.2 สื่อประเภทสถานีโทรทัศน์ที่มีสถานที่ตั้งอยู่เขตจังหวัดสงขลา จำนวน 1 แห่ง คือ

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 จังหวัดสงขลา กรมประชาสัมพันธ์ แพร่ภาพออกอากาศตั้งแต่เวลา 05.30 – 00.05 น. ของทุกวัน เวลาของการนำเสนอข่าวท้องถิ่นในจังหวัดสงขลาและข่าวในภาคใต้ แพร่ภาพออกอากาศในช่วงเวลา 14.30 – 17.30 น. เป็นเวลา 3 ชั่วโมง ทุกวันจันทร์-ศุกร์ หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 16.21 ดังนี้

14.30 น.	แจ้งรายการประจำวัน จาก สทท. 11 สงขลา
14.31 - 15.00 น.	ข่าวบ่าย 11 เสนอข่าวในจังหวัดสงขลา
15.01 – 16.00 น.	ข่าวทั่วแคว้นแดนใต้
16.01 – 16.30 น.	สารคดี
16.31 – 17.00 น.	หาดใหญ่วันนี้
17.01 – 17.30 น.	ข่าวท้องถิ่นภาคใต้

การออกอากาศในช่วงเวลาอื่น ๆ เป็นการถ่ายทอดสัญญาณจาก สทท.11 กรุงเทพมหานคร

หมายเหตุ ข้อมูลจากตารางการออกอากาศประจำเดือน มีนาคม 2543 ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 จังหวัดสงขลา

พบว่าสื่อประเภทโทรทัศน์ มีบทบาทน้อยมาก ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีการนำเสนอเพียง ร้อยละ 16.21 ของเวลาในการออกอากาศ ดังนั้นสื่อที่น่าจะมีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลให้กับประชาคมสงขลา จึงน่าจะเป็นสื่อวิทยุมากกว่าสื่อโทรทัศน์

4.3.3 สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ในจังหวัดสงขลา

จากการสำรวจพบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ประจำวันนั้น เป็นการรับสื่อสิ่งพิมพ์จากส่วนกลาง คือ หนังสือพิมพ์รายวัน ไม่ปรากฏสิ่งพิมพ์รายวันท้องถิ่น

สื่อสิ่งพิมพ์ในท้องถิ่น หมายถึง สื่อที่กล่าวถึงกิจกรรม, เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยมีทั้งภาคเอกชนและหน่วยราชการเป็นผู้จัดทำขึ้น ได้แก่

(1) หนังสือพิมพ์ไทยแหลมทอง จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี 2514 ประเภทรายสัปดาห์ ราคาฉบับละ 15 บาท นายปัญญาพาร์ วิริยะกุล เป็นบรรณาธิการ เจ้าของ-ผู้พิมพ์โฆษณา สำนักงานตั้งอยู่เลขที่ 166 / 3 ถ.ประสานอุทิศ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โทร. 0 7424 4677

(2) หนังสือพิมพ์มติไทย จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี 2536 ประเภทรายเดือน ฉบับละ 20 บาท นายอนันต์ จันทร์รัตน์ เป็นเจ้าของ บรรณาธิการ สำนักพิมพ์ตั้งอยู่ที่ 93 ถ.ทุ่งเสลา 2 ซอย 5 อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โทร. 0 7426 1663

(3) หนังสือพิมพ์โพกัสภาคใต้ จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี 2540 ประเภทรายสัปดาห์ ราคาฉบับละ 15 บาท นายประสาน สุกใส เป็นบรรณาธิการบริหาร สำนักงานตั้งอยู่ที่ 22 ถ.เพชรเกษม ซอย 15 ต.หาดใหญ่ จ.สงขลา โทร. 0 7446 4423-4

หมายเหตุ หนังสือพิมพ์ฉบับนี้เดิมชื่อ โพกัสสงขลา เป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่เสนอเรื่องราวของจังหวัดสงขลา ต่อมาเมื่อมีนโยบายขยายด้านการตลาดให้รองรับได้ทั่วประเทศ จึงเปลี่ยนชื่อเมื่อต้นปี 2545 แต่ยังคงเนื้อหาของจังหวัดสงขลาไว้ราวร้อยละ 50

(4) หนังสือพิมพ์สมิหราไทมส์ จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี 2545 ประเภทรายปักษ์ ราคาฉบับละ 10 บาท นายสัมฤทธิ์ บุญรัตน์ บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา สำนักงานอยู่ที่ 41 ถ.คลองเรียน 2 อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โทร. 0 7423 1712

(5) “กัญชรสาร” เอกสารเผยแพร่กิจการเทศบาลนครหาดใหญ่ จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี 2540 ประเภทรายเดือน แจกฟรีสำหรับผู้สนใจ จัดทำโดยกองงานประชาสัมพันธ์เทศบาลนครหาดใหญ่ โทร. 0 7424 4777

(6) สาร “สมิหรา” เอกสารเผยแพร่กิจการเทศบาลนครสงขลา จัดพิมพ์ขึ้นตามวาระพิเศษ แจกฟรีสำหรับผู้สนใจ จัดทำโดยกองงานประชาสัมพันธ์ เทศบาลนครสงขลา โทร. 0 7431 1118

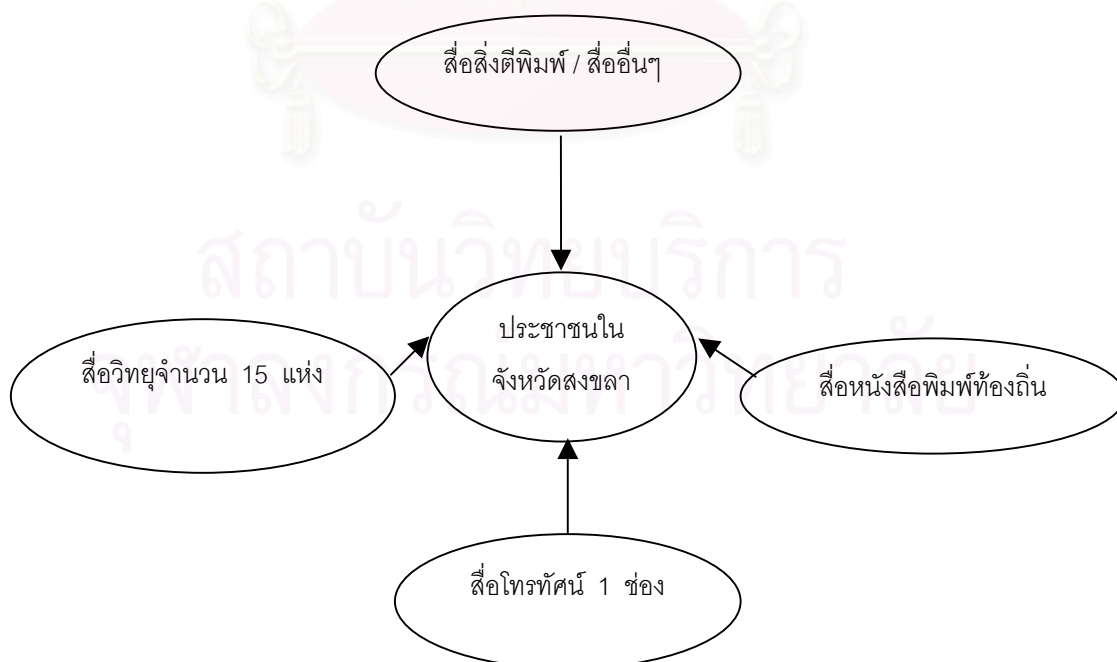
นอกจากนี้ยังมีสิ่งพิมพ์ที่จัดทำขึ้นจากหลายหน่วยงาน ตามโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น หน่วยงานราชการ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ที่เป็นสื่อในการบอกกล่าวกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสงขลา

พบว่าสื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่นประเภทรายวัน ในจังหวัดสงขลา ไม่ปรากฏเลย ดังนั้นทำให้ประชาชนรับข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นประเภทรายวันนั้น สามารถรับฟังได้จากสื่อวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำเสนอข่าวสารด้วยความรวดเร็วกว่า

สื่อประเภทสิ่งตีพิมพ์ จะสามารถให้รายละเอียดได้อย่างครบถ้วน และสามารถเก็บไว้อ้างอิงได้ ดังนั้นสื่อประเภทวิทยุจึงเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนชาวสงขลาได้รวดเร็วกว่าสื่อประเภทสิ่งตีพิมพ์

นอกจากนี้ยังมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเภท เว็บไซต์ ที่ใช้ในการร้องเรียนข้อเดือดร้อนของประชาชน ชาวสงขลา เช่น www.2hatyai.com , www.songkhlaonline.com เป็นต้น

แผนภูมิที่ 5 แสดงการสื่อสารในจังหวัดสงขลา

สื่อในจังหวัดสงขลา พบว่ามีครบทุกประเภทสื่อ ได้แก่ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่ออื่นๆ แต่มักจะมีข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาในการนำเสนอ ซึ่งมักจะเป็นเรื่องของความบันเทิง ข้อมูลจากส่วนกลาง โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นนำเสนอค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะสื่อประเภทวิทยุ และโทรทัศน์ ส่วนสื่อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นยังขาดความรวดเร็ว ฉับไว ในการนำเสนอ เพราะเป็นหนังสือเฉพาะกิจที่จัดทำขึ้นเฉพาะกิจกรรมหรือข่าวสารเฉพาะขึ้นเท่านั้น

พบว่า โครงสร้างของการสื่อสารในจังหวัดสงขลา มีข้อจำกัดในการนำเสนอข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและมีสำนึกสาธารณะร่วมกัน เพราะสื่อมีบทบาทและอิทธิพลต่อผู้รับสารในการเข้ามามีส่วนร่วมจนก่อเกิดประชาคม

และจากข้อมูลของงานวิจัย พบว่า การก่อเกิดประชาคมสงขลาเกิดขึ้นจากสื่อบุคคลที่เป็นกลุ่มบุคคลแกนนำ โดยมีลักษณะของความเป็นประชาคมในมิติแนวคิดเรื่องประชาคมในบางด้าน ซึ่งได้แก่

- 1 ด้านการมีทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการไว้น้ำใจเชื่อใจกันฉันพี่น้อง ในฐานะคนสงขลาโดยกำเนิดด้วยกัน
- 2 การมีสำนึกสาธารณะ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปแบบของการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับจังหวัดสงขลาาร่วมกัน
- 3 การมีกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนด้วยการมีกิจกรรม เช่น กิจกรรมเวทีโลก สดใสในบ้านเกิด
- 4 การแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน โดยมีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดนโยบาย เช่น การจัดสรรงบประมาณเพื่อเส้นทางจักรยาน
- 5 การมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและร่วมแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมที่ประชาคมจัดขึ้น

อย่างไรก็ดี พบว่าการก่อเกิดประชาคมสงขลา ยังขาดบางแง่มุม ในบางมิติแนวคิดเรื่องประชาคม อันได้แก่ ความหลากหลายของกลุ่มผู้นำ ซึ่งควรกระจายกลุ่มไปยังกลุ่มต่าง ๆ เช่น ตัวแทนภาครัฐ ด้านวัยวุฒิ คุณวุฒิ เพื่อให้มีวิสัยทัศน์มองหาสิ่งดี ๆ ริเริ่มต่อชุมชนต่อไป

บทที่ 5

การดำเนินการและทัศนะของผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา

การศึกษาเรื่องบทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลาฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากิจการดำเนินการของรายการวิทยุเพื่อชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ ของการดำเนินการจนถึงปัจจุบัน ในประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

- 5.1 การก่อเกิดรายการวิทยุเพื่อชุมชน เงินทุนในการดำเนินการ และพัฒนาการของผู้ส่งสาร
- 5.2 รูปแบบเนื้อหาในการนำเสนอ
- 5.3 ทัศนะของผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา
- 5.4 อุปสรรคและปัญหาของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยประชาคมสงขลา

5.1 การก่อเกิดรายการวิทยุเพื่อชุมชน เงินทุนในการดำเนินการและพัฒนาการของผู้ส่งสาร

5.1.1 การก่อเกิดรายการวิทยุเพื่อชุมชน

การเริ่มต้นของการเกิดรายการวิทยุเพื่อชุมชนนั้น เกิดจากบุคคลแกนนำของประชาคมสงขลา คือ คุณพรพรนิภา โสติพิพันธุ์ ซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน และมีประสบการณ์ในการใช้สื่อการเรียนการสอน คุณพรพรนิภาฯ ได้รับแรงจูงใจจากโครงการรักเจ้าพระยากับตาวีเศษ ที่จัดขึ้นที่กรุงเทพมหานคร แต่ที่จังหวัดสงขลาบ้านเกิดนั้นมีทะเลสาบสงขลา รวมทั้งในปี พ.ศ. 2532 กลุ่มนักพัฒนาเอกชน นำโดยคุณบรรจง นะแส ได้ทำการศึกษาปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของทะเลสาบสงขลา ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งในจังหวัดสงขลา และจากส่วนกลางในการฟื้นฟูดูแลทะเลสาบ

ในปี พ.ศ. 2534 จากจุดที่มองเห็นการมีความรู้สึกร่วม รักถิ่น ผูกพันกับทะเลสาบสงขลา จึงทำให้คุณพรพรนิภาฯ รวบรวมเงินทุนส่วนตัว และจากญาติมิตร นำมาผลิตสารคดีสั้นขนาดใหญ่เกิน 5 นาที โดยมีเนื้อหาของทะเลสาบสงขลาเป็นศูนย์กลางในการนำเสนอ เช่น ลำน้ำสายต่างๆ ที่ไหลมาบรรจบกันที่ทะเลสาบ , ขนาดพื้นที่ทะเลสาบ และขนาดพื้นที่ทำกินโดยรอบ , ประมงพื้นบ้านที่หาปลาในทะเลสาบเลี้ยงชีพ , จำนวนปลา จำนวนพันธุ์ปลาชนิดต่างๆ , คุณภาพน้ำ

ในทะเลสาบ , การรณรงค์ไม่ทิ้งของเสีย น้ำเสียลงทะเลสาบ และทัศนียภาพอันสวยงาม อันเป็นที่
ขึ้นชื่อของจังหวัดสงขลา

พบว่าในยุคแรกๆ ของการจัดทำสารคดีนั้น จะใช้ออกอากาศในสถานีวิทยุที่มีสถานีทำ
การตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลาหมุนเวียนเปลี่ยนไปหลายคลื่นความถี่ เพราะมีข้อจำกัดในการซื้อเวลา
การออกอากาศภายใต้งบประมาณส่วนตัว และพบว่ามี การนำเสนอข้อมูลของการจัดกิจกรรมเวที
โลกสดใสในบ้านเกิด ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2534 และ 2535 ตามลำดับ

5.1.2 เงินทุนในการดำเนินการ

ในปี พ.ศ. 2536 กลุ่มแกนนำของประชาคมสงขลา มีการพูดคุยกันถึงเรื่องเงินทุน
สนับสนุนในการจัดกิจกรรม เวทีโลกสดใสในบ้านเกิด ซึ่งที่ผ่านมาสองครั้งนั้น ใช้ทุนดำเนินการไม่
มากนัก ซึ่งเป็นเงินสนับสนุนมาจากบุคคลในกลุ่มแกนนำ แต่การดำเนินการในอนาคตจำเป็นต้องมี
ทุนมารองรับอย่างจริงจัง รวมทั้งการใช้สื่อวิทยุที่เป็นเครื่องมือสื่อสารไปยังกลุ่มผู้รับฟังในจังหวัด
สงขลา ก็ควรมีแนวทางในการดำเนินการในอนาคตไว้เช่นกัน

บุคคลกลุ่มแกนนำจึงเห็นชอบที่จะให้มีการจัดตั้งมูลนิธิรักบ้านเกิด (เดิมเป็นกองทุนรัก
บ้านเกิด) ระดมทุนจากสมาชิกประชาคมสงขลา และประชาชนทั่วไป มูลนิธิรักบ้านเกิดจัดสรรงบประมาณ
ในการสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกเครือข่ายในประชาคมสงขลา ผ่านไปยังกลุ่มที่เป็น
แกนนำในการจัดกิจกรรมขึ้นในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยมีคุณพรพรนิภา ดำรงตำแหน่งเป็น เลขา
นุกรมูลนิธิรักบ้านเกิด นับตั้งแต่การก่อตั้งในปี 2536 เป็นต้นมา

เมื่อได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิรักบ้านเกิดในปี พ.ศ. 2536 ด้านการดำเนินการด้าน
สื่อวิทยุ คุณพรพรนิภา บุคคลแกนนำของประชาคม จึงปรับรูปแบบในการนำเสนอจากสารคดีสั้น
ขนาดไม่เกิน 5 นาที มาเป็นรายการประเภทสนทนา 30 นาที ออกอากาศครั้งแรกที่สถานีวิทยุ
เสียงจากทหารเรือ FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต ทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลาประมาณ 80.30 – 09.00 น.
ชื่อรายการว่า “เช้าวันนี้” โดยเน้นประเด็นในการนำเสนอ คือ ข้อมูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน
จังหวัดสงขลา รายการดังกล่าวออกอากาศต่อเนื่องจนมาถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2539 หลังจากที่มีการเปิดเวที หาความหมายของคำว่าประชาคมร่วมกัน ระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน จนในที่สุดภาครัฐไม่ได้เข้ามาบีบบังคับในประชาคมสงขลา กลุ่มแกนนำ จัดให้มีศูนย์กลางการประสานงานที่ชัดเจนมากขึ้นที่ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา จึงมีการซื้อเวลา ออกอากาศเพิ่มขึ้นอีกสองรายการ คือ รายการสงขลาสนทนา ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 09.00 – 12.00 น. ทางสถานีวิทยุเสียงจากทหารเรือ FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต และรายการดูบ้านแลเมือง ทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 18.30 – 19.00 น. ทางสถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย FM 96.5 เมกกะเฮิร์ต

สำหรับรายการดูบ้านแลเมืองนี้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 ได้รับอนุมัติการจัดสรรเวลาให้ จากองค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย โดยไม่มีค่าใช้จ่ายในการซื้อเวลา อันเป็นนโยบายนำร่อง เรื่องการปฏิรูปสื่อให้สอดคล้องกับมาตรา 40 แต่เหตุผลทางพาณิชย์ของการจัดสรรคลื่นตามสัมปทาน ทำให้เวลาของการออกอากาศรายการดูบ้านแลเมืองถูกปรับเวลาออกอากาศไปเป็นเวลา 20.30 – 21.00 น.

ในปี พ.ศ. 2539 เช่นกัน บุคคลแกนนำของประชาคมสงขลา คือ คุณพรณิภาฯ ใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการขอรับทุนสนับสนุนด้านการจัดกิจกรรมของประชาคมสงขลา และทุนดำเนินการสำหรับรายการวิทยุเพื่อชุมชนทั้งสามรายการ คือ เช้าวันนี้ สงขลาสนทนา และดูบ้านแลเมือง จากบริษัท ยูโนแคล (ประเทศไทย) จำกัด และมูลนิธิฟรีดิช เนามัน โดยมีเงื่อนไขว่า จะไม่มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เชิงพาณิชย์ในรายการวิทยุเพื่อชุมชน ผู้สนับสนุนไม่มีสิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมกับประเด็น หรือข้อมูลในการนำเสนอ ผู้จัดหรือผู้ดำเนินรายการมีคำกล่าวขอขอบคุณในรายการวิทยุเพื่อชุมชนได้เท่านั้น การสนับสนุนของทั้งบริษัท ยูโนแคล (ประเทศไทย) จำกัด และมูลนิธิฟรีดิช เนามัน ยังคงให้การสนับสนุนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

พบว่า การสนับสนุนทุนดำเนินการจากภายนอกประชาคม นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการเป็นสื่อกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน แต่แนวคิดของทั้งการเกิดประชาคมและแนวคิดเรื่องวิทยุเพื่อชุมชน พบว่าเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีสำนึกสาธารณะร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน ให้ประโยชน์ตกแก่สมาชิก แนวคิดดังกล่าวไม่พบข้อมูลในลักษณะของการร่วมสนับสนุนทุนดำเนินการโดยชุมชนจนเกิดประชาคมและวิทยุเพื่อชุมชนเลย

5.1.3 พัฒนาการของผู้ส่งสาร

การนำเสนอรายการวิทยุเพื่อชุมชน ในรอบ 7 ปีที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่องนั้น พบว่า มีพัฒนาการที่น่าสนใจด้านพัฒนาการด้านผู้ส่งสาร อันได้แก่ บุคคลกลุ่มแกนนำในการดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชน คือ

5.1.3.1 ผู้ดำเนินรายการ

ผู้ดำเนินรายการมีอิสระอย่างเต็มที่ในการเลือกประเด็นนำเสนอ พบว่านอกเหนือจากบุคคลแกนนำในการดำเนินรายการวิทยุอย่างคุณพรณีภาฯ แล้ว ยังมีกลุ่มบุคคลในประชาคมสงขลาหมุนเวียนมาเป็นผู้ดำเนินรายการอยู่เสมอ โดยเฉพาะรายการดูบ้านแลเมือง และสงขลาสนทนา ยกเว้นรายการเช้าวันนี้ ซึ่งคุณพรณีภาฯ รับเป็นผู้ดำเนินรายการเพียงคนเดียว

พบว่า ข้อมูลในการนำเสนอในรายการวิทยุเพื่อชุมชนทั้งสามรายการนั้น ผู้ดำเนินรายการมีอิสระในการเลือกข้อมูลนำเสนอ โดยมีขอบข่ายของข้อมูลว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับจังหวัดสงขลา มิได้มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการ หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปมีส่วนร่วมในการนำเสนอแต่ประการใด จึงขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

5.1.3.2 การใช้ภาษากลางในการนำเสนอ

วิธีการในการนำเสนอคือ การสนทนา ด้วยภาษากลางไม่ใช่ภาษาถิ่น เพราะเห็นว่า สงขลาเป็นเมืองใหญ่ มีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงอยากสื่อสารให้เป็นที่เข้าใจโดยที่ชาวสงขลาโดยกำเนิดก็สามารถรับฟังได้อย่างเข้าใจภาษากลางอยู่แล้ว

“ ภาษากลางเป็นสื่อที่คิดว่าสามารถ รับฟังได้โดยสะดวกอยู่แล้ว การดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชนของกลุ่มประชาคมสงขลา จึงใช้ภาษากลาง และคิดว่าไม่มีปัญหาต่อการรับฟังแน่นอน ” (พรณีภา โสติพิพันธุ์ , สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2544)

พบว่าภาษาที่ใช้ในการนำเสนอไม่เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงสื่อของผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา ผู้ดำเนินรายการพยายามใช้ภาษาที่ง่ายต่อความเข้าใจ และใช้ความ

รู้สึกร่วม ความเป็นกันเองในการนำเสนอ ส่งผลให้ผู้ฟังรู้สึกได้ถึงการมีส่วนร่วม ในลักษณะของความใกล้ชิด เป็นเรื่องข้อมูลใกล้ตัวที่อาจส่งผลกระทบต่อตนเองได้

5.1.3.3 โอกาสในการฝึกทักษะใหม่ๆ

บุคคลแกนนำหลักอย่างคุณพรธนิภา โสทธิพันธุ์ มีโอกาสไปเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอในฐานะตัวแทนของประชาคมสงขลา เช่นการร่วมเป็นวิทยากร การศึกษาอบรมวิทยากรกระบวนการ , การเข้าร่วมอบรมภาคปฏิบัติ ผู้สื่อข่าววิทยุอาวูโส , การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหน่วยงานสื่อของรัฐ อาทิ กรมประชาสัมพันธ์สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย , กรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นโอกาสให้แกนนำหลักได้ฝึกฝนพัฒนาการในฐานะผู้ส่งสาร ให้การดำเนินรายการเป็นไปอย่างน่าชวนติดตามของผู้ฟัง

ส่วนสมาชิกในกลุ่มประชาคมสงขลา นั้น บางคนได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมตามโครงการต่าง ๆ บ้างเป็นครั้งคราว โดยบุคคลแกนนำหลักจะเป็นผู้นำความรู้ใหม่ ๆ จากการอบรมมาถ่ายทอดให้ฟัง ในลักษณะของการเล่าสู่กันฟัง

อย่างไรก็ตาม ตามข้อบังคับของกรมประชาสัมพันธ์เรื่องของกฎเกณฑ์ที่กำหนดให้ผู้ดำเนินรายการวิทยุทุกคนต้องมีใบผู้ประกาศนั้น พบว่ากลุ่มบุคคลแกนนำของประชาคมสงขลาที่เข้ามาร่วมดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชน ไม่มีใบผู้ประกาศเลย ยกเว้นคุณพรธนิภา ที่สอบผ่านเกณฑ์มาตรฐานของผู้ดำเนินรายการแล้ว เพราะผู้ดำเนินรายการส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครที่เข้ามาเป็นสมาชิกประชาคมสงขลา และมีงานประจำทำอยู่แล้ว และคิดว่าการมีใบผู้ประกาศนั้นมีความสำคัญน้อยกว่าเนื้อหาความรู้ และสติปัญญาที่มีจิตสำนึกร่วมของชุมชน

พัฒนาการของผู้ส่งสารด้านโอกาสในการฝึกทักษะในการนำเสนอ ก็มีความสำคัญที่จะเพิ่มความต้องการการรับฟังข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชน อันเป็นการสร้างความมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

พบว่า การก่อเกิดรายการวิทยุเพื่อชุมชน เกิดขึ้นจากความสนใจส่วนบุคคล มิใช่เกิดจากความต้องการของชุมชน และเงินทุนในการดำเนินการก็มิได้รับการสนับสนุนมาจากชุมชน แต่เป็นการสนับสนุนจากกลุ่มบุคคล กลุ่มธุรกิจภาคเอกชน กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนจากต่างประเทศ ตลอดจนการพัฒนาการของผู้ส่งสารส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัคร จึงยังไม่ผ่านเกณฑ์

มาตรฐานในการเป็นผู้นำเสนอ พบได้จากทัศนะของกลุ่มตัวอย่างผู้รับฟังร้อยละ 68 ตอบว่า ผู้ดำเนินรายการควรปรับปรุงเรื่องเทคนิคนำเสนอให้เร้าใจน่าติดตามมากขึ้น

5.2 รูปแบบเนื้อหาในการนำเสนอ

เนื่องจากมีข้อจำกัดของการจัดเก็บด้านเอกสารอ้างอิงข้อมูล รูปแบบเนื้อหาในการนำเสนอในรายการวิทยุเพื่อชุมชนในรอบ 7 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2536 – 2542) ผู้วิจัยจึงทำการเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเทปรายการวิทยุเพื่อชุมชน ระหว่างเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2544 โดยมีรายการทั้งสามรายการ ได้แก่ เช้าวันนี้ สงขลาสนทนา และดูบ้านแลเมือง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- 5.2.1 รายการเช้าวันนี้ ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เสียงจากทหารเรือ จังหวัดสงขลา รัศมีการรับฟังประมาณ 200 กิโลเมตร ระบบ FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต ทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา ประมาณ 08.30 - 09.00 น.
- 5.2.2 รายการสงขลาสนทนา ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เสียงจากทหารเรือ จังหวัดสงขลา รัศมีการรับฟังประมาณ 200 กิโลเมตร ระบบ FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต ทุกวันอาทิตย์ เวลา ประมาณ 09.00 - 12.00 น.
- 5.2.3 รายการดูบ้านแลเมือง ออกอากาศทางสถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา รัศมีการรับฟังประมาณ 200 กิโลเมตร ระบบ FM 96.5 เมกกะเฮิร์ต ทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา ประมาณ 20.10 - 20.30 น.

โดยมีประเด็นเสนอเป็นกลุ่มประเภทข้อมูล ดังนี้

- 1 เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา
- 2 เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้น ทั่ว ๆ ไป

5.2.1 รายการเข้าวันนี้

ผู้ดำเนินรายการ	คุณพรธนิภา โสติพิพันธุ์
ประเภทสื่อ	สื่อวิทยุกระจายเสียง เสียงจากทหารเรือ ระบบ FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต รัศมีการรับฟังประมาณ 200 กิโลเมตร
วันเวลาออกอากาศ	ทุกวันจันทร์ - ศุกร์ เวลาประมาณ 08.30 - 09.00 น.
รูปแบบการนำเสนอ	สนทนาแบบมีสาระ สลับเพลงครั้งละราว 2 - 3 เพลง ประเภท เพลงฟังสบาย
ผู้สนับสนุน	โครงการมิตรภาพสู่ท้องถิ่น และบริษัทยูโนแคล (ประเทศไทย) จำกัด ไม่มีสปอตโฆษณาสินค้า เป็นการกล่าวขอบคุณโดย ผู้ดำเนินรายการ
ระยะเวลาดำเนินงาน	ตั้งแต่ปี 2536 เป็นต้นมา

สรุปสาระสำคัญของประเด็นที่นำเสนอในรายการเข้าวันนี้ ประจำเดือนตุลาคม - ธันวาคม 2544 มีดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการ เข้าวันนี้ ระหว่างเดือน ตุลาคม - ธันวาคม 2544

เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
1	กรณีศึกษาเรื่องน้ำท่วมขนาดใหญ่ในปี 2543 ซึ่งเป็นช่วงใกล้ๆ เดือนนี้ของปีที่แล้ว โดยมีแขกรับเชิญมาร่วมสนทนาในลักษณะสัมภาษณ์สดและเป็นเทปเสียงมาเปิดในรายการ ได้แก่ ดร.อุทัย ดุลยเกษม ผู้เชี่ยวชาญเรื่องระบบนิเวศวิทยา, ดร.ชัยยศ บุญญาภิจ รองประธานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, ดร.สมบุญรณ์ พรพิเนตพงษ์ และอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เฝ้า
2	ข้อมูลเรื่องภัยธรรมชาติของประเทศต่างๆ ภัยที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ ทางเดินของน้ำที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา จำนวนเปอร์เซ็นต์ป่าไม้ในจังหวัดสงขลาที่เหลืออยู่เพียง 8% ของพื้นที่จังหวัดสงขลา
3	เชิญชวนเด็กๆ เข้าร่วมกิจกรรมช่วงปิดเทอม ฝึกฝนละครเพื่อการพัฒนา กับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิโรฒ วิทยาเขตหาดใหญ่

ตารางที่ 4 (ต่อ)

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
4	มีหนังสือ “วาระสังคมกับสันติวิธีในสังคม” แจกให้แก่ผู้ฟัง โดยแจ้งความจำนงไปที่ ตู้ไปณ. 11 ตำบลพะวง จังหวัดสงขลา
5	กิจกรรมของโรงเรียนบ้านควนซี้แวด อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ที่ร่วมกับชุมชนการจัดตลาดนัดภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนวิเชียรชม
6	เว็บไซต์เพื่อข้อมูลป้องกันน้ำท่วม www.hadyaicity.com
7	งานแสดงคอนเสิร์ตของพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ ชุด จากนกเขาไฟถึงบินหลาดง รายได้เพื่อวารสารทักษิณคดีศึกษา
8	โครงการ Home Stay ที่ชุมชนบ้านคลองหอยโข่ง
9	เชิญชวนให้รับชมรายการทรงสถานการณ์ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ตอน เล่าเรื่องวิทยุเพื่อชุมชน คืนวันที่ 18 พฤศจิกายน 2544
10	ปัญหาเสพติดในชุมชนกับเด็กและเยาวชน
11	เชิญชวนให้มาเรียนศิลปะช่างสิบหมู่ และร่วมเรียนรู้กับกลุ่มร้องลายไทย ณ ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา
12	เชิญชวนเข้าร่วมแข่งขันจักรยานกับชมรมรักษัจักรยานสงขลา
13	เชิญชวนเข้าร่วมฟังงานสัมมนาวิทยาลัยวันศุกร์ ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิโรฒ วิทยาเขตหาดใหญ่
14	กิจกรรมการฝึกอาชีพของเยาวชนในชุมชนเก้าเส้ง เช่น ทำเสื่อมัด ของที่ระลึกขายเพื่อเป็นรายได้พิเศษ เชิญชวนผู้ใหญ่ใจดีอุดหนุนให้กำลังใจเด็กๆ
15	จัดกิจกรรมเวทีสิทธิเด็ก เนื่องในวันที่ 20 พฤศจิกายน เป็นวันรำลึกอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มีการตั้งวงสนทนา และมีการจัดกิจกรรมจากครูประวิทย์ สงคราม, กลุ่มฝันละมัย วัลละมุน, เด็กไทยหัวใจไท, กลุ่มต้นกล้าสื่อ วิทยากรในวงสนทนา ได้แก่ ครูรัชนี้ ธงไชย, คุณสุมนา จรุงโรจน์ จากสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก, อาจารย์สุภาพ อินทร์ทองคง จากมหาวิทยาลัยทักษิณ, คุณวันชัย บุญทอง จากศูนย์พลเมืองเด็กสงขลา, คุณพิชญา แก้วขาว นักพัฒนาองค์กรเอกชน, คุณสมจิตร ฟุ้งทศธรรม, พ.ต.อ.(หญิง)ประภาพร โรจนหัสติน
16	ข้อมูลจากวารสารแลได้ที่กล่าวถึงวิทยุเพื่อชุมชน, การปฏิรูปสื่อตามมาตรา 40 และการจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับประชาชนร้อยละ 20
17	การสืบสานศิลปะไทยที่ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา
18	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอันฟุ่มเฟือยของชาวเมือง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
19	ประชาสัมพันธ์งานวิทยาลัยวันศุกร์ครั้งที่ 100 ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตหาดใหญ่
20	องค์การ UNESCO กล่าวถึงการมีวิทยุเพื่อชุมชนนั้นเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตย
21	สรุปผลการประชุมของสมาคมวิทยุเพื่อชุมชนโลก หรือ AMARC ซึ่งมีสมาชิก 106 ประเทศ มีสถานีราว 3,000 แห่งทั่วโลก ประชุมเมื่อปี 2538 ข้อสรุป คือ วิทยุเพื่อชุมชนเป็นวิทยุประเภทไม่แสวงหากำไร มีรัศมีการรับฟัง 1 กิโลเมตร และมีชุมชนเป็นผู้สนับสนุน ตัวอย่างวิทยุเพื่อชุมชนในประเทศฟิลิปปินส์และอินเดีย
22	การเข้าร่วมเวทีสัมมนาที่สำนักงานพัฒนาองค์กรชุมชน และกำหนดให้วันที่ 20 ธันวาคม เป็นวันดีโดยวิทยุเพื่อชุมชน
23	นิทรรศการโซวีตศิลปะไทยของกลุ่มร่องลายไทย จัดขึ้นที่ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา นายยงยุทธ แสงจันทร์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา เป็นประธานเปิดงานแสดงระหว่าง 14 ธ.ค. 44 – 15 ม.ค. 45
24	เชิญชวนเข้าร่วมวิทยาลัยวันศุกร์ ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิโรฒ วิทยาเขตหาดใหญ่
25	การเชิญชวนไปเยี่ยมและอุดหนุนสินค้าหัตถกรรมไทย ที่ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา เป็นของขวัญปีใหม่

ตารางที่ 5 แสดงประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการ เข้าวันนี้ เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นทุกๆ ไป
ระหว่างเดือน ตุลาคม – ธันวาคม 2544

เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นทุกๆ ไป

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
1	ชีวิตของช่างไทย และภาพยนตร์ประวัติศาสตร์สุริโยทัย
2	โครงการปฏิรูประบบสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกคน
3	เล่าเรื่องวันที่ 24 ตุลาคม ของทุกปี เป็นวันสหประชาชาติ
4	การประหยัดพลังงาน ประหยัดไฟฟ้า เครื่องไฟฟ้าที่กินไฟมากที่สุด คือ เครื่องทำน้ำอุ่น เครื่องปรับอากาศ เตารีด ไดร์เป่าผม
5	เด็กกับสงครามกลางเมือง ความเดือดร้อนอดอยาก ที่เกิดขึ้นจากฝีมือผู้ใหญ่

ตารางที่ 5 (ต่อ)

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
6	เล่าถึงประสบการณ์การเดินทางไปประเทศนิวซีแลนด์ เปรียบเทียบพลเมืองเกาะ กับนกบินหลา
7	ความสำคัญของอาหารเข้ากับเด็กนักเรียน การบริหารจัดการทุนอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียน
8	การจัดระเบียบสังคม ช่างนิสิตหญิงปี 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถูกคนร้ายคลั่งยาบ้าฆ่า
9	เพลงพระราชนิพนธ์
10	ฉลอง 100 ปี ปรีดี พนมยงค์ และ 10 ธันวาคม เป็นวันสิทธิมนุษยชนสากล วันรัฐธรรมนูญ
11	สิทธิ เสรีภาพ ของคนไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540
12	สถิติผู้หญิงถูกทำร้าย ชั่วโมงละ 1 คน
13	ประโยชน์และโทษของเว็บไซต์
14	ชาวเด็กอาชีวะยกพวกตีกัน และโฆษณาที่นิยมความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน อาจส่งผลให้เด็กและเยาวชนก้าวร้าวได้
15	กาแฟกับสุขภาพของคนดื่ม
16	การพนันบอลข้ามโลก
17	การทบทวนชีวิตก่อนข้ามปี
18	ส่งความสุขให้มิตรสหายด้วยไดอารี่และ ส.ค.ส. ของมูลนิธิเด็ก เพื่อสนับสนุนกิจกรรมสำหรับเด็ก ๆ

พบว่า ประเด็นในการนำเสนอ ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน คือ ตุลาคม – ธันวาคม 2544 ที่ประเด็นรวม 44 ประเด็น แบ่งเป็น เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา คิดเป็นร้อยละ 77 เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป ร้อยละ 23

ดังนั้น เนื้อหาในการนำเสนอ ในรายการวิทยุเพื่อชุมชน (รายการเช้าวันนี้) มีการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา ให้ผู้รับฟังได้ทราบข้อมูล อยู่ในระดับค่อนข้างมาก รายการวิทยุเพื่อชุมชนจังหวัดสงขลา ทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร โดยผู้ดำเนินรายการ มีอิสระในการเป็นผู้เลือกประเด็นในการนำเสนอในแต่ละวันที่รับหน้าที่หมุนเวียนมาดำเนินรายการ ข้อมูลดังกล่าวสามารถสร้างความมีส่วนร่วม การมีจิตสำนึกสาธารณะที่โยงความสัมพันธ์ไปสู่การที่รายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมสงขลา

5.2.2 รายการสงขลาสนทนา

ผู้ดำเนินรายการ	คุณพรธนิภา โสติพิพันธุ์, คุณธรรมศาสตร์ โสติพิพันธุ์, คุณเฉลิมพล เจริญรักษ์, คุณชูศักดิ์ จันทร์จุฬา และคุณศิริพล ส์จจาพันธ์
ประเภทสื่อ	สื่อวิทยุกระจายเสียง เสียงจากทหารเรือ ระบบ FM 94.5 เมกกะเฮิร์ต รัศมีการรับฟังประมาณ 200 กิโลเมตร
วันเวลาออกอากาศ	ทุกวันอาทิตย์ เวลาประมาณ 09.00 – 12.00 น.
รูปแบบการนำเสนอ	สนทนาแบบมีสาระ สลับเพลงคั่นรายการ ชั่วโมงละ 1-2 เพลง ประเภทเพลงฟังสบาย และเพลงเพื่อชีวิต แบ่งออกเป็น 3 ช่วงๆ ละ 1 ชั่วโมง กลุ่มเด็กๆ จากกลุ่มต้นกล้าสื่อรับดูแลชั่วโมงแรก และที่เหลือเป็นกลุ่มผู้ใหญ่
ผู้สนับสนุน	โครงการมิตรภาพสู่ท้องถิ่น, มูลนิธิพีวีทีช เนาแมน ไม่มีสปอตโฆษณาสินค้า เป็นการกล่าวขอบคุณโดยผู้ดำเนิน รายการ
ระยะเวลาดำเนินงาน	ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา

สรุปสาระสำคัญของประเด็นที่นำเสนอในรายการสงขลาสนทนา ประจำเดือนตุลาคม -
ธันวาคม 2544 มีดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการ สงขลาสนทนา เรื่องข้อมูลที่
เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา ระหว่างเดือน ตุลาคม – ธันวาคม 2544

เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
1	กิจกรรมเด็กๆ ในช่วงปิดเทอม เช่น ค่ายอนุรักษ์
2	การดำเนินชีวิตช่วงน้ำท่วม
3	สนทนากับครูสองคนถึงความฝันในวัยเด็ก ความสำคัญของครูที่เปรียบเสมือนวิศวกรของสังคม
4	การเรียนการสอนแบบใหม่ที่สอนให้เด็กรู้จักตัวเองและต้องการอะไร

ตารางที่ 6 (ต่อ)

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
5	ปัญหารักในวัยเรียน
6	ตัวอย่างของเด็กเยาวชนที่ติดยาเสพติด
7	คุยกับเด็กหญิงชุลีพร สุขกระจ่าง และเด็กหญิงณภัทร จิตมานะ ที่ได้มีโอกาสไปทัศนศึกษาที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี ได้พบเห็นเด็กนักเรียน 200 คน และครูพี่เลี้ยงที่ทุกคนเท่าเทียมกันหมด เด็กนักเรียนมีโอกาสเลือกเรียน และมีส่วนร่วมในขบวนการเรียนรู้ การตัดสินใจในทุกขั้นตอน
8	เชิญชวนเที่ยวชมงานหอศิลป์สยาม และแสดงภาพเขียน เรือหัวโพงล่องอ่าวบัวงาม ระหว่าง 16-22 พฤศจิกายน 2544
9	ประวัติของโคมไฟในอำเภอควนเนียง ที่จัดทำขึ้นเพื่อถวายเป็นหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2493
10	เชิญชมงานนิทรรศการวิชาการที่โรงเรียนบ้านห้วยโคน อำเภอรัตภูมิ
11	เชิญชวนเข้าเรียนรามโนราห์ ที่ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิโรฒ วิทยาเขตหาดใหญ่
12	กิจกรรมเดินป่าสันทราย ของเด็กนักเรียนชั้นประถมปีที่ 4-5 ของโรงเรียนบ้านปออิฐ การปลูกมะพร้าว น้ำหอม การทำประมด การเลี้ยงกิ้ง เลี้ยงเปิดไข่ การทำกะปิ
13	สัมภาษณ์อาจารย์สุทธิพงศ์ วงศ์วานิช อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านคลองค้ำ อำเภอควนเนียง ที่พยายามทำความเข้าใจแนวทางการปฏิรูปการศึกษา คือ การนำวิถีชาวบ้านมาเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน เช่น การทำขนมซั้ง ซึ่งทำจากใบไม้ ข้าวเหนียว กากมะพร้าว เชื่อกันว่าเป็นการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษชาวจีน มีลักษณะคล้ายบะจ่าง
14	การมีกิจกรรมของเยาวชนบุรุษ เยาวสตรี
15	ประโยชน์ของต้นตาลโตนด ที่มีประโยชน์ตั้งแต่รากจนถึงยอด
16	แนะนำชนวมิม น้ำพริกสมุนไพโร ไร่สารกันบูด ของ ป้าผิว คงสม ประธานกลุ่มแม่บ้านตำบลควรรู อำเภอรัตภูมิ ที่มี อบต.ควรรู ให้การสนับสนุน รวมทั้งมีเงินกองทุนหมู่บ้านมาช่วย ทำให้กลุ่มแม่บ้านเพิ่มรายได้และเพิ่มความสามัคคี
17	เล่าเรื่องความเป็นอยู่ของชาวประมง ชุมชนปากพะยูน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
18	การปลูกป่าชายเลน การรู้จักธรรมชาติเรื่องหอยเชอรี่ ต้นลำพู หิงห้อย ปลากระบอก ป่าไม้
19	เชิญชวนชี้จักรยานรักษาโรค
20	แจ้งถึงโครงการนำร่อง ซึ่งสงขลาเป็นจังหวัดแรกของประเทศไทยที่มีการสำรวจชุมชนที่มีอยู่ประมาณ 2,000-3,000 กลุ่ม ใน 122 ตำบล โดยเป็นการสำรวจเพื่อการพัฒนา ระบุปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไข ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ตารางที่ 6 (ต่อ)

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
21	คุยกับคุณรัฐศักดิ์ หนูเจริญ และเพื่อนๆ อีก 3 คน ซึ่งเป็นสมาชิกของศูนย์ส่งเสริมพลเมืองเด็ก ปัจจุบันเรียนภาควิชาการตลาดชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นกลุ่มที่ชอบเล่นดนตรี ใช้ชื่อว่า ภูษิตา รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
22	สัมภาษณ์คุณโอบนันทา วงศ์วิวัฒน์ เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิศุภนิมิต สาขาจังหวัดสงขลา จากการทำมาจัดตั้งสาขาที่จังหวัดสงขลาเมื่อ 7 ปีก่อน โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง เช่น มีการจัดตั้งแกนนำผู้ปกครอง 50 คน ใน 10 ชุมชน การส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน และการให้ทุนการศึกษาสำหรับเด็ก

ตารางที่ 7 แสดงประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการ สงขลาสนทนา เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นต่างๆ ไป ระหว่างเดือน ตุลาคม – ธันวาคม 2544

เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้น ทั่ว ๆ ไป

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
1	ความรู้จากสารานุกรม
2	โครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค
3	กองทุนหมู่บ้าน กองทุนละ 1 ล้านบาท บางแห่งเข้มแข็งเพราะบริหารจัดการดี บางแห่งอ่อนแอจนทะเลาะกัน
4	นิทานสอนใจ
5	พิษภัยของบุหรี่
6	เรื่องของอาหารเสริม
7	วิธีสร้าง 5 ส. สะอาด สะดวก สะอาด สุขลักษณะ สุขนิสัย
8	การยิ้มมี 3 แบบ ยิ้มเสแสร้ง ยิ้มจริงใจ ยิ้มเศร้า ยิ้มที่บ่งบอกถึงอารมณ์ควรยิ้มที่ตาด้วย
9	การเอาชนะใจตัวเองแล้วจะชนะทุกอย่างในโลก
10	การปฏิรูปทางการศึกษา
11	วันพ่อแห่งชาติ
12	ความเครียดของพ่อแม่ อาจดูแลลูกไม่ทั่วถึง และอาจส่งผลกระทบต่อมายังลูกได้จนอาจกลายเป็นปัญหาสังคม

ตารางที่ 7 (ต่อ)

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
13	ส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ เด็กๆ อยากได้น้ำใจ อยากได้ความรัก และส่งความปรารถนาดี ให้มีความสุข
14	สัมภาษณ์กลุ่มเด็กๆ บอกว่าชอบปีใหม่ไทย คือ วันสงกรานต์มากกว่าปีใหม่สากล เพราะสมาชิกครอบครัวอยู่พร้อมหน้าพร้อมตา และมีบรรยากาศสนุกสนานกว่า

พบว่า ประเด็นในการนำเสนอ ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน คือ ตุลาคม – ธันวาคม 2544 มีประเด็นรวม 36 ประเด็น แบ่งเป็น เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา คิดเป็นร้อยละ 61 เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป ร้อยละ 39

ดังนั้น เนื้อหาในการนำเสนอ ในรายการวิทยุเพื่อชุมชน (รายการสงขลาสนทนา) มีการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา ให้ผู้รับฟังได้ทราบข้อมูล อยู่ในระดับค่อนข้างมาก รายการวิทยุเพื่อชุมชนจังหวัดสงขลา ทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร โดยผู้ดำเนินรายการ มีอิสระในการเป็นผู้เลือกประเด็นในการนำเสนอในแต่ละวันที่รับหน้าที่หมุนเวียนมาดำเนินรายการ ข้อมูลดังกล่าวสามารถสร้างความมีส่วนร่วม การมีจิตสำนึกสาธารณะที่โยงความสัมพันธ์ไปสู่การที่รายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมสงขลา

5.2.3 รายการดูบ้านแลเมือง

ผู้ดำเนินรายการ	คุณพรธนิภา โสทธิพันธุ์, อาจารย์อัมพร ศรีประสิทธิ์, นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ, คุณอัญชลี ทองคง, อาจารย์ภาณุ พิทักษ์เฝ้า
ประเภทสื่อ	สื่อวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ระบบ FM 96.5 เมกกะเฮิร์ต (อสมท.) รัศมีการรับฟัง ประมาณ 200 กิโลเมตร
วันเวลาออกอากาศ	ระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2544 ออกอากาศทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลาประมาณ 20.10-20.30 น. ระหว่างเดือน ธันวาคม 2544 ออกอากาศทุกวันจันทร์-พุธ เวลาประมาณ 13.00-14.00 น.
รูปแบบการนำเสนอ	สนทนาแบบมีสาระ

ผู้สนับสนุน	เดิมเป็นการซื้อเวลา เช่าช่วงจากผู้รับสัมปทานการบริหารเวลา ออกอากาศ ตั้งแต่ปี 2542 ต่อมา อสมท. มีนโยบายสนับสนุน รายการเพื่อวิทยุเพื่อชุมชน จึงจัดสรรเวลาให้โดยไม่คิดมูลค่าตั้งแต่ ปี 2543 เป็นต้นไป แต่ก็มีกรโยกย้าย และลดจำนวนวันออก อากาศลง
ระยะเวลาดำเนินงาน	ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา

สรุปสาระสำคัญของประเด็นที่นำเสนอในรายการดูบ้านแลเมือง ประจำเดือนตุลาคม -
ธันวาคม 2544 มีดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการ ดูบ้านแลเมือง
เรื่องข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา
ระหว่างเดือน ตุลาคม - ธันวาคม 2544

เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
1	คุยกันเรื่องคู่มือน้ำท่วม
2	รัฐควรเป็นหน่วยงานในการเตือนภัยทุกประเภท การจัดเตรียมวางแผนในการรับมือกับภัย ธรรมชาติ
3	ควรมีระบบพยากรณ์ดินฟ้าอากาศที่เชื่อถือได้ เพื่อเรียกความเชื่อมั่นจากประชาชนชาว สงขลากลับมา
4	ปัญหาการสร้างถนน การมีที่ดินขวางทางน้ำ ควรมีการปรับผังเมืองใหม่
5	การมีไฟฟ้าสำรองฉุกเฉินตามโรงพยาบาล
6	การบริการซ่อมเครื่องไฟฟ้า กรณีเกิดน้ำท่วม
7	ระดมทุน เชิญชวนให้บริจาคเข้ากองทุน
8	สร้างเว็บไซต์ให้ข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกัน
9	สร้างมาตรฐานระบบเตือนภัย เช่น ระดับ 1 มีโอกาสท่วม 25% ให้ประชาชนติดตาม ข่าวฝนตก ระดับ 2 มีโอกาสท่วม 50% ระดับ 3 เตือนให้เคลื่อนย้ายสิ่งของไปไว้ในที่สูง และ ระดับ 4 กู้ภัยช่วยชีวิต
10	เชิญชวนเข้าร่วมงานเสวนาอนุสรณ์ 14 ตุลา ที่หอศิลป์สยาม ศิลานุญรัตน์

ตารางที่ 8 (ต่อ)

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
11	กิจกรรมวันหยุดสำหรับเด็กๆ ที่ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เช่น การเรียนนาฏศิลป์ วาดรูป ดนตรี เพื่อให้เด็กได้ฝึกฝนทักษะความอดทน ฝึกสมาธิ ให้มีบุคลิกดี กล้าแสดงออก เข้าสังคมได้ โดยเป็นการคุยกับคุณแม่และลูกสาวอีก 2 คน
12	การเรียนแบบ Home School คือ การที่พ่อแม่ช่วยสอนการบ้าน หรืออาจจะเป็นผู้สอนหลักสำหรับเด็ก โดยอาจจะไม่ต้องส่งเข้าโรงเรียนตามเกณฑ์ปกติ
13	กรณีศึกษาน้ำท่วมขนาดใหญ่
14	เว็บไซต์ในการติดตามข่าว www.songkla-met.org เชื่อกันน้ำทำให้น้ำท่วมตัวเมืองหาดใหญ่จริงหรือ
15	การปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติอย่างกลมกลืน
16	กิจกรรมของคนบ้านใกล้เรือนเคียงหลังน้ำท่วม
17	ความเดือดร้อนเป็นบทเรียนให้คนมีน้ำใจให้กันมากขึ้น
18	การมีนักท่องเที่ยวมาเข้าพักแบบ Home stay ที่ชุมชนอำเภอคลองหอยโข่ง มีศูนย์กลางชุมชนชื่อ Greenway International World Camp สนับสนุนโดย UNESCO ก่อตั้งมาแล้ว 2 ปีครึ่ง โดยมีอาสาสมัครชาวต่างประเทศเข้ามาดูแล นับว่าได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวต่างชาติจากทั่วโลกที่ชอบวิถีชาวบ้าน การกินอยู่อย่างเรียบง่าย มีฝีมือด้านการจักสาน ทำขนมพื้นบ้าน นวดแผนโบราณ แม้จะมีปัญหาเรื่องของการสื่อสารอยู่บ้าง แต่ชาวคลองหอยโข่งก็ยืนยันที่จะอนุรักษ์ความเป็นชุมชน ผดุงภูมิปัญญาเดิมให้เป็นเสน่ห์ของชุมชนต่อไป
19	การส่งเสริมให้จังหวัดสงขลาเป็นเมืองท่องเที่ยว
20	เชิญชวนไปตลาดสีเขียว ตลาดปลอดสารพิษ ปลอดสารเคมี ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงต่างๆ เป็นตลาดนัดที่ขายทุกวันศุกร์-เสาร์ บริเวณถนนปทุมกันต์
21	ปัญหาของทะเลสาบสงขลาที่เกิดจากน้ำในคลองที่เน่าเสียไหลลงทุกวัน เช่น น้ำจากคลองวา ซึ่งเป็นคลองที่สกปรกที่สุด มีค่า BOD เท่ากับศูนย์
22	การมีค่ายกิจกรรมสำหรับนักศึกษา เป็นการส่งเสริมให้เยาวชนมีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแบ่งปัน และมีความรับผิดชอบ โดยการคุยกับนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จากการไปออกค่ายอนุรักษ์

ตารางที่ 9 แสดงประเด็นสำคัญที่นำเสนอในรายการ คู่มือบ้านแลเมือง
ระหว่างเดือน ตุลาคม – ธันวาคม 2544

เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้น ทั่ว ๆ ไป

จำนวน	รายละเอียดของประเด็น
1	การกินแบบชีวจิต การล้างพิษในร่างกาย
2	แผนพัฒนาเกษตรกรไทย เกษตรทางเลือก เกษตรธรรมชาติเพื่อช่วยเหลือสังคมระดับล่างให้มั่นคง
3	การเล่าเรื่องการดูงานในโรงเรียนชั้นประถมของประเทศนิวซีแลนด์

พบว่า ประเด็นในการนำเสนอ ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน คือ ตุลาคม – ธันวาคม 2544 มีประเด็นรวม 25 ประเด็น แบ่งเป็น เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา คิดเป็นร้อยละ 88 เนื้อหาข้อมูลที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป ร้อยละ 24

ดังนั้น เนื้อหาในการนำเสนอ ในรายการวิทยุเพื่อชุมชน (รายการคู่มือบ้านแลเมือง) มีการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา ให้ผู้รับฟังได้ทราบข้อมูล อยู่ในระดับค่อนข้างมาก รายการวิทยุเพื่อชุมชนจังหวัดสงขลา ทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร โดยผู้ดำเนินรายการ มีอิสระในการเป็นผู้เลือกประเด็นในการนำเสนอในแต่ละวันที่รับหน้าที่หมุนเวียนมาดำเนินรายการ ข้อมูลดังกล่าวสามารถสร้างความมีส่วนร่วม การมีจิตสำนึกสาธารณะที่โยงความสัมพันธ์ไปสู่การที่รายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมสงขลา

รายการวิทยุเพื่อชุมชนทั้งสามรายการ ในระยะเวลา 3 เดือน (ตุลาคม - ธันวาคม 2544) ผู้ดำเนินรายการพยายามสอดแทรกเนื้อหาด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาน้ำท่วม , การปลูกป่าเยาวชน , ภูมิปัญญาท้องถิ่น , วิถีชีวิตชุมชน , วิถีชีวิตประจำวันของคนในจังหวัดสงขลา ตลอดจนการเกาะกระแสข่าวจากภายนอกชุมชน อันเป็นประเด็นสากล การแจ้งกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และพบว่ามีการนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับทะเลสาบสงขลาไม่มากนัก

พบว่า ทั้งสามรายการของวิทยุเพื่อชุมชนมีรูปแบบและเนื้อหาในการนำเสนอ มีผลต่อประชาคมสงขลาในด้านการมีส่วนร่วม และมีสำนึกสาธารณะร่วมกัน เพราะเป็นการนำเสนอเรื่องราวข้อมูลที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ที่สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้

5.3 ทักษะของผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา

อิทธิพลของการรับสื่อ คือการรับฟังแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออก อันเป็นการแสดงออกถึงความมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้อันเป็นแนวทางการก่อเกิดประชาคมสงขลา

การสำรวจทักษะของผู้รับสารรายการวิทยุเพื่อชุมชนทั้ง 3 รายการ ได้แก่ รายการเช้าวันนี้ สงขลาสนทนา และรายการดูบ้านแลเมือง ได้รับแบบสอบถามกลับมาจำนวน 561 ราย ในช่วงระยะเวลาระหว่างเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม 2544 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 10 การสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง จำนวน 561 คน
แยกตามเพศ อายุและอาชีพ

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง แยกตามเพศ อายุและอาชีพ		ร้อยละ
1. เพศ	หญิง	45
	ชาย	55
2. ช่วงอายุ	41 – 50 ปี	40
	51 – 60 ปี	32
	61 – 70 ปี	15
	31 – 40 ปี	9
	20 – 30 ปี	4
3. อาชีพ	เจ้าของกิจการ	34
	รับจ้าง	28
	นักศึกษา	19
	รับราชการ	13
	ว่างงาน	6

พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ร้อยละ 55 เป็นเพศชาย และเพศหญิงร้อยละ 45 ซึ่งไม่มีข้อแตกต่างกันนัก โดยมีช่วงอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ร้อยละ 40 , เป็นเจ้าของกิจการร้อยละ 34 แต่กลุ่มผู้รับราชการมีเพียงร้อยละ 13

แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนอายุดังกล่าว อาจเป็นคนกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มแกนนำของประชาคมสงขลา ที่เริ่มกลับมาทำงานในบ้านเกิด หลัง ปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา โดยมีความรู้สึกร่วมในถิ่นเกิด นับเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อรายการวิทยุเพื่อชุมชน และเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อเกิดประชาคมสงขลาได้อีกประการหนึ่ง

แต่พบว่ากลุ่มผู้ฟังที่มีอาชีพรับราชการมีเพียงร้อยละ 13 อันอาจแสดงถึงการมีส่วนร่วมจากกลุ่มข้าราชการน้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ และอาจกลายเป็นข้อจำกัดของความหลากหลายของกลุ่มคนอาชีพต่างๆ ในประชาคมสงขลา

ตารางที่ 11 แสดงผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง
ด้านการรับฟังของผู้รับสาร

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟังด้านการรับฟังของผู้รับสาร		ร้อยละ
1. การรับฟัง	เคยรับฟังรายการวิทยุมาก่อน	55
	ไม่เคยฟังมาก่อน	45
	รับฟังนาน ๆ ครั้ง	57
	รับฟังบ่อย ๆ	30
	รับฟังเป็นประจำ	13
	ฟังช่วงเช้าตรู่ (05.00 – 09.00 น.)	40
	ฟังช่วงเย็น (16.00 – 20.00 น.)	26
	ฟังช่วงสาย – บ่าย (10.00 – 15.00 น.)	22
	ฟังช่วงดึก (21.00 – 23.00 น.)	12
2. แหล่งรับทราบเรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อม	ทราบจากวิทยุ	32
	ทราบจากหนังสือพิมพ์	20
	ทราบจากโทรทัศน์	16
	พบเห็นด้วยตัวเอง	14
	ทราบจากครอบครัว	9

ตารางที่ 11 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟังด้านการรับฟังของผู้รับสาร	ร้อยละ	
3. ปัญหาสิ่งแวดล้อมใน สงขลาคือด้านใด	ขยะ	49
	น้ำเน่า	32
	อากาศพิษ	9
	สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย	7
	การทิ้งน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม	3
4. เคยคุยเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกับใคร	คนในครอบครัว	30
	เพื่อน	28
	เพื่อนร่วมงาน	23
	คนในชุมชน	16
	คนนอกชุมชน	2

ร้อยละ 55 ของกลุ่มตัวอย่างผู้รับฟัง เคยรับฟังมาก่อน และร้อยละ 57 รับฟังนานๆ ครั้ง กลุ่มผู้ฟังส่วนใหญ่ร้อยละ 40 ชอบรับฟังช่วงเวลาเช้าตรู่ โดยทราบเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมว่าเป็นปัญหาขยะร้อยละ 49 จากแหล่งสื่อประเภทวิทยุร้อยละ 32 และมีการนำเรื่องที่ได้รับความพูดคุยกับบุคคลในครอบครัวร้อยละ 30 แต่นำมาพูดคุยกับคนในชุมชนเพียงร้อยละ 16

ดังนั้นรายการวิทยุเพื่อชุมชน อาจมีข้อจำกัดในด้านการรับฟังอย่างต่อเนื่อง , ด้านเวลาของการนำเสนอ และข้อจำกัดของการมีอิทธิพลที่ทำให้ผู้รับฟังทุกคนนำเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมไปบอกต่อ อันเป็นลักษณะอิทธิพลของสื่อประการหนึ่ง

ตารางที่ 12 แสดงผลการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง
ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออกของผู้รับสาร

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง	ร้อยละ	
ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออกของผู้รับสาร		
1. ผู้ที่ควรรับผิดชอบเรื่องสิ่งแวดล้อม	ตัวเอง	37
	ทุกคนต้องช่วยกัน	33
	ผู้บริหารจังหวัด	16
	ผู้นำชุมชน	14

ตารางที่ 12 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออกของผู้รับสาร		ร้อยละ
2. หากมีการรณรงค์การป้องกัน และแก้ไขปัญหาล้างขวดล้างมือ จะ ให้ความร่วมมือด้านใด	ออกมาร่วมทำกิจกรรม	67
	สนับสนุนด้วยประขามติ	32
	สนับสนุนด้านเงินทุน	1

ผู้ที่ควรรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น คือ ตัวเอง และทุกคนในชุมชน ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 37 และ 33 ตามลำดับ รวมทั้งร้อยละ 67 ตอบว่า ยินดีที่จะออกมา ร่วมกิจกรรม

พบว่า สื่อวิทยุเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจ ในด้านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ของกลุ่มผู้รับฟังได้ ซึ่งอาจเกิดผลสัมฤทธิ์ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงออกได้ และสามารถสร้างความมีส่วนร่วม อันเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงอยู่ของประชาคมสงขลา

ตารางที่ 13 แสดงผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง
ด้านเนื้อหา และรูปแบบในการนำเสนอ

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านเนื้อหา และรูปแบบในการนำเสนอ		ร้อยละ
1. ท่านเคยได้ยินรายการ วิทยุเพื่อชุมชนพูดถึงเรื่อง อะไรบ้าง	สิ่งแวดล้อม	69
	การทำมาหากิน	24
	จรรยา	5
	การสมัครงาน	2
2. ควรนำเสนอรายการ ฯ อะไรบ้าง	ควรมีเพลง บันเทิงและสนทนา	46 – 57
	ควรพูดอย่างเดียว	26 – 46
	ควรเปิดสายให้ผู้ฟังทางบ้านร่วม แสดงความคิดเห็น – ร้องเรียนความ เดือดร้อนและควรมีเพลงของภาคใต้	18
3. ท่านคิดว่าวิทยุเพื่อชุม ชนควรนำเสนอเรื่องใด	บอกข่าวระว่างภัยที่จะเข้ามาชุมชน	62
	บอกข่าวงานบวช งานแต่งในชุมชน	11

ตารางที่ 13 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านเนื้อหา และรูปแบบในการนำเสนอ		ร้อยละ
4. เนื้อหาในการนำเสนอ	เรื่องที่อยู่ในความสนใจของคนในชุมชน	48
	เฉพาะเรื่องในสงขลา	36
	ข่าวต่าง ๆ จากทั่วโลก	16

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟังส่วนใหญ่ ร้อยละ 69 ได้รับฟังเรื่องสิ่งแวดล้อม ว่าควรนำเสนอในรูปแบบของการผสมผสานระหว่างบันเทิงและสนทนา ร้อยละ 46 – 57 , ควรบอกข่าวระว่างภัยร้อยละ 62 และควรอยู่ในความสนใจของชุมชนร้อยละ 48 นอกจากนี้แล้วพบว่ามีเพียงร้อยละ 16 ที่ต้องการรับฟังข่าวจากทั่วโลก

พบว่า ความต้องการดังกล่าวของกลุ่มตัวอย่างผู้รับฟังเป็นความรู้สึกร่วม ของคนในชุมชน อันเป็นลักษณะร่วมระหว่างวิทยุเพื่อชุมชน และความเป็นประชาคมสงขลา

ตารางที่ 14 แสดงผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง
ด้านความรู้ความเข้าใจเรื่องวิทยุเพื่อชุมชน

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านความรู้ความเข้าใจเรื่องวิทยุเพื่อชุมชน		ร้อยละ
1. ท่านคิดว่าวิทยุเพื่อชุมชน ในสงขลา คืออะไร	วิทยุที่พูดเรื่องของคนในสงขลา	67
	วิทยุที่ชุมชนเป็นเจ้าของ	18
	พูดเรื่องชุมชนโดยมีรัฐบาลเป็น ผู้สนับสนุน	10
	วิทยุที่ไม่มีโฆษณา	5

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟังที่มีความคิดเห็นกับคำว่าวิทยุชุมชน คือ ร้อยละ 67 ตอบว่าเป็นวิทยุที่พูดเรื่องของคนสงขลา , ร้อยละ 18 ชุมชนเป็นเจ้าของ , ร้อยละ 10 รัฐบาลเป็นผู้สนับสนุน และ ร้อยละ 5 เป็นวิทยุที่ไม่มีการโฆษณา

พบว่า ความเข้าใจดังกล่าวยังมีความไม่ถ่องแท้เรื่องแนวคิดวิทยุชุมชน เพราะวิทยุชุมชนมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ การเข้าถึง การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการ กลุ่มผู้ฟังมีความเข้าใจเฉพาะประเด็นในการนำเสนอว่าควรเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลาเท่านั้น

ตารางที่ 15 แสดงผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง
ด้านการประเมินผู้ดำเนินรายการ

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านการประเมินผู้ดำเนินรายการ		ร้อยละ
1 ผู้จัดควรหยิบยกเรื่อง ใดมาพูด	เศรษฐกิจสงขลา	46
	สิ่งแวดล้อม	40
	น้ำท่วม	10
	ตรวจสอบการทำงานของหน่วยราชการ	4
2. ผู้จัดพูดได้น่าติดตาม หรือไม่	พอใช้ได้	71
	น่าฟังมาก	21
	ควรปรับปรุง	7
	ไม่มีความเห็น	1
3 ผู้จัด ควรปรับปรุง เรื่อง ใด	เทคนิคการนำเสนอให้เร้าใจน่าติดตาม	68
	การเลือกประเด็นในการนำเสนอ	30
	ควรใช้ภาษาถิ่น	2

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 46 และ 40 อยากให้ผู้จัดรายการวิทยุเพื่อชุมชนนำเสนอเรื่องเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 71 ตอบว่าผู้จัดรายการดำเนินรายการได้อยู่ในระดับพอใช้ แต่ ร้อยละ 68 เห็นว่าผู้จัดควรปรับปรุงด้านเทคนิคการนำเสนอให้เร้าใจน่าติดตามยิ่งขึ้น

พบว่า บทบาทของผู้ดำเนินรายการมีความสำคัญต่อการเลือกรับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนของกลุ่มผู้รับฟัง ซึ่งสามารถสร้างความมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้ในประชาคมสงขลา เมื่อกลุ่มผู้รับฟังได้รับข้อมูลที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นจังหวัดสงขลา

ตารางที่ 16 แสดงผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง
ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับจังหวัดสงขลา

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับจังหวัดสงขลา		ร้อยละ
1 ท่านอยากให้สงขลามีชื่อเสียงด้านใด	เมืองท่องเที่ยว	71
	เมืองสิ่งแวดล้อม	19
	เมืองเกษตร	7
	เมืองสะอาด เมืองตัวอย่าง	3

ร้อยละ 71 ของกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง อยากให้จังหวัดสงขลามีชื่อเสียงในด้านการเป็นเมืองท่องเที่ยว เป็นเมืองสิ่งแวดล้อม เป็นเมืองเกษตร และเป็นเมืองสะอาด เมืองตัวอย่าง ตามลำดับ ความต้องการดังกล่าวเป็นความต้องการของชุมชนที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วม , สำนักสาธารณะร่วมกัน และส่งผลต่อการดำรงอยู่ของประชาคมสงขลาด้วย

ตารางที่ 17 แสดงผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง
ด้านประชาคมสงขลา

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟังด้านประชาคมสงขลา		ร้อยละ
1 ท่านเคยได้ยินคำว่าประชาคมสงขลา หรือไม่	เคยได้ยิน	84
	ไม่เคยได้ยิน	16
	ได้ยินจากวิทยุท้องถิ่น	73
	ได้ยินจากคนในชุมชน	16
	ได้ยินจากเพื่อนต่างถิ่น	8
	ได้ยินจากโทรทัศน์	3

ตารางที่ 17 (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟังด้านประชาคมสงขลา		ร้อยละ
2 ท่านคิดว่าประชาคมสงขลา มีประโยชน์หรือไม่	ตอบว่ามีประโยชน์	100
3 ท่านคิดว่า ประชาคม ทำ อะไรบ้าง	สิ่งแวดล้อม	63
	ร่วมกันสร้างสรรค์สังคม	25
	เดินขบวนประท้วง	12
4 ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมกับ ประชาคมหรือไม่	ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม	86
	เคยเข้าร่วมกิจกรรม	14

เป็นข้อมูลที่น่าสนใจมากที่กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ตอบว่าประชาคมสงขลา มีประโยชน์ ร้อยละ 84 เคยได้ยิน ร้อยละ 73 ได้ยินคำว่าประชาคมสงขลาจากวิทยุท้องถิ่น และร้อยละ 63 รู้ว่าประชาคมทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

ร้อยละ 86 ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับประชาคมสงขลาเลย แสดงว่าการรับฟังจากวิทยุไม่สามารถกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออกให้กับผู้ฟังได้ จึงอาจเป็นข้อสังเกตว่ารายการวิทยุเพื่อชุมชนอาจมีส่วนเป็นเครื่องมือสื่อสาร ที่มีอิทธิพลของความเป็นสื่อมวลชนของประชาคมสงขลาไม่เต็มที่นัก

พบว่า ทักษะของผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชน แสดงให้เห็นว่าความต้องการร่วมของชุมชนส่งผลให้มีการดำรงอยู่ของประชาคมสงขลา เพราะประชาชนมีความรู้สึกร่วม มีสำนึกสาธารณะ ร่วมกันในชุมชน มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน แต่อาจมีข้อจำกัดเรื่องความเข้าใจแนวคิดของวิทยุชุมชน เทคนิคการนำเสนอของผู้ดำเนินรายการ ความถี่ในการรับฟัง และการไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับประชาคม อาจส่งผลต่อการดำรงอยู่ของประชาคมสงขลาได้

5.4 ปัญหาและอุปสรรคของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยประชาคมสงขลา

ตลอดระยะเวลา 7 ปี (พ.ศ.2536 – 2540) ของการดำเนินการรายการวิทยุเพื่อชุมชนนั้น สามารถแบ่งปัญหาและอุปสรรคออกเป็น 2 ประเภท คือ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในการดำเนินการของประชาคม และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายนอก โดยมีรายละเอียดในทั้งสองประเด็นดังนี้

5.4.1 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในการดำเนินการของประชาคม ได้แก่ ตัวผู้ดำเนินรายการ การเลือกประเด็นเนื้อหาที่น่าสนใจ ระบบฐานข้อมูล และทุนในการดำเนินการ

5.4.1.1 ตัวผู้ดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชน ทุกคนเป็นอาสาสมัคร ไม่มีค่าตอบแทน และมีงานประจำทำอยู่แล้ว จึงมีโอกาสฝึกฝนทักษะ เทคนิคในการนำเสนอน้อย แม้ว่าหน่วยงานกำกับดูแลจะอนุญาตให้ไม่มีการเข้มงวดให้ผู้ดำเนินรายการวิทยุทุกคนต้องมีบัตรผู้ประกาศข่าววิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งทำให้กลุ่มประชาคมสงขลาสามารถมาใช้สื่อวิทยุได้ก็ตาม แต่เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องการเตรียมการรองรับในอนาคต

เรื่องดังกล่าวจึงอาจเป็นข้อจำกัดของตัวผู้ดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชน ดังข้อมูลจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้รับฟัง พบว่าร้อยละ 68 มีความเห็นว่า ผู้ดำเนินรายการควรปรับปรุงเรื่องเทคนิคการนำเสนอให้เข้าใจน่าติดตาม

ยกเว้นแกนนำหลักอย่างคุณพรณิภา โสทธิพันธุ์ ซึ่งมักจะเป็นตัวแทนกลุ่มเข้ารับการฝึกอบรมภาคปฏิบัติกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในเรื่องหัวข้อที่เกี่ยวกับทักษะการนำเสนอประเด็นต่างๆ ทางวิทยุ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มภายนอกอยู่เสมอๆ

5.4.1.2 การเลือกประเด็นเนื้อหาที่น่าสนใจ กลุ่มผู้ดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชนมีความอิสระ มีบทบาท มีจุดเด่นของงานหรือความสนใจส่วนบุคคลเป็นหลัก ดังนั้นการเลือกเนื้อหาในการนำเสนอจึงขาดเอกภาพขาดกำลังที่จุดประกายเรื่องนั้น ๆ ให้กับผู้ฟังได้

สื่อวิทยุเป็นสื่อที่สามารถรับฟังได้ง่ายและเปลี่ยนการรับฟังได้ง่ายเช่นกัน เนื้อหาการนำเสนอจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ขยายฐานกลุ่มผู้ฟังที่อยากรับฟังเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสงขลา โดยที่ตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมหรือรับความเดือดร้อน เช่น กรณีประเด็นการนำเสนอเรื่องน้ำท่วม จะได้รับความสนใจมาก

5.4.1.3 ระบบฐานข้อมูลและทุนในการดำเนินการ ข้อมูลที่นำเสนอทางสื่อวิทยุมีข้อจำกัดในการจัดเก็บ เนื่องจากเป็นสื่อเสียง ระบบฐานข้อมูลในการเชื่อมโยงเครือข่ายจึงขาดการพัฒนา เป็นการยากต่อการอ้างอิงและนำกลับมาใช้สื่อสารใหม่ การขาดฐานข้อมูลจึงทำให้ขาดระบบการติดตามประเมินผล ทบทวนทิศทางการขับเคลื่อน ดังนั้นจึงเป็นอีกหนึ่งข้อจำกัดที่จะขยาย

แนวคิดข้อ แลกเปลี่ยนความคิดด้านสิ่งแวดล้อมให้ขยายไปสู่บุคคลนอกประชาคม หรือหน่วยงานภาครัฐ

5.4.1.4 ส่วนทางด้านทุนในการดำเนินการ ซึ่งมีข้อจำกัดในกลุ่มประชาคมสงขลาไว้ว่า ห้ามธุรกิจมาคิดแสวงหากำไรจากรายการวิทยุเพื่อชุมชน แกนนำหลักจึงต้องพยายามหาแหล่งทุนสนับสนุนจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อระดมทุนมาเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อเวลาจากสถานีวิทยุกระจายเสียง ยกเว้นรายการดูบ้านแลเมืองที่ทาง อสมท.ให้เวลาโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

ทุนสนับสนุนที่ทางประชาคมสงขลาได้รับในการจัดกิจกรรมและซื้อเวลาจากสถานีวิทยุกระจายเสียง อาทิเช่น มูลนิธิฟรีดริช เนามัน จากประเทศเยอรมัน มูลนิธิรักบ้านเกิด โครงการมิตรภาพสู่ท้องถิ่น บริษัทยูโนแคล (ประเทศไทย) จำกัด การจัดกิจกรรมรณรงค์หาทุนดำเนินการ ในบางกรณีได้รับการสนับสนุนทุนดำเนินการจากหน่วยงานราชการ

หลังวิกฤตเศรษฐกิจในปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทำให้ประชาคมสงขลาได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ลดน้อยลงอย่างมาก ยกเว้นมูลนิธิฟรีดริช เนามัน ที่ยังคงให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

เงินทุนจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นอุปสรรคของการจัดทำรายการวิทยุเพื่อชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ที่จะใช้วิทยุเป็นสื่อ สร้างการมีส่วนร่วมให้กับภาคประชาชน ด้วยการมีกิจกรรมรณรงค์ในการสร้างการมีส่วนร่วมขึ้นในประชาคมสงขลา

ด้วยข้อจำกัดของประชาคมเองที่ค้ำกับการทำธุรกิจเชิงพาณิชย์ เงินทุนสนับสนุนของประชาคมจึงจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและจากสัมพันธภาพส่วนบุคคลระหว่างแกนนำหลัก กับหน่วยงานเอกชนบางแห่งเท่านั้น เช่น บริษัท ยูโนแคล (ประเทศไทย) จำกัด และด้วยปัญหาการตกต่ำของเศรษฐกิจหลังปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การสนับสนุนจากเงินบริจาคหรือเงินสนับสนุนจากประชาคมจึงลดลง ทำให้ทุนการดำเนินการเป็นอุปสรรคประการหนึ่งของประชาคมสงขลา ในการทำกิจกรรมในจังหวัดสงขลา

5.4.2 ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายนอกเครือข่ายประชาคมสงขลา ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ระบบสัมปทานผูกขาดระบบกระจายเสียงจากส่วนกลาง และทัศนคติที่แตกต่าง

5.4.2.1 ประเทศไทยเป็นสังคมเปิด ความเจริญทางวัตถุแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะตามหัวเมืองใหญ่ สภาพเมืองของจังหวัดสงขลาจึงมีความเจริญเติบโต ผู้บริโภคมีทางเลือกมากมายในการเลือกบริโภคสื่อ ดังนั้นการเลือกรับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ผู้บริโภคอาจทดแทนด้วยสื่ออื่น ๆ จากการสำรวจการรับฟัง ของกลุ่มตัวอย่างผู้ฟังตัวอย่างพบว่า ร้อยละ 57 ตอบว่ารับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนนาน ๆ ครั้ง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ได้ว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ฟังจะจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มเท่านั้น ยังไม่สามารถขยายกลุ่มตัวอย่างผู้ฟังได้กว้างขวางนัก

5.4.2.2 ระบบสัมปทานผูกขาดระบบวิทยุกระจายเสียงจากส่วนกลาง ทำให้การเข้าถึงสื่อของกลุ่มผู้ดำเนินการมีข้อจำกัด โดยต้องมียกประมาณสนับสนุนการซื้อเวลา เช่น รายการเช้าวันนี้และสงขลาสนทนา กลุ่มผู้ฟังสามารถจดจำได้ว่าออกอากาศในช่วงวันเวลาใด ส่วนรายการดูบ้านแลเมือง ซึ่งได้รับการจัดสรรเวลาโดยไม่มีค่าใช้จ่ายนั้นถูกปรับเปลี่ยนเวลาอยู่บ่อยครั้งด้วยเหตุผลทางธุรกิจ จึงเป็นการยากที่จะจดจำเวลาในการออกอากาศ นับเป็นอุปสรรคประการสำคัญประการหนึ่งของรายการวิทยุเพื่อชุมชน

อย่างไรก็ตามปัญหาการผูกขาดระบบวิทยุจากส่วนกลางอาจได้รับการแก้ไขเมื่อมีคณะกรรมการกำกับดูแลสื่อมวลชน (กสช.) ตามเจตนารมณ์ของมาตรา 40 ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 อย่างแท้จริง

5.4.2.3 ทักษะคติที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐจากความล้มเหลวในความพยายามที่จะสร้างองค์รวมนั้น ระหว่างรัฐ เอกชน และภาคประชาชน (กล่าวแล้วในหัวข้อ 4.2.7) การมองเห็น การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยมุมมองที่แตกต่างกันทำให้ประชาคมสงขลาขาดแนวร่วมในการรณรงค์ ซึ่งเป็นกลไกของรัฐที่มีความพร้อม ทั้งเรื่องงบประมาณและบุคลากร

ความคิดเห็นของภาคประชาชนบางครั้งต้องยอมรับว่าดีต่อสังคมส่วนรวม แต่บางครั้งอาจไม่ใช่เพราะเหมือนมีข้อมูลเพียงด้านเดียว การปกครองดูแลคนส่วนใหญ่ต้องมองภาพรวมและฟังระลึกถึงข้อจำกัดในการทำงานของหน่วยงานของรัฐด้วย ที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างไร

“ การนำเสนอข้อมูล บางครั้งควรมองรอบด้าน ไม่ใช่หน่วยราชการจะทำอะไรก็คัดค้านไปทุกเรื่อง หรือเรียกร้องในสิ่งที่อาจจะไปกระทบกับงานอื่น ๆ ตามมา วิทยุเพื่อชุมชน เป็นเรื่องดี แต่ควรชัดเจนและมรเจตนาารมย์เพื่อประชาชนจริง “ (จินดา กุลยแพทย์ ประชาสัมพันธ์จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์ 20 กันยายน 2544)

การสร้างทัศนคติที่ดีร่วมกันของคนในท้องถิ่นย่อมสร้างพลังในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย แต่การปรับทัศนคติในการยอมรับซึ่งกันและกันเป็นเรื่องยาก ดังนั้นจึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการร่ายการวิทยุเพื่อชุมชนของประชาคมสงขลาประการหนึ่ง

พบว่า การดำเนินการของร่ายการวิทยุเพื่อชุมชน เกิดจากแนวคิดของกลุ่มแกนนำของประชาคมสงขลา มิได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นจึงมีผลต่อการรับฟังที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถโน้มน้าวพฤติกรรมให้มาเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงอาจเกิดจากทัศนคติที่แตกต่างกันของคนในชุมชน และส่งผลให้มีข้อจำกัดของการมีส่วนร่วม มีกระบวนการเรียนรู้ของประชาคมสงขลาที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนในวงกว้างได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

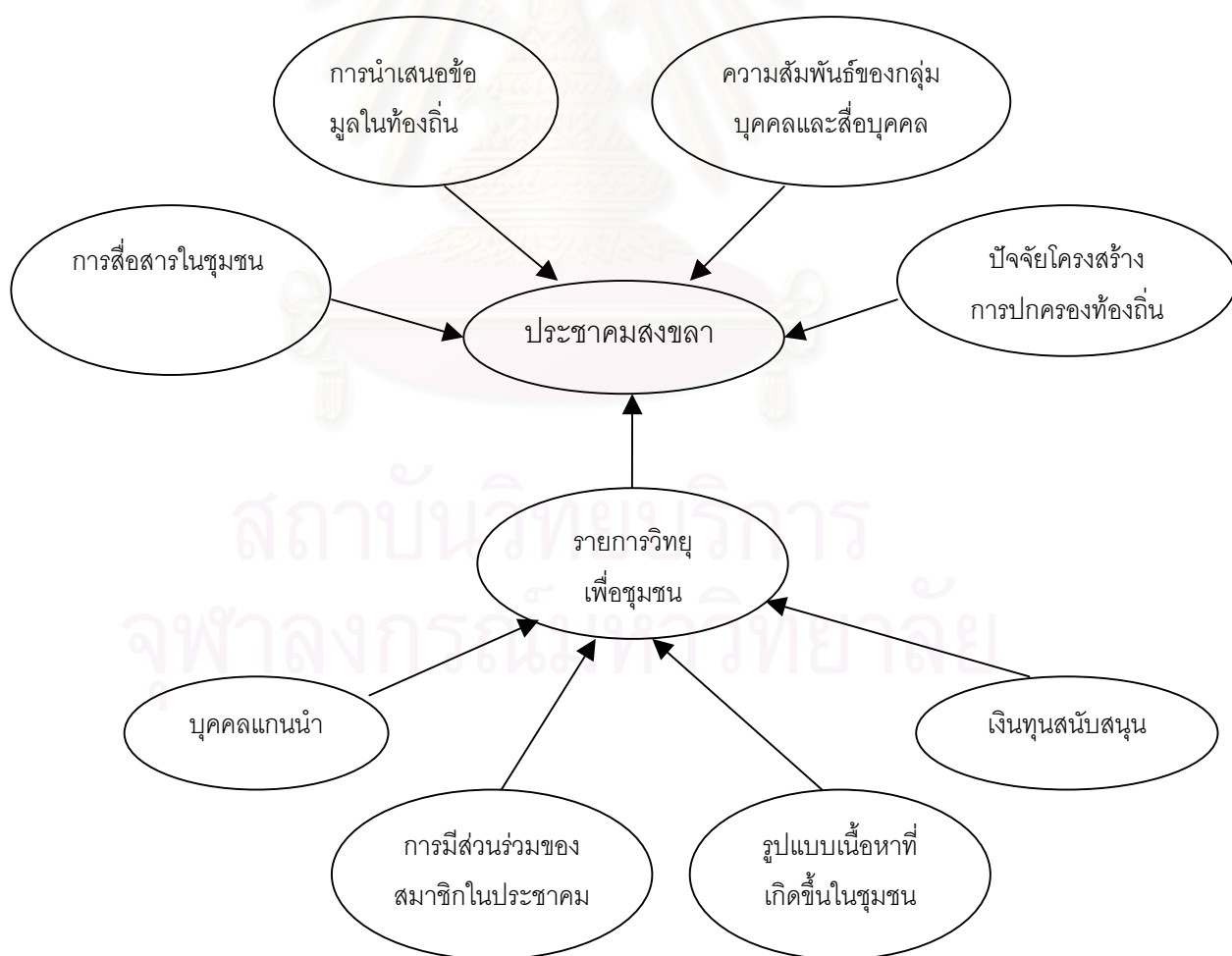
บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชน กับประชาคมสงขลา ” ที่จัดทำขึ้น ภายใต้การศึกษาข้อมูล ในระหว่างปี พ.ศ. 2536 – 2542 ภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีบทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชน , แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน , แนวคิดการมีส่วนร่วมและแนวคิดเรื่องประชาคม มีบทสรุปตามกรอบแนวคิดข้างต้น ดังนี้

แผนภูมิที่ 6 สรุปความสัมพันธ์ของรายการวิทยุเพื่อชุมชน และประชาคมสงขลา

รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา เป็นสื่อมวลชนประเภทวิทยุ ที่สามารถสร้างอิทธิพลให้กับผู้ฟังได้ ในแง่ของการเพิ่มความรูู้ ให้ข้อมูลข่าวสาร จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้พอสมควร แต่ไม่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการแสดงออกได้

รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา ตอบสนองความเป็นสื่อเพื่อชุมชน ด้วยการให้ประเด็นในการนำเสนอ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายของการเป็นสื่อเพื่อชุมชน อันเป็นความต้องการเปลี่ยนแปลงแนวคิดให้ชุมชนมองเห็นประโยชน์ของท้องถิ่นร่วมกัน แต่ไม่อาจเป็นแหล่งอิทธิพลต่อแนวคิดของคนในชุมชนได้ เพราะมีสื่อบุคคลทำหน้าที่ได้ดีกว่า

รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา มีการปฏิบัติตามแนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนได้ ในเรื่องการเข้าถึงสื่อ เพราะสื่อวิทยุเป็นสื่อที่สามารถรับฟังได้สะดวก ง่ายตาย มีความเข้าใจเรื่องภาษา , นำเสนอข้อมูลที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น แต่ไม่ได้เข้าถึงแนวคิดในระดับการมีส่วนร่วมในระดับรายการ หรือระดับของสถานีวิทยุกระจายเสียงเลย

รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา มีความสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม ในด้านของผู้รับสาร เรื่องการรับฟังแล้วบอกต่อ และจะเป็นผู้แนะนำคนที่เกี่ยวข้องกับปัญหามาพูดคุย แต่ยังไม่พบข้อมูลที่กลุ่มแกนนำในประชาคมสงขลา เปิดโอกาสให้ผู้รับสาร เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบอื่นใดเลย

รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา มีการก่อเกิดที่สอดคล้อง กับแนวคิดเรื่องประชาคมหลายประการ เช่น ทูตทางวัฒนธรรม สำนักสาธารณะ แกนนำที่เข้มแข็ง และการมีกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนร่วมกัน แต่ผู้วิจัยไม่สามารถสรุปผลในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์ในการดำเนินการวิทยุชุมชนได้อย่างชัดเจน

การสรุปผลของการก่อเกิดและดำรงอยู่ ของประชาคมสงขลา ตลอดระยะเวลา 7 ปี ที่ผ่านมานั้น มีข้อสรุป ที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ปัจจัยท้องถิ่นด้านการกระจายอำนาจการปกครอง และงบประมาณ มีความสัมพันธ์เชิงบวก ทำให้ก่อเกิดประชาคมสงขลา
2. สื่อบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ก่อเกิดประชาคมสงขลา
3. การนำเสนอข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของประชาคมสงขลา

4. บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมสงขลา

อภิปรายผล

ลักษณะของการก่อเกิดประชาคมสงขลา

จากแนวคิดเรื่องประชาคม กล่าวถึงนิยามของคำว่าประชาคมไว้ว่า เป็นการรักษาคูณค่าพื้นฐานของมนุษยชาติ ได้แก่ การร่วมมือกัน การกลม่อมเกลี้ยเกลียงดูกัน การแบ่งปันกัน มากกว่าที่จะคิดถึงการแข่งขัน การแย่งชิงกันจนเกินพอดี (ชัยอนันต์ สมุทวณิช , 2543)

นันทนา สามารถ (2543) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาคมไว้ว่า เกิดจากความร่วมมือกันของกลุ่มผลประโยชน์ร่วม ในการแก้ปัญหาาร่วมกันของชุมชน ที่มีชีวิตร่วมกันตามหมู่บ้าน , ลุ่มน้ำ รวมทั้งมีปัจจัยเสริม ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลักษณะของประชาคมสงขลา ดังนี้

(1) ทูนาทางวัฒนธรรม เช่น การไว้เนื้อเชื่อใจกัน ฉันทิพิน้อง พบว่ากลุ่มคนในประชาคมสงขลา ล้วนแล้วแต่เป็นชาวสงขลาโดยกำเนิด ดังนั้นจึงนับว่า มีทูนาทางวัฒนธรรมรองรับความเป็นประชาคมได้อย่างเข้มแข็ง

(2) มีสำนักสาธารณะ มีการช่วยเหลือ ให้ผลประโยชน์ตักสู่ชุมชน เช่น การใช้ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน และใช้เป็นสถานที่แสดงสินค้าจากชุมชน โดยมีการเชิญชวนให้ช่วยกันอุดหนุนผลผลิตของชุมชน จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการก่อเกิดและดำรงอยู่ของประชาคมสงขลาได้เป็นอย่างดี

(3) มีแกนนำที่เข้มแข็ง เช่น คุณพรพรนิภา โสทธิพันธุ์ ที่เป็นชาวสงขลาโดยกำเนิดเป็นตระกูลดั้งเดิม เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และเป็นผู้มีสายสัมพันธ์กับบุคคลในประชาคมและนอกประชาคมได้ดี จึงเป็นกำลังสำคัญในการแสวงหาแนวร่วม เชิงความคิด การสนับสนุนแนวคิด และการสนับสนุนด้านแหล่งทุนดำเนินการ ส่งผลให้ประชาคมสงขลาเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งในจังหวัดสงขลา และจากทั้งภายในประเทศ ต่างประเทศ

(4) กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมร่วมกัน พบว่า เกิดขึ้นโดยผ่านทั้งสื่อรายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลาและสื่อบุคคล เป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชน มีเวทีสนทนา ในเรื่องต่าง ๆ เช่นการเปิดเวทีโลกสดใสในบ้านเกิด นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 – 2540 เปิดโอกาสในคนในชุมชนแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ในการก่อเกิดประชาคมสงขลา

(5) การมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การมีลักษณะเปิดกว้างจนเกิดเงื่อนไขให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การมีส่วนร่วมในประชาคมสงขลาถูกจำกัดไว้เฉพาะสมาชิกในประชาคม หรือผู้ที่มีแนวคิดในทิศทางเดียวกัน จึงส่งผลให้มีข้อจำกัดของความหลากหลายของกลุ่มคนในชุมชนจังหวัดสงขลา

(6) การไม่แสวงหากำไร เนื่องจากการดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา ต้องมีการซื้อเวลาในการออกอากาศ (ยกเว้นรายการดูบ้านแลเมือง ที่ได้รับการจัดสรรเวลา แบบไม่คิดมูลค่า จากองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย) ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีต้นทุนการดำเนินการในรูปของการระดมทุน ตัวผู้ดำเนินรายการ ฯ และแขกผู้เข้ามาร่วมสนทนา เป็นการทำงานแบบอาสาสมัคร ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับยังไม่ชัดเจนในเรื่องรูปแบบของการสนับสนุนทุนดำเนินการจากมูลนิธิรักบ้านเกิด บริษัท ยูนิแคล (ประเทศไทย) จำกัด และมูลนิธิฟรีดิช เนามัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่สามารถสรุปประเด็นดังกล่าวได้

แนวคิดเรื่องประชาคม เพิ่งจะตื่นตัวขึ้นในประเทศไทยราว 3 – 4 ปี ที่ผ่านมาเท่านั้น ปรากฏการณ์เรื่องประชาคมที่เกิดขึ้น อาจมีการก่อกำเนิดที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นความหวังว่า แนวคิดดังกล่าวจะสามารถนำสังคมไทยไปสู่ทางออกของวิกฤติปัญหาต่าง ๆ ได้

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

บุคคลมีสิทธิในการกำหนดชีวิตของตัวเอง และเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนตามความถนัด ความรู้ ความสามารถ ตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของชุมชน (วิลเลียม เออร์วิน, 1976) และเป็นการกระตุ้นให้เห็นคุณค่าของตนเอง

ระดับการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร ในฐานะผู้รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา ได้แก่ การรับฟังปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม แล้วบอกต่อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ร้อยละ 30 ตอบว่ารับฟังแล้วจะบอกต่อด้วยการพูดคุยกับคนในครอบครัว , ร้อยละ 28 คุยกับเพื่อน , ร้อยละ 23 คุยกับเพื่อนร่วมงาน , ร้อยละ 16 คุยกับคนในชุมชนและร้อยละ 2 คุยกับคนนอกชุมชน

กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง แสดงความคิดเห็นในแง่ของการมีส่วนร่วม เรื่องการเข้ามามีส่วนในรายการวิทยุเพื่อชุมชนว่า ร้อยละ 47 รับอาสาที่จะเป็นผู้เชิญคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมมาพูดคุยในรายการ ฯ , ร้อยละ 27 ตอบว่า จะเป็นผู้คิดกำหนดประเด็นในการนำเสนอ , ร้อยละ 18

ตอบว่า จะนำไปเล่าในคนในครอบครัวฟัง และร้อยละ 8 อาสาจะเป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา

จากข้อมูลของงานวิจัย ชี้นี้ ยังไม่พบการมีส่วนร่วม ของกลุ่มผู้ฟังทั่วไป (ยกเว้นกลุ่มผู้ฟังที่เป็นสมาชิกของประชาคมสงขลา) ที่รับฟังรายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา มีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นใดๆ ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง นอกเหนือจากเพียงคำตอบที่ได้รับจากแบบสอบถามเท่านั้น

ลักษณะอิทธิพลของสื่อประเภทวิทยุและความเป็นสื่อเพื่อชุมชน

สื่อวิทยุเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้รับสาร ได้จำนวนมากด้วยเวลาอันรวดเร็ว เป็นการเพิ่มความรู้ แพร่กระจายของข่าวสาร แต่อาจไม่นำไปสู่การการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแบบฝังรากลึกได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของแต่ละบุคคล ความแตกต่างทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การมีบรรทัดฐานร่วมกัน ในการรับผิดชอบชุมชนร่วมกัน

ผลของการสื่อสารนั้น คือการ ให้ความรู้กับผู้รับสาร จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการแสดงออก

ตลอดระยะเวลา 7 ปี ที่ผ่านมา พบว่า รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา ทำหน้าที่ในการให้ความรู้กับผู้ฟัง ในเรื่องราวที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสงขลา อาทิ เช่น เรื่องการอนุรักษ์ดูแลทะเลสาบสงขลา ให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี , การลดมลพิษทางอากาศ ด้วยการใช้จักรยานเดินทาง ทำให้ผู้ฟังได้รับความรู้ แต่พบว่าจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ตอบว่า เคยได้ยินคำว่า “ ประชาคมสงขลา “ จากรายการวิทยุเพื่อชุมชน ร้อยละ 73 , กลุ่มตัวอย่างผู้ฟังทุกคน ตอบว่า ประชาคมสงขลา มีประโยชน์ต่อชุมชนและทุกคนตอบว่าเคยได้ยินคำว่า วิทยุเพื่อชุมชน แต่กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ร้อยละ 86 ตอบว่า ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับประชาคมสงขลาเลย

รายการวิทยุเพื่อชุมชนจึงทำหน้าที่ ให้ความรู้ แพร่กระจายข่าวสาร ในเวลาอันรวดเร็วได้เป็นอย่างดี แต่ในด้านการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ร้อยละ 67 ตอบว่า ยินดีให้ความร่วมมือออกมาทำกิจกรรม หากมีการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อม , ร้อยละ 37 ตอบว่า ตัวเองควรเป็นผู้รับผิดชอบ เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม อันแสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีผลต่อการได้รับฟัง ข้อมูลข่าวสารจากรายการวิทยุเพื่อชุมชน

ส่วนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของการแสดงออก ในการมีส่วนร่วมนั้น พบว่า กลุ่มบุคคลที่ร่วมมาเป็นสมาชิกประชาคมสงขลานั้น เมื่อได้ยื่นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เรื่องกิจกรรม แล้วมีการนัดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ ด้วยจิตสำนึกของการเป็นชาวสงขลาโดยกำเนิดด้วยกัน มีแนวความคิดเรื่องถิ่นเกิดคล้ายคลึงกันหลายเรื่อง โดยเฉพาะ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาวิถีชีวิตท้องถิ่น เพื่อเก็บรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้สัมผัสและสร้างสำนึกรักบ้านเกิด จึงมีการรวมกลุ่มกันเป็นประชาคมและมีส่วนใน รายการวิทยุเพื่อชุมชนในเวลาต่อมา

พบว่า สื่อบุคคล ทำหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงออกของกลุ่มคนในประชาคมสงขลา ให้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาคมได้ ส่วนรายการวิทยุเพื่อชุมชน ทำหน้าที่เป็นเพียงสื่อ ที่มีลักษณะคล้ายเป็นเครื่องมือในการให้ความรู้ ให้ข่าวสารกระจายไปในวงกว้าง ตามระดมการรับฟัง และเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ในเรื่องราวที่เกิดขึ้นในจังหวัดเท่านั้น

ส่วนลักษณะของความเป็นสื่อเพื่อชุมชนนั้นเกิดจากการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง การเมือง การปกครอง ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ด้วยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ลดความไม่เท่าเทียมกันของสังคม โดยมีพื้นฐานของความต้องการของคนในชุมชนเป็นแกนหลักที่จะมองเห็นประโยชน์ส่วนรวม ตามหลักการปกครองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

การกระจายการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา ได้ถูกนำมาประยุกต์กับการใช้สื่อแบบมีส่วนร่วม เพราะการสื่อสารกับสังคมไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด (จุมพล รอดคำดี ,2531)

รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา จัดเป็นลักษณะของความเป็นสื่อเพื่อชุมชน ด้วยความต้องการเปลี่ยนแปลงแนวคิด ให้ชุมชนมองเห็นประโยชน์ของท้องถิ่นร่วมกัน โดยการร่วมรับผิดชอบดูแลสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นตนเอง เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น การกินดีอยู่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น การรณรงค์ให้หันมาดูแล การรักษาทะเลสาบสงขลา ไม่ปล่อยน้ำเสียจากโรงงาน บ้านเรือนสู่ทะเลสาบ เพื่อทัศนียภาพอันงดงาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ร้อยละ 71 ตอบว่า ต้องการให้จังหวัดสงขลา มีชื่อเสียงด้านความเป็นเมืองท่องเที่ยว อันจะเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว มีรายได้เข้าจังหวัดสงขลาเพิ่มขึ้น ตลอดจนทำให้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ได้รับผลกระทบเรื่องสุขภาพอนามัยจากมลพิษ อากาศพิษ ควันพิษ จากการใช้รถยนต์ในตัวเมือง ด้วยการรณรงค์เรื่องทางจักรยาน เป็นต้น

การถ่ายทอดข้อมูล นอกเหนือจากการได้รับจากสื่อ รายการวิทยุเพื่อชุมชนแล้ว พบว่า สื่อบุคคลก็มีบทบาทสำคัญในการบอกข้อมูลนั้นต่อสมาชิกในกลุ่มหรือในชุมชน พบได้จากกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง ร้อยละ 30 และ ร้อยละ 28 มักจะพูดคุยเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกับบุคคลในครอบครัวและคุยกับเพื่อนฝูง ตามลำดับ มีเพียงร้อยละ 16 ตอบว่าคุยกับคนในชุมชน

ดังนั้นรายการวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดสงขลา มีลักษณะของความเป็นสื่อเพื่อชุมชนได้เป็นอย่างดี ในแง่ของการกำหนดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงสังคม วัฒนธรรมในระดับกว้าง ด้วยการเน้นย้ำ ความรู้สึกผูกพันของคนในชุมชน เป็นการสื่อแบบแนวนอน คือไม่ใช่การสั่งการ และพยายามกระจายอำนาจ การนำเสนอให้กับชุมชน เช่น การเชิญคนในชุมชนมาร่วมสนทนา แบบเล่าเรื่องในรายการวิทยุเพื่อชุมชน

แต่รายการวิทยุเพื่อชุมชน ยังมีข้อจำกัดในการเป็นแหล่งอิทธิพล ที่มีต่อกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน อันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่จังหวัดสงขลา ที่มักจะเชื่อถือตัวบุคคลมากกว่าสื่อมวลชน

รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็น ด้วยการเปิดสายสนทนาทางโทรศัพท์ไว้ในรายการ ฯ เพื่อให้ผู้ฟังสามารถแสดงความคิดเห็นได้ตลอดเวลา ,เปิดโอกาสให้ชุมชน มีโอกาสในการมีส่วนร่วมในขบวนการผลิตได้ เฉพาะบุคคลที่อยู่ในประชาคมสงขลา รวมทั้งการวางแผน การวางแผน ก็เปิดโอกาสให้เฉพาะบุคคลที่คาดว่าจะมีแนวความคิดใกล้เคียงหรือคล้ายกัน , บุคคลในประชาคมสงขลาเท่านั้น ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินรายการวิทยุเพื่อชุมชน

ดังนั้น รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา จึงมีลักษณะของการเข้าถึงสื่อของชุมชน เช่น ความสะดวกสบายในการรับฟัง , การเข้าใจถึงเนื้อหา ภาษาของข้อมูลการนำเสนอ และการนำเสนอข้อมูลที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลา ที่แสดงว่าเป็นลักษณะของวิทยุเพื่อชุมชน

ส่วนการพิจารณาว่า รายการวิทยุเพื่อชุมชนในจังหวัดสงขลา มีลักษณะของการเป็นวิทยุเพื่อชุมชน ตามระดับของการเป็นวิทยุเพื่อชุมชนตามแนวคิดของจุมพล รอดคำดี (2542) หรือไม่นั้น สามารถพิจารณาได้ ดังนี้

(1) ระดับรายการ เนื้อหาที่นำเสนอขึ้นอยู่กับผู้ดำเนินรายการ ซึ่งคือ กลุ่มบุคคลในประชาคมสงขลา มิได้เป็นการบริการประชาชน หรือมิได้มาจากความคิดเห็นของประชาชนที่เสนอเข้ามา หรือมิได้มาจาก ตัวแทนของชุมชน ในรูปแบบของคณะกรรมการวิทยุเพื่อชุมชน แต่ประการใด

แต่พบว่าเนื้อหารายการที่นำเสนอ นั้น ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นจังหวัดสงขลา และเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้รับฟัง รวมทั้งแนวคิดของการจัดรายการช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของสถานี ที่ยินยอมให้จัดเนื้อหาและวิธีในการนำเสนอมาจากกลุ่มบุคคล และอาจเรียกได้ว่า เป็นตัวแทนของประชาชน ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของวิทยุเพื่อชุมชน ในระดับรายการได้ในระดับหนึ่ง

(2) ระดับสถานี ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ในรายการวิทยุเพื่อชุมชนเป็นอาสาสมัคร ไม่มีค่าตอบแทน เฉพาะในส่วนของผู้ดำเนินรายการเท่านั้น นอกนั้นเป็นเจ้าของที่ของทางสถานีหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้เป็นเจ้าของสถานีวิทยุกระจายเสียง ชุมชนหรือกลุ่มบุคคลในประชาคมสงขลา มิได้มีส่วนในการเข้าไปกำหนดนโยบายการบริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงแต่ประการใด และต้องเป็นผู้ใช้เวลาในการจัดทำรายการวิทยุเพื่อชุมชนอีกด้วย

ดังนั้นกล่าวได้ว่าลักษณะของรายการวิทยุเพื่อชุมชนสงขลา ไม่เข้าข่ายแนวคิดลักษณะของวิทยุเพื่อชุมชนในระดับสถานีแต่ประการใด

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลของงานวิจัยฉบับนี้ พบว่า ความมีลักษณะของการเป็นวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดสงขลา นั้น มีเฉพาะลักษณะของการเข้าถึงสื่อเท่านั้น ยังไม่พบข้อมูลบ่งชี้ ในลักษณะอื่นใดเลย ทั้งนี้อาจมีข้อจำกัด ในเรื่องของการผูกขาดสัมปทานเชิงธุรกิจที่มาจากส่วนกลางหรือการนำเสนอข้อมูลประเภทบันเทิง ซึ่งเป็นธรรมชาติของผู้ฟังส่วนใหญ่ที่ชอบรับฟังความบันเทิงมากกว่า รับฟังข่าวสารอันเป็นประโยชน์ จากคำตอบของกลุ่มผู้ฟังตัวอย่าง ร้อยละ 46 –67 ตอบว่า รูปแบบในการนำเสนอรายการวิทยุเพื่อชุมชนควรมีการนำเสนอเพลง รายการบันเทิงควบคู่ไปกับการนำเสนอข่าวสารข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่าประชาคมสงขลา มีการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับการปฏิรูปสื่อ ตามกรอบของ มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 ด้วยการจัดตั้ง “ สมาคมนักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อสงขลาประชาคม ” เพื่อเสนอรับการจัดสรรคลื่นความถี่สำหรับภาคประชาชนตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปสื่อ ที่ระบุว่า จะมีการจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับภาคประชาชน ร้อยละ 20 ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับเงื่อนไขในการประกอบการพิจารณา วิทยุเพื่อชุมชนที่แท้จริงในอนาคต

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. ความยุ่งยากในการเก็บข้อมูลย้อนหลังของรายการวิทยุเพื่อชุมชน เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลัก มิได้เก็บหลักฐานไว้มากนัก ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาจากเอกสารที่พอมืออยู่ และการสัมภาษณ์ประกอบความทรงจำของผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. จังหวัดสงขลา เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสูง โดยเฉพาะ เรื่องความมีศักดิ์ศรี และอิสรภาพทางความคิด ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างผู้ฟัง จำนวน 561 ราย อาจไม่สามารถสะท้อนความคิดเห็นของกลุ่มผู้ฟังได้อย่างถ่องแท้

ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคต

สำหรับข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคตนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. ควรศึกษาบทบาท ของรายการวิทยุเพื่อชุมชน ในลักษณะเดียวกันกับพื้นที่ในจังหวัดอื่น ๆ ว่ามีปัจจัยแตกต่างกันอย่างไร
2. ควรศึกษาความพร้อมของชุมชน ในการเรียนรู้ความเข้าใจ ความเป็นวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง ตามเจตนารมณ์ของ มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ว่ารูปลักษณะหรือรูปแบบของวิทยุชุมชนนั้น ชุมชน มีความรู้ความเข้าใจมากน้อยเพียงใด
3. ควรศึกษาความต้องการของชุมชน แต่ละชุมชนอย่างชัดเจน เพื่อรองรับการจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับภาคประชาชน ตามแนวความคิดของการปฏิรูปสื่อ ว่าความต้องการของชุมชน เป็นอย่างไร
4. ควรศึกษารูปแบบที่ชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อความเข้าใจอันดีของการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของวิทยุชุมชน ว่าควรมีต้นแบบอย่างไร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อสรุปของการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของรายการวิทยุเพื่อชุมชนกับประชาคมสงขลา” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในด้านการก่อเกิดและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของประชาคมสงขลา ดังนี้

1. ควรสร้างส่วนร่วมของคนในชุมชนให้กระจายต่อไปยังกลุ่มคนทุกอาชีพ ทุกวัย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน เพื่อสร้างสำนึกสาธารณะร่วมกัน อันจะส่งผลต่อการก่อเกิดประชาคมได้อย่างแท้จริง
2. ส่งเสริมการสื่อสารในชุมชน ในการนำเสนอข้อมูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อเผยแพร่ข้อมูล อันจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้ดำรงอยู่ต่อเนื่อง เพราะการสื่อสารคือส่วนหนึ่งของประชาคม
3. การสนับสนุนด้านทุนดำเนินการที่มาจากชุมชน จะส่งผลทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของในกิจกรรมของประชาชน และส่งผลให้การดำรงอยู่ของประชาคมอย่างยั่งยืน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษณ์ ทองเลิศ. สื่อมวลชนการเมืองและวัฒนธรรม องค์รวมแห่งสายสัมพันธ์ของวิถีชีวิต
กรุงเทพมหานคร, 2539.
- กาญจนา แก้วเทพ , กำจร หลุยยะพงศ์ , รุจิรา สุภาษา และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ. สื่อเพื่อชุมชนการ
ประมวลองค์ความรู้ กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2543.
- กาญจนา แก้วเทพ. การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย , 2541.
- กาญจนา แก้วเทพ. สื่อมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
กรุงเทพ, 2541.
- การสื่อสารเพื่อชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม : สถาบันราชภัฏนครปฐม,
2540.
- จุมพล รอดคำดี. วิทยุเพื่อชุมชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน ในวิทยุเพื่อชุมชน
การปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม, กรุงเทพมหานคร, 2542.
- ประชาสังคม : กระบวนการเรียนรู้และความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย, 2543.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- สำนักงานจังหวัดสงขลา , แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา ประ
จำปี 2541-2544.
- สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, รายงานผลการสำรวจ
ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน พ.ศ. 2543.
- สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา, สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี , สมุดรายงานสถิติ
จังหวัดสงขลา ฉบับ พ.ศ. 2544.
- อนุชาติ พวงลำลี (บรรณาธิการ) พลเมืองไทย ณ จุดเปลี่ยนศตวรรษ กรุงเทพมหานคร , โครงการ
มิตรภาพสู่ท้องถิ่น มูลนิธิเอเชีย, 2543.
- อนุชาติ พวงลำลี และอรทัย อาจฉ่ำ (บรรณาธิการ) การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม
ไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2) , กรุงเทพมหานคร,สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.

ภาษาอังกฤษ

Andrew A. Moemeka. Communication for Development . State University of New York press. 1983.

Joseph A. De Vito Essentials of Human Communication Second Edition, Harper Collins Publishing . USA. 1996.

Mathews, david A Civil Society and The Economy. Paper Presented, Mahidol University, Thailand. 1999.

McQuail,D. Mass Communication Theory (3 ed) , Sage : 1994.

P.R.R Sinha (edited) Communication and Rural Change Asian Mass Communication Research and Information Cultures, Singapore. 1976.

Peter M. Lewis. Media. Culture and Society. Academic press Inc. (London) Limited. 1984.

Sanera J.Ball – Rokeach , Mumel G. Cantor. Media organizations and their audiences. Sage. 1986.

Servaes , J. A New Paradigm on Communication for Development : One World , Multiple Cultures. Academic Publishing Company, Belgium 1989.

Servaes , J. Communication and Development Academic Cooperation, Leuven, Belgium. 1983.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสิริพร สงบธรรม เกิดเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2505 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปีการศึกษา 2528 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาโทเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการสื่อสารมวลชน ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2542 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการ บริษัท สาระวิจนา จำกัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย